

ANKARA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİMDE PSİKOLOJİK HİZMETLER ANABİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK PROGRAMI

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNDE EBEVEYN KABULÜ İLE
PSİKOLOJİK UYUM ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Güler KAVAK

Ankara
Ocak, 2013

ANKARA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİMDE PSİKOLOJİK HİZMETLER ANABİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK PROGRAMI

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNDE EBEVEYN KABULÜ İLE
PSİKOLOJİK UYUM ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Güler KAVAK

Danışman: Yard. Doç. Dr. İlhan YALÇIN

Ankara
Ocak, 2013

JÜRİ ÜYELERİNİN İMZA SAYFASI

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü'ne,

Bu çalışma jürimiz tarafından Eğitimde Psikolojik Hizmetler Anabilim Dalı, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Programı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan Doç. Dr. Seher SEVİM

Üye Yard. Doç. Dr. İlhan YALÇIN (Danışman)

Üye Yard. Doç. Dr. Deniz GÜLLEROĞLU

Onay,

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

.../.../2013

Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Mesleğime çocuklarla çalışarak başladım. Lisans ve yüksek lisans eğitimimde aldığım bilgilerle, anne-baba davranışlarının çocuklar üzerindeki etkisinin ne kadar büyük olduğunu öğrendim. Meslek yaşantımdaki ilk birkaç yılda da anne-baba ile çocuk arasındaki iletişimin, etkileşimin önemini yaşayarak, deneyimleyerek görme fırsatı buldum. Anne ve babalar çocukların bilişsel gelişimleri, kişilik gelişimleri, sosyal ve ahlaki gelişimleri üzerinde çok etkiliydi. Anne-babaların özellikle çocukların kişilik gelişimleri ile ilgili etkilerinin yetişkinlik dönemine nasıl yansıdığını, yetişkinlikteki psikolojik uyumlarını etkileyip etkilemediğini merak ederek tez çalışmama başladım.

Uzun bir süreci kapsayan tez çalışmam sırasında pek çok zorlukla karşılaştım. İlk kez bilimsel bir araştırma yapıyor olmanın verdiği heyecan ve acemilikle işimi zorlaştırdım, yanlış adımlar attım, onları telafi etmeye uğraştım ve sonunda ailemin ve hocalarımla desteğiyle tezimi tamamladım.

Çalışmamla ilgili ümitsizliğe düştüğüm anda benim yanımda olmayı kabul eden, sabır ve anlayışla beni dinleyen, çözüm üreten, varlığından güç aldığım, bu çalışmaya sonsuz katkısı bulunan değerli hocam ve tez danışmanım Yard. Doç. Dr. İlhan Yalçın'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Yüksek lisans eğitimim boyunca verdikleri bilgiler ve paylaştıkları deneyimlerle hem bireysel hem de mesleki anlamda gelişimime katkı sağlayan hocalarımla Prof. Dr. Üstün Dökmen'e, Prof. Dr. Binnur Yeşilyaprak'a, Prof. Dr. Uğur Öner'e, Doç. Dr. Metin Pişkin'e ve tekrar Yard. Doç. Dr. İlhan Yalçın'a üzerimdeki emekleri için teşekkürlerimi sunarım.

Hayatıma girdiği andan itibaren güzelleştiren, her konuda verdiği fikir ve bilgileri hayranlıkla dinlediğim, tez sürecinde de özellikle İngilizce çevirilerde ve zorlandığım her konuda aynı sabırla yanımda olan, bana güç veren nişanlım Serkan Dural'a teşekkür ederim. İyi ki hayatımdasın.

Son olarak, desteklerini hiçbir zaman üzerimden esirgemeyen, bana güven, güç, sabır, yaşama sevinci veren, benim için hayatı kolaylaştıran ve emin adımlar atmamı sağlayan değerli ve sevgili ailem; annem Reşide Kavak, babam Suat Kavak, ablam Ceyda Kavak ve dedem Necati Kavak'a teşekkür ederim. Emeğiniz ve özveriniz tarif edilemez.

Güler KAVAK

ÖZET

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNDE EBEVEYN KABULÜ İLE PSİKOLOJİK UYUM ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

Kavak, Güler

Yüksek Lisans Tezi, Eğitimde Psikolojik Hizmetler Anabilim Dalı

Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Programı

Tez Danışmanı: Yard. Doç. Dr. İlhan Yalçın

Ocak, 2013, 108 sayfa

Bu çalışmada, alanyazında yer alan anne-baba kabul/reddi ve psikolojik uyum değişkenleri arasındaki ilişkilerin, kuramsal tartışmalar ve var olan araştırmalar ışığında bir yapısal model bağlamında test edilmesi amaçlanmıştır. Çalışmada ayrıca, anne-baba kabul/reddi ile psikolojik uyum değişkenlerinin cinsiyet ve anne-baba eğitim durumuna göre değişip değişmediği de incelenmiştir. Bunlara ek olarak, katılımcıların annelerinden ve babalarından algıladıkları kabul/reddin psikolojik uyumu yordama güçlerinin nasıl olduğu sorusuna da yanıt aranmıştır.

Araştırmanın örneklemini Ankara Üniversitesi'nde öğrenim gören 19-36 yaş arasındaki 271'i kadın, 135'i erkek 406 öğrenci oluşturmaktadır. Çalışmada yer alan katılımcılara Demografik Bilgi Formu, Ebeveyn Kabul/Red Ölçeği (EKRO) Anne ve Baba Formu ve Kişilik Değerlendirme Ölçeği (KİDÖ) uygulanmıştır.

Katılımcıların cinsiyetlerine göre araştırmada yer alan değişkenler için elde edilen puanlar yönünden farklılık gösterip göstermediğini değerlendirmek amacıyla bağımsız gruplar için t-testi yapılmıştır. Anneden algılanan

kabul/redde bakıldığında; erkeklerin sıcaklık, düşmanlık, kayıtsızlık alt boyutları ve toplam anne kabul/reddi açısından annelerini kadınlardan daha reddedici algıladıkları görülmüştür. Babadan algılanan kabul/red alt boyutları açısından bakıldığında; tüm alt boyutlarda (sıcaklık, düşmanlık, kayıtsızlık ve ayrışmamış red) ve toplam puanlarda erkeklerin babalarını kadınlara göre daha reddedici algıladıkları bulunmuştur. Psikolojik uyum alt boyutları açısından bakıldığında; düşmanlık, olumsuz öz-saygı, olumsuz öz-yeterlik ve duygusal tepkisizlik alt boyutlarında erkeklerin; bağımlılık alt boyutunda ise kadınların daha yüksek puan aldıkları görülmüştür.

Anne-baba eğitim durumuna göre araştırmada yer alan değişkenlerin farklılık gösterip göstermediğini değerlendirmek amacıyla tek yönlü ANOVA yapılmıştır. Anneleri ilkökul mezunu/terk olan bireylerin, anneleri ortaokul mezunu olan bireylere göre annelerini daha reddedici algıladıkları bulunmuştur. Öğrencilerin babalarının eğitim durumuna göre babalarından algıladıkları kabul/red düzeyleri arasında; annelerinin ve babalarının eğitim durumuna göre de, psikolojik uyum düzeyleri arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Anne-baba kabul/reddi ve psikolojik uyum arasındaki ilişkilerin ele alındığı modelin geçerliği Yapısal Eşitlik Modeli kullanılarak test edilmiştir. Yapılan analizde önerilen hipotetik modelin geçerli olduğu bulunmuştur. Yapısal modelde, anne ve baba kabul/reddi örtük değişkenlerinin psikolojik uyum örtük değişkenini yordadığı görülmüştür. Ayrıca baba kabul/reddi algısının psikolojik uyumu anne kabul/reddi algısından daha yüksek düzeyde yordadığı da bulunmuştur.

Sonuç olarak bulgular, Ebeveyn Kabul/Red (EKAR) Kuramı ve alanyazındaki araştırmalarla tutarlı olarak ebeveyn kabul/reddinin psikolojik uyumu yordadığını göstermiştir. Çalışmanın sonuçları, EKAR Kuramı ve alanyazındaki araştırmalar çerçevesinde tartışılmıştır.

Anahtar Sözcükler

Ebeveyn kabul-reddi, psikolojik uyum, Ebeveyn Kabul/Red (EKAR) Kuramı

ABSTRACT

INVESTIGATION OF RELATIONSHIP BETWEEN PARENTAL ACCEPTANCE AND PSYCHOLOGICAL ADJUSTMENT IN UNIVERSITY STUDENTS

Kavak, Güler

Master of Arts, Guidance and Psychological Counseling Department

Thesis Supervisor: Assist. Prof. Dr. İlhan Yalçın

January, 2013, 108 pages

In this study, under the light of conceptual discussions and existing studies in literature, it is aimed to test the relations between parental acceptance/rejection and psychological adjustment variables by using structural equation modeling. It is also been investigated that whether parental acceptance/rejection and the psychological adjustment variables differ according to gender and parents' educational background. In addition to these, the answer to the question of how the participants perceive parental acceptance/rejection and predictive power of psychological adjustment has been sought.

The sample of the study is formed by 271 females, 135 males out of 406 students aged between 19-36 who are studying at Ankara University. Demographic Information Form, Parental Acceptance-Rejection Questionnaire (PARQ), and Personality Assessment Questionnaire (PAQ) have been conducted to the participants in this study.

In order to evaluate the differences in terms of the scores for the variables in the study according to the participants' gender Independent samples t-test has been performed. When the perceived acceptance/rejection

from the mother was examined, it has been seen that males perceive their mothers more rejective than females in terms of sub-scales of warmth/affection, hostility/aggression, indifference and total maternal acceptance/rejection. When the perceived acceptance/rejection from the father was examined in terms of sub-scales, in all sub-scales (warmth/affection, hostility/aggression, indifference/neglect and undifferentiated rejection) and in total scores males perceive their fathers more rejective than females. In terms of sub-scales of psychological adjustment; in sub-scale of hostility, negative self-esteem, negative self-adequacy and emotional unresponsiveness males scored higher; but in the sub-scale of dependence females scored higher.

One way ANOVA was used in order to evaluate whether the variable differ in terms of parents' education. The individuals whose mothers are primary school graduates/dropouts perceive their mothers more rejective than the ones whose mothers are middle school graduates. There is no significant difference between the levels of perceived acceptance/rejection from their fathers in terms of the students' fathers' educational status and also there is no significant difference between the level of psychological adjustment in terms of parents' educational status.

The validity of the model which includes relationships between Parental acceptance/rejection and psychological adjustment was tested with Structural Equation Modelling.

In the analysis, it was found that the suggested hypothetical model is valid. In the structural model, the latent variables of parental acceptance/rejection predict the psychological adjustment latent variable. Besides, the perception of paternal acceptance/rejection predicts the psychological adjustment at a higher level than the perception of the maternal acceptance/rejection.

In conclusion, the findings have proven that parental acceptance/rejection predicts the psychological adjustment consistent with the theory of Parental Acceptance/Rejection (PARTheory) and the studies in literature. The results of the study have been discussed within the context of PARTheory and the studies in the literature.

Key Words

Parental Acceptance/Rejection, Psychological Adjustment, Parental Acceptance/Rejection Theory (PARTheory)

İÇİNDEKİLER

JÜRİ ÜYELERİNİN İMZA SAYFASI	iii
ÖNSÖZ.....	iv
ÖZET	vi
ABSTRACT	ix
İÇİNDEKİLER.....	xii
TABLolar LİSTESİ	xv
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xvii
BÖLÜM I.....	1
GİRİŞ	1
Problem.....	1
Amaç.....	7
Önem	7
Tanımlar.....	8
BÖLÜM II.....	10
KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	10
Ebeveyn Kabul/Red Kuramı	10
Ebeveynliğin Sıcaklık Boyutu	12
Kontrol Boyutu	14

Fenomenolojik Yaklaşım.....	15
EKAR Kuramı'nın Alt Alanları.....	17
İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	31
Anne-Baba Kabul/Reddi İle İlgili Yurt Dışında Yapılan Çalışmalar.....	31
Anne-Baba Kabul/Reddi İle İlgili Türkiye'de Yapılan Çalışmalar	35
Psikolojik Uyum İle İlgili Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar	40
Psikolojik Uyum İle İlgili Türkiye'de Yapılan Araştırmalar.....	43
BÖLÜM III.....	47
YÖNTEM.....	47
Araştırmanın Modeli.....	47
Araştırma Grubu	48
Verilerin Toplanması	50
Verilerin Analizi	58
BÖLÜM IV	60
BULGULAR.....	60
Cinsiyete Göre Algılanan Anne-Baba Kabul/Red Puanlarına ve Psikolojik Uyum Puanlarına İlişkin T-Testi Bulguları	60
Annelerin Eğitim Durumuna Göre Öğrencilerin Annelerine İlişkin Kabul/Red Algılarının ve Psikolojik Uyumlarının Karşılaştırılmasına İlişkin Anova Sonuçları.....	65

Babaların Eğitim Durumuna Göre Öğrencilerin Babalarına İlişkin Kabul/Red Algılarının ve Psikolojik Uyumlularının Karşılaştırılmasına İlişkin Anova Sonuçları.....	69
Araştırma Kapsamında Ele Alınan Hipotetik Yapısal Modelin Değerlendirilmesi	71
BÖLÜM V	77
TARTIŞMA VE YORUM	77
Cinsiyete Göre Algılanan Anne-Baba Kabul/Red Puanlarına ve Psikolojik Uyum Puanlarına İlişkin Bulguların Tartışılması.....	77
Öğrencilerin Anne-Babalarının Eğitim Durumuna Göre Algıladıkları Anne- Baba Kabul/Red Puanlarının ve Psikolojik Uyum Puanlarının Karşılaştırılmasına İlişkin Bulguların Tartışılması.....	85
Araştırma Kapsamında Ele Alınan Hipotetik Yapısal Model İle İlgili Bulguların Değerlendirilmesi	87
BÖLÜM VI	89
SONUÇ VE ÖNERİLER	89
Sonuç.....	89
Öneriler	90
KAYNAKÇA.....	93
EKLER	104

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1. Katılımcılara Ait Demografik Özellikler.....	49
Tablo 2. EKRÖ Alt Ölçeklerine İlişkin Cronbach Alpha İç-Tutarlılık Katsayıları (Orijinal Çalışma).....	52
Tablo 3. EKRÖ Anne ve Baba Formu Alt Ölçeklerine İlişkin Cronbach Alpha İç Tutarlılık Katsayıları.....	53
Tablo 4. KİDÖ Alt Ölçeklerine İlişkin Cronbach Alpha İç-Tutarlılık Katsayıları (Orijinal Çalışma).....	56
Tablo 5. KİDÖ Alt Ölçeklerine İlişkin Cronbach Alpha İç-Tutarlılık Katsayıları	57
Tablo 6. EKRÖ Anne Formunun Alt Testlerinden Elde Edilen Puanların ve Toplam Puanların Cinsiyete Göre Karşılaştırılmasına İlişkin T-testi Sonuçları (N=406)	61
Tablo 7. EKRÖ Baba Formunun Alt Testlerinden Elde Edilen Puanların ve Toplam Puanların Cinsiyete Göre Karşılaştırılmasına İlişkin T-testi Sonuçları (N=406)	62
Tablo 8. Öğrencilerin EKRÖ Anne ve Baba Formlarından Elde Edilen Toplam Puanların Karşılaştırılmasına İlişkin T-testi Sonuçları (N=406).....	63
Tablo 9. Öğrencilerin KİDÖ Alt Testlerinden Elde Edilen Puanlarının ve Toplam Puanlarının Cinsiyete Göre Karşılaştırılmasına İlişkin T-testi Sonuçları (N=406)	64

Tablo 10. Annelerin Eğitim Durumuna Göre Öğrencilerin EKRÖ'nün Anne Formundan Aldıkları Toplam Puanlara İlişkin Ortalama ve Standart Sapma Değerleri.....	66
Tablo 11. Annelerin Eğitim Durumuna Göre Öğrencilerin EKRÖ'nün Anne Formundan Aldıkları Toplam Puanlara İlişkin Tek Yönlü ANOVA Sonuçları .	66
Tablo 12. Öğrencilerin EKRÖ Anne Formundan Aldıkları Puanların Anne Eğitim Durumu Değişkenine Göre Hangi Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Yapılan Fisher LSD Post Hoc Test Sonuçları.....	67
Tablo 13. Annelerin Eğitim Durumuna Göre Öğrencilerin KİDÖ'den Aldıkları Toplam Puanlara İlişkin Ortalama ve Standart Sapma Değerleri.....	68
Tablo 14. Annelerin Eğitim Durumuna Göre Öğrencilerin KİDÖ'den Aldıkları Toplam Puanlara İlişkin Tek Yönlü ANOVA Sonuçları.....	68
Tablo 15. Babaların Eğitim Durumuna Göre Öğrencilerin EKRÖ'nün Baba Formundan Aldıkları Toplam Puanlara İlişkin Ortalama ve Standart Sapma Değerleri.....	69
Tablo 16. Babaların Eğitim Durumuna Göre Öğrencilerin EKRÖ'nün Baba Formundan Aldıkları Toplam Puanlara İlişkin Tek Yönlü ANOVA Sonuçları .	70
Tablo 17. Babaların Eğitim Durumuna Göre Öğrencilerin KİDÖ'den Aldıkları Toplam Puanlara İlişkin Ortalama ve Standart Sapma Değerleri.....	70
Tablo 18. Babaların Eğitim Durumuna Göre Öğrencilerin KİDÖ'den Aldıkları Toplam Puanlara İlişkin Tek Yönlü ANOVA Sonuçları.....	71
Tablo 19. Modele İlişkin Uyum İndeksleri	74

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Ebeveyn Kabul/Reddinin Boyutları	3
Şekil 2. Psikolojik Uyum Oluşturan Yedi Kişilik Özelliği	4
Şekil 3. Ebeveyn Kabul/Reddi ve Psikolojik Uyum Örtük Değişkenleri Arasındaki İlişkilere Dair Önerilen Hipotetik Yapısal Model	6
Şekil 4. Anne Kabul/Reddi, Baba Kabul/Reddi ve Psikolojik Uyum Örtük Değişkenleri Arasında Kurulan Ölçme Modeli	72
Şekil 5. Anne Kabul/Reddi, Baba Kabul/Reddi ve Psikolojik Uyum Gizil Değişkenleri Arasındaki Yapısal Modele İlişkin Standardize Katsayılar	75

BÖLÜM I

GİRİŞ

Bu bölümde araştırmanın problemi ortaya konulmuş; araştırmanın amacına, önemine ve kullanılan kavramların tanımlarına yer verilmiştir.

Problem

İçinde yaşadığı çevrenin bir parçası olan birey, doğduğu andan itibaren bu çevrenin etkisinde kalmaktadır. Çocuk, ilk yıllarda özellikle çevresindeki en yakın kişilerden anne ve babasından etkilenmektedir. Psikolojinin bağımsız bir bilim dalı olmasından bu yana, yüz yılı aşkın bir süredir incelenen temel konulardan biri ebeveynlerin çocukları üzerindeki etkileri olmuştur. Çocukluk dönemindeki ebeveyn-çocuk ilişkileri ile ilgili ilk kuram Sigmund Freud'un öne sürdüğü Psikanalitik Kuram'dır. Freud, çocukluk yıllarını, özellikle anne-çocuk ilişkisinin önemini vurgulayarak, kişiliğin temellerinin çocukluk yıllarında ebeveynlerle kurulan ilişki sonucu meydana geldiğini ileri sürmüştür. Sonraki yıllarda Bowlby, Sullivan, Baumrind, Rogers gibi pek çok kuramcı da, kuramlarında anne-baba-çocuk ilişkisine ve çocukluk yıllarının önemine vurgu yapmıştır.

Bowlby (1988), çocukluk yıllarında oluşan bağlanma stillerinin yetişkinlikte bireylerin ruh sağlığı üzerinde etkisi olduğunu söylemiştir. Sullivan (1953) tarafından ortaya atılan kişilerarası kurama göre kişilik, insanlar arası ilişkilerin ürünü olarak özellikle çevrede bulunan önemli figürlerle etkileşim sonucunda oluşmaktadır. Sullivan, yetişkin kişiliğinin gelişiminde erken

çocukluk deneyimlerinin önemine değinmiş, daha sonraki yaşamda kişinin kendini iyi ya da kötü olarak görmesinin geçmişteki algılarına bağlı olduğunu vurgulamıştır (akt., Burger, 2006).

Baumrind (1980), üç ebeveynlik tarzının (demokratik, otoriter ve izin verici) farklı gelişimsel sonuçlarla ilişkili olduğunu ileri sürmüştür. Demokratik tutuma sahip ailelerde yetişen çocukların, ebeveynlerinin değerlerini içselleştirdiklerini ve psikolojik gelişimlerinin, uyumlarının olumlu yönde olduğunu bulmuştur.

Rogers'a göre benlik, insanın kendine ilişkin algılarının düzenlenmiş bir biçimidir. Benlik, anne, baba, arkadaş gibi çevredeki belirli insanlarla etkileşim sonucu şekillenmektedir. Benliğin gelişimi, bireyin çevresi ile olan yaşantılarını algılayışına bağlıdır. Diğer insanların bireyle ilgili görüşleri onun yaşantıları algılamasında önemli bir yer tutmaktadır (Corey, 2007).

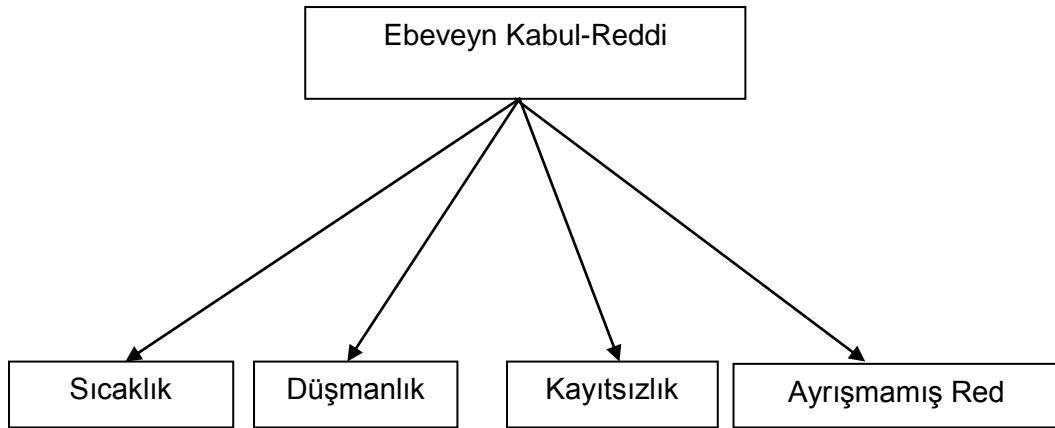
Diğer pek çok psikoloji kuramı da çocukluk dönemi deneyimleri üzerinde durmuş ve çocukluk çağının insanın psikolojik, sosyal ve kişilik gelişimi açısından son derece önemli olduğunu ileri sürmüştür. Bu kuramlardan biri de Ronald P. Rohner tarafından (1975, 1986) ortaya atılmış olan Ebeveyn Kabul/Red (EKAR) Kuramı'dır. EKAR Kuramı, ebeveyn-çocuk ilişkisinde çocuğun algıladığı kabul veya reddin nedenlerini, çocuk ya da yetişkinin davranış ve kişiliği üzerine etkilerini açıklamaya ve yordamaya çalışan bir toplumsallaşma kuramıdır. Bu kurama göre, çocuklukta anne-baba tarafından kabul veya reddedilme, bireyin duygusal, davranışsal ve sosyal-bilişsel gelişimini etkilemektedir (Rohner, 1986).

EKAR Kuramı, dünyadaki tüm insanların kendileri için önemli olan kişiler tarafından olumlu tepki almaya, diğer bir deyişle, sıcaklık hissetmeye ihtiyaçları olduğu temel varsayımıyla hareket etmektedir (Rohner ve Khaleque 2005). Bu ihtiyaç kültür, ırk, fiziksel özellik, sosyal statü, dil, coğrafya gibi pek çok kısıtlayıcı koşuldan bağımsız olarak içsel bir ihtiyaç olarak tüm insanlıkta

bulunmaktadır (Kitahara, 1987; Rohner, 1975; Rohner ve Rohner, 1981; Rohner ve Khaleque, 2005).

Rohner'e göre kabullenme, ebeveynlerin çocuklara karşı hissettikleri, onlara gösterdikleri sevgi, yakınlık, ilgi ve destek gibi durumlara işaret etmektedir. Kabul edici bir tutum, öpme, sarılma, kucaklama, gülümseme gibi ebeveynlerin çocuklarını kabullendiklerini ifade eden fiziksel davranışları; övme, güzel sözler söyleme gibi sözel sevgi gösterilerini içerebilir. Reddedici tutum ise, sözel ve fiziksel sevgi gösterilerinin olmadığı, bireyin görmezden gelindiği, fiziksel ya da psikolojik örseleyici yaşantıların olduğu, çocuğun anne-babası tarafından istenmediği durumlarda ortaya çıkabilen bir tutumu içermektedir (Rohner, Khaleque ve Cournoyer, 2011).

EKAR Kuramı'nda anne ya da babadan algılanan kabul/reddin dört boyutu bulunmaktadır. Aşağıdaki şekilde bu boyutlar gösterilmektedir.

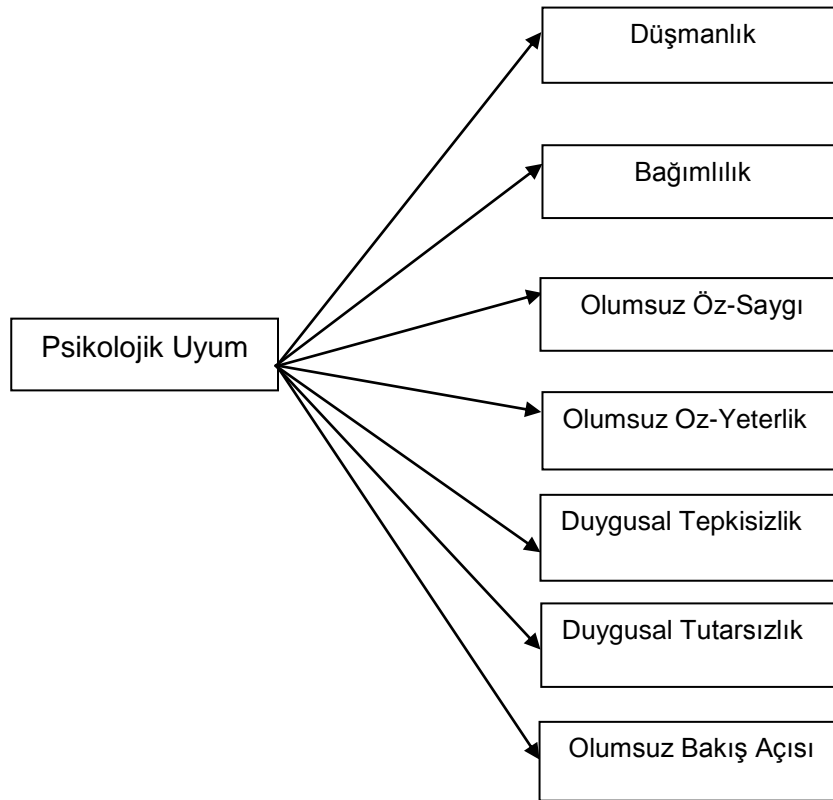

Şekil 1. Ebeveyn Kabul/Reddinin Boyutları

EKAR Kuramı'na göre çocukluk yaşantılarının etkisi yaşam boyu devam etmektedir (Rohner, 2004). İnsanların kişilik ve davranış gelişimlerinde çevresel etkenler ve yaşamının ilk yılları büyük öneme sahiptir. Anne-baba tutum ve davranışları ilk yıllardan başlayarak çocuğun kişilik gelişimini, benlik algısını, olayları, çevresini ve kendisini nasıl algılayacağını ve

yorumlayacağını etkileyen en önemli çevresel etkenleri oluşturmaktadır (Yılmaz, 2009). Kişilik gelişimini, anne-baba ile etkileşimden ve yaşamın ilk yıllarından bağımsız olarak ele almak mümkün görünmemektedir.

EKAR Kuramı'nda kişilik kavramı, kişinin çeşitli ortamlarda ya da yaşam durumlarında, göreceli olarak durağan olan tepki verme eğilimleri (duygusal, bilişsel, algısal ve güdüsel) ve sonuçta ortaya çıkan (gözlenebilen) davranışları olarak tanımlanmaktadır (Rohner, 2005). EKAR Kuramı'nın kişilik alt boyutuna göre, yetişkinlerin duygusal güvenliği ve iyilik halleri, çocuklukta ebeveynlerinden algıladıkları kabul ve red tarafından etkilenmektedir (Rohner ve Khaleque, 2007). EKAR Kuramı, kişilerin reddedildiği durumlarda, aşağıdaki şekilde gösterilen yedi kişilik özelliğinin olumsuz uçlarında yer aldıklarını öne sürmektedir (Khaleque ve Rohner, 2002).

Şekil 2. Psikolojik Uyumu Oluşturan Yedi Kişilik Özelliği

Canlılar arasında en yoğun bakımla, en uzun sürede, en ince özenle olgunlaşan, büyüyen insan yavrusudur. Doğduğu andan itibaren uzun yıllar, korunması, kollanması, yönlendirilmesi ve desteklenmesi gerekmektedir. Ancak ailesinin sevgisi, ilgisi ile fiziksel ve psikolojik olarak sağlıklı bir biçimde büyüebilmektedir (Yörükoğlu, 2000). İlk toplumsal etkileşimin yaşandığı anne-baba-çocuk ilişkisinde çocuğun kişiliğinin temelleri de atılmaktadır. Erwin'e (2000) göre, anne-baba ile ilişkinin niteliği, gerek kişiliğinin oluşmasında, gerekse mutluluk, özgüven ve özsaygı gelişiminde önem taşımaktadır.

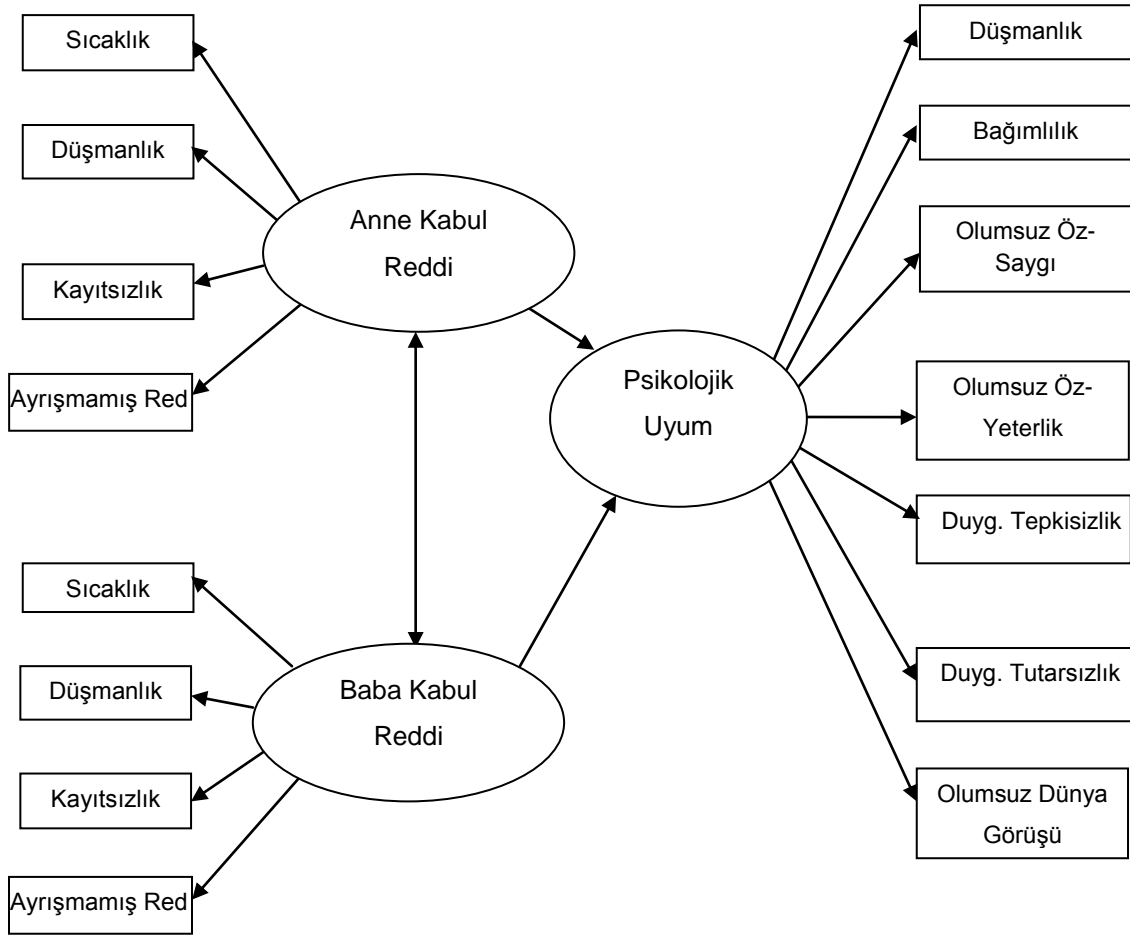
Anne-babaların çocukları ile olan ilişkilerinde reddedici davranışlarının, çocukların özgüvenlerini zedelediği, iletişim becerilerinin zayıf olmasına neden olduğu ve duygusal becerilerde yetersizliğe yol açtığı araştırmalar tarafından gösterilmiştir (Wolchik ve ark., 2000). Anne-baba ilişkileri sadece çocukluk dönemini değil, bireylerin yetişkinlik dönemindeki yaşamını da etkilemektedir. Olumsuz ebeveyn davranışları yetişkinlikte uyumsuz kişilik yapıları ve psikopatolojilere neden olabilmekte (Yakın, 2011); çocukluklarında ebeveyniyle sevgi dolu, kabul edici ilişkiler yaşayan bireylerin yetişkinliklerinde de yakın ilişkilerini sıcak, kabul edici algıladıkları bilinmektedir (Eryavuz, 2006).

Anne-babaların kabul edici ve reddedici davranışları bireylerin psikolojik uyumlarını da etkilemektedir. Araştırmalar ebeveyn reddinin psikolojik uyum üzerinde bozucu etkiye sahip olduğunu göstermiştir (Rohner, Rohner ve Roll, 1980; Veneziano ve Rohner,1998; Varan, 2005). Rohner ve Britner (2002) da dünyanın çeşitli yerlerinde yapılan ebeveyn kabul/reddi ile ilgili araştırmaları gözden geçirdikleri çalışmalarında ebeveyn kabul/reddi ile genel psikolojik uyum arasında anlamlı ilişkiler bulunduğunu belirtmektedirler.

Anne-babanın çocukların kişilik gelişimi üzerindeki etkilerini konu alan pek çok araştırmacı ve EKAR Kuramı ile ilgili Türkiye'de ve yurt dışında yapılmış araştırmalar, anne-baba kabul/reddi ile psikolojik uyum arasında bir ilişkinin varlığına işaret etmektedir. Anne-baba kabul/reddi ve psikolojik uyum

kavramları birbirleriyle ilişkili olduğu halde, alanyazında söz konusu psikolojik yapıları model bağlamında ele alan ve değerlendiren çalışmalar çok sınırlıdır. Bu anlamda anne-baba kabul/reddi ve psikolojik uyum arasındaki ilişkilerin, alanyazında yer alan kuramsal tartışmalar ve ilgili araştırmalar ışığında bir yapısal model bağlamında ele alınması gerekli görülmüştür.

Aşağıdaki şekilde anne-baba kabul/reddi ve psikolojik uyum değişkenleri arasındaki ilişkilere dair önerilen ve test edilen hipotetik yapısal model gösterilmektedir.

Şekil 3. Ebeveyn Kabul/Reddi ve Psikolojik Uyum Örtük Değişkenleri Arasındaki İlişkilere Dair Önerilen Hipotetik Yapısal Model

Amaç

Bu araştırmanın genel amacı, anne-baba kabul veya reddi ve psikolojik uyum ile ilgili alanyazından yararlanılarak ortaya konulan modelin sınanmasıdır. Bu genel amaç ışığında aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1. Ebeveynlerden algılanan kabul veya red düzeyi cinsiyet açısından anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
2. Anneye ilişkin kabul-red algısı ile babaya ilişkin kabul-red algısı arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
3. Psikolojik uyum, cinsiyet açısından anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
4. Ebeveynlerden algılanan kabul veya red düzeyi, anne-baba eğitim durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
5. Psikolojik uyum, anne-baba eğitim durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
6. Anneye ilişkin kabul veya red algısı, kişilerin genel psikolojik uyumlarını yordama gücüne sahip midir?
7. Babaya ilişkin kabul veya red algısı, kişilerin genel psikolojik uyumlarını yordama gücüne sahip midir?

Önem

İlk çocukluk yılları bireyin tüm hayatını yönlendirebilecek bir etkiye sahiptir. Bu nedenle, bu dönemde çocukların aileleri ile olumlu etkileşim kurmaları onların çok yönlü gelişiminin temellerini oluşturmaktadır. Çocuklukta yaşanan reddedilme, çocukta birçok olumsuz özelliğin gelişmesine neden olmakta ve bu özellikler çocukluktan yetişkinliğe kadar taşınmaktadır. Ebeveynleri tarafından reddedilmiş bireyler yaşam boyu sosyal ve duygusal sorunlardan oluşan bir risk grubuna dahil edilmektedir (Eryavuz, 2006).

Alanyazında ebeveyn kabul veya reddi ile psikolojik uyum konularında çok sayıda çalışma bulunmaktadır. Her bir kavram farklı kültürler bağlamında ele alınmış ve kavramlar arasındaki ilişkiler sorgulanmıştır. Ancak bu

kavramların bir arada olduğu modellerin sınanmasına pek sık rastlanmamaktadır. Bu araştırma, alanyazındaki bu boşluğun doldurulmasına katkıda bulunacaktır.

Araştırmadan elde edilen verilerin, psikolojik danışma ve rehberlik alanının çalışma alanlarından biri olan okul psikolojik danışmanlığı ve aile psikolojik danışmanlığı alanlarına önemli katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Önleme çalışmalarının yapılabileceği en uygun yerlerden biri olan okullarda, psikolojik danışma ve rehberlik merkezlerinde çalışan psikolojik danışmanların, anne-baba kabul/reddi ve psikolojik uyum arasındaki ilişki ile ilgili bilgi sahibi olmaları onlara yol gösterici olacaktır. Kabul/red süreçleri ile ilgili olumsuz sonuçlar ortaya çıkmadan önce, ağırlıklı olarak bilgi verme sürecini kapsayan rehberlik hizmetlerinde ve ayrıca ebeveyn-çocuk etkileşiminde var olan sorunları çözme ile ilgili anne-baba okulu, anne-baba-çocuk ilişkisine yönelik aile danışmanlığı, anne-babalara verilecek psiko-eğitim gibi psikolojik danışmanlık uygulamalarına da katkısı olacağı düşünülmektedir.

Tanımlar

Kabul: Ebeveyn Kabul/Red Kuramı'na (EKAR) göre, ebeveynlerin çocuklarına karşı hissettikleri ve onlara fiziksel ya da sözel olarak gösterdikleri sevgi, yakınlık, ilgi ve destek gibi davranışlardır. Ebeveyn Kabul/Red Ölçeği'nden (EKRO) alınan düşük puanlar bireyin ebeveyni ile olan ilişkisini kabul edici algıladığını temsil etmektedir.

Reddetme: EKAR Kuramı'na göre, çocuğun anne-babası tarafından istenmediği durumlarda ortaya çıkabilen ve anne-baba tarafından sevgi, ilgi, sorumluluk ya da duyarlılıktan yoksun, belirgin bir biçimde reddedici olan davranışları temsil etmektedir. Kabul/reddin Ebeveyn Kabul/Red Ölçeği (EKRO) ile değerlendirilmesi sonucunda alınan yüksek puanlar, bireyin ebeveyni ile olan ilişkisini reddedici algıladığını göstermektedir.

Genel Psikolojik Uyum: EKAR Kuramı'na göre, çocuklukta algılanan ebeveyn kabul/reddinin en çok etkilediği düşünölen yedi kişilik özelliğinin Kişilik Değerlendirme Ölçeği (KİDÖ) ile değerlendirilmesi sonucunda ortaya çıkan ve genel psikolojik uyumu yansıttığı düşünölen özelliklerdir.

BÖLÜM II

KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde Ebeveyn Kabul/Red Kuramı ve kuramla ilgili yapılmış araştırmalara ilişkin bilgiler yer almaktadır.

Ebeveyn Kabul/Red Kuramı

Ebeveyn Kabul/Red Kuramı, 1975 yılında Rohner tarafından geliştirilmiştir ve çocuklukta algılanan ebeveyn kabul ve reddinin nedenlerini, çocukların ve yetişkinlerin davranışsal, bilişsel ve duygusal gelişimleri üzerine olası etkilerini açıklamaya ve yordamaya çalışan bir toplumsallaşma kuramıdır (Rohner, 1986). Kuram, algılanan ebeveyn kabul/reddinin nedenlerini ve sonuçlarını, çocuğun toplumsal yaşantıları ve kişiliğiyle birlikte ele alıp sosyo-kültürel süreçlerle ilişkilendirmekte ve yaşam boyu gelişim süreci içerisinde ele almayı amaçlamaktadır (Rohner, Khaleque ve Cournoyer, 2011).

Ebeveyn kabul/reddine ilişkin çalışmaların 1890'lı yıllarda başladığı görülmektedir. Bu konu ilk olarak psikanalitik kuram içerisinde yer almış, daha sonraları sosyal öğrenme kuramcılarının da ilgisini çekmiştir. 1930'lu yıllara kadar konu ile ilgili az sayıda çalışma yapılmasına karşın bugün ebeveyn davranışlarının ölçülmesiyle ilgili çok sayıda yayın bulunmaktadır. 1930-1940 yılları arasında geliştirilen Fels Davranış Skalası, ebeveyn kabul/reddini ölçmek için geliştirilmiş olan ilk özel ölçme aracıdır (Rohner ve Khaleque, 2005).

Rohner'in 1960 yılında ebeveyn kabulünün kültürlerarası karşılaştırması konusundaki tezi, kabul/redle ilgili ilk çalışmayı oluşturmaktadır. Rohner, 20. yüzyılda özellikle Amerika'da psikologların, ebeveyn-çocuk etkileşiminin yanı sıra "ebeveyn kabulü"ne de ilgilerinin arttığını ve EKAR Kuramı'nın batılı psikologların ebeveyn-çocuk etkileşimine ilgi duymaları sonucu doğduğunu belirtmiştir (Khaleque ve Rohner, 2001). Rohner (2004), kuramda ebeveyn kabulünü, anne-babaların çocuklarına karşı gösterdikleri şefkat, sıcaklık, destek, ilgi, bakım gibi sevginin ön plana çıktığı durumlar olarak; ebeveyn reddini ise, bu gibi durumların olmadığı ve hatta çocuğa karşı belirgin bir biçimde sözel ya da fiziksel şiddetin sergilendiği durumlar olarak tanımlamıştır.

Cournoyer'e göre (2000), günümüzde modern psikoloji, insan davranışına ilişkin evrensel yasaları belirlemeye ve aynı zamanda belli bir sosyokültürel bağlamdaki insan davranışlarını açıklamaya ve yordamaya yönelmiştir. İnsan davranışlarının evrensel özelliklerini kültür çeşitlilikleri içerisinde açıklamanın ve bir kuram oluşturmanın zorlukları bulunmaktadır. Rohner'in geliştirdiği EKAR Kuramı bu anlamda oldukça önemli bir boşluğu doldurmaktadır.

EKAR Kuramı, tüm insanların onlar için önemli olan kişilerden sıcaklık hissetmeye ihtiyaçları olduğu temel varsayımıyla hareket etmektedir. Bir önceki bölümde açıklandığı gibi EKAR'a göre sıcaklık hissetme ihtiyacı, kültür, ırk, fiziksel özellik, sosyal statü, dil, coğrafya gibi diğer kısıtlayıcı koşullardan bağımsız olarak tüm insanlıkta bulunmaktadır. Olumlu tepkiye duyulan gereksinim, insanın farkında olarak ya da olmayarak bakım, ilgi, destek, şefkat araması olarak düşünülmektedir. Bebeklik ve çocukluk dönemlerinde bu gereksinimi en iyi karşılayabilecek kişiler doğal olarak çocuğun anne ve babasıdır (Rohner, 2004). Ancak, ergenlik ve yetişkinlik döneminde, kişinin bu gereksinimini karşılayabilecek "diğer önemli kişiler" (significant others) ortaya çıkmaktadır. Ebeveyn Kabul/Red Kuramı'nda, çocuğun uzun süreli olarak temel bakımını üstlenmiş herhangi bir kişi "ebeveyn" olarak kabul

edilmektedir. Ebeveyn olarak nitelendirilen kişi, çocuğun anne-babası olabileceği gibi, büyükanne/büyükbabası ya da başka bir akrabası; hatta çocuğu evlat edinmiş bir kişi de olabilmektedir (Rohner, Khaleque ve Cournoyer, 2011). EKAR Kuramı, temel olarak ‐ebeveynliğin sıcaklık boyutu‐ olarak adlandırılan, ebeveyn-çocuk etkileşimine, yani ebeveyn ve çocuk arasındaki duygusal bağın niteliği ve ebeveynin çocuğa yönelik duygularını nasıl ifade ettiği üzerine odaklanmıştır (Rohner, 2004).

Ebeveynliğin Sıcaklık Boyutu

Ebeveyn-çocuk ilişkisinin bir bileşeni olan sıcaklık boyutunun, bir ucunda kabulün algılandığı (çocuğun anne-babadan şefkat, sıcaklık, ilgi, destek hissetmesi), diğer ucunda reddin algılandığı (şefkatsizlik, soğukluk, ilgisizlik, desteklenmeme, ihmal edilme, örseleyici yaşantılara maruz kalma) bir çizgi olduğu kabul edilmektedir. Rohner'e göre herkesin çocukluğunda ebeveynleri ile ilişkisinde yaşadığı deneyimler, bu çizginin iki ucu arasında bir yerdedir. Başka bir deyişle, tüm insanlar çocukluklarında kendilerine bakan kişilerden az ya da çok sıcaklık, sevgi gördükleri için, algılamış oldukları sıcaklığa ya da soğukluğa göre bu çizgi üzerinde belirli bir noktaya yerleştirilebilirler (Rohner, 2004).

Sıcaklık boyutu, hem çocukla bakım vereni arasındaki sosyal etkileşim ile ilgili bir tutuma hem de bu sosyal etkileşimin çocuğun zihnindeki tasarımına işaret etmektedir. Zihinsel tasarım, çocuğun sevildiği ve kabul edildiğine ya da sevilmediği ve reddedildiğine ilişkin yaşadığı öznel algısıdır. Kuramın öne sürdüğü en önemli hipotez, kabul ya da redde yol açan ebeveyn davranışlarının kültürel olarak farklılaşabileceği, ancak öznel olan reddedilme algısının farklı toplumlarda kendilik değeriyle ilgili benzer sonuçlar doğuracağıdır (Rohner, 1986).

Ebeveyn, çocuğunu kabul ettiğini, yani sıcaklık ve sevgisini fiziksel ve sözel ifadelerle gösterir. Sevginin fiziksel ifadesi, kucaklama, okşama, öpme, gülümseme ve sevgi, onay ya da desteğin diğer göstergelerini içermektedir.

Sevginin sözel ifadesi ise, çocuğu övmek, onun hakkında güzel şeyler söylemek, ona şarkı söylemek ya da hikayeler anlatmak gibi sevgi içeren davranışları kapsamaktadır. Bu fiziksel ve sözel ifadelerin dışında bakım verme, destekleme gibi davranışlar da, ebeveynin çocuğunu kabul edişinin davranışsal ifadelerini oluşturmaktadır (Rohner, Khaleque ve Cournoyer, 2003).

Çocuklar normal bir gelişim için ebeveynlerinden olumlu tepki alma ihtiyacı içindedirler. Bu ihtiyacın yeterince karşılanmaması kişinin işlevlerinde olumsuz bir etki yaratmaktadır (Rohner, 1986). Rohner'e (1986) göre, sıcaklık boyutunun olumsuz ucu reddetme ile ilişkilidir. Ebeveynler çocuklarına karşı dört farklı biçimde "reddedici" olabilirler: (1) Anne-babalar çocuklarından sıcaklıklarını, sevgi ve şefkatlerini esirgeyebilirler (soğuk ve duygusuz olmak). (2) Çocuklarına karşı düşmanlık hissedip, saldırganca davranabilirler. (3) Çocuklarına karşı kayıtsız olup, onları ihmal edebilirler. (4) Çocuk, görünürde belirgin bir ihmal, saldırganlık ya da soğukluk olmadığı halde ebeveynleri tarafından sevilmediğine inanabilir ("ayrışmamış red"). EKAR Kuramı çerçevesinde çocuklar ve yetişkinler ile yürütülen birçok çalışma ebeveyn reddinin evrensel olarak, yukarıda söz edildiği gibi dört davranış grubundan oluştuğunu desteklemiştir (Rohner ve Khaleque, 2005).

"Ayrışmış" red ile "ayrışmamış" red arasındaki farkın açıklanması önemlidir. Ayrışmış red, davranış düzeyinde saldırganlık ve/veya ihmal olarak gözlenebilir ya da öznel olarak, kişi tarafından düşmanlık ve/veya kayıtsızlık duyguları olarak yaşanabilir. Oysa ayrışmamış reddetme, davranış açıkça sergilenmediği halde çocuğun sevilmediğine, istenmediğine, reddedildiğine ilişkin öznel yaşantısıdır (Rohner, Khaleque ve Cournoyer, 2011).

Anne-babalar çocuklarına karşı soğuk, sevgisiz ya da düşmanca, öfkeli ve tahammülsüz olabilmektedirler. Anne-babaların saldırganca olan davranışları genellikle, düşmanlık, öfke ya da nefret gibi olumsuz duyguları ile hareket etmeleri biçiminde ortaya çıkmaktadır. Saldırganlık, bireyin bir kişiyi, kendisini ya da bir nesneyi fiziksel ya da psikolojik olarak incitme niyeti ile

yaptığı davranışlardır. Saldırganlık, fiziksel olarak davranış düzeyinde ve sözel olarak ortaya çıkabilir. Fiziksel saldırganlık; vurma, itme, ısırma, yakma, bir şeyler fırlatma gibi davranışları; sözel saldırganlık ise, alay etme, küfür etme, bağırma, çocuğa onun hakkında düşüncesiz, aşağılayıcı ve eleştirici şeyler söyleme gibi sözel tepkileri içermektedir (Rohner, Khaleque ve Cournoyer, 2011).

Bazı anne-babalar ise, çocuklarına karşı kayıtsız kalıp, ilgisiz ve umursamaz davranabilmektedirler. EKAR Kuramı'nda, anne-baba çocuğun fiziksel, eğitim ya da sağlıkla ilgili gereksinimleri ile ilgilenmediğinde ya da çocuğun endişelerini, arzularını ve ilgilerini göz ardı ettiğinde, ister çocuk tarafından ifade edilsin, ister anne-baba tarafından bildirilsin, "ihmal" olarak tanımlanmaktadır (Rohner, 1986). Çocuklarını ihmal eden ebeveynler, çocuklarının kendilerini rahat hissetme, yardım alma ya da ilgi görme gereksinimleri ile yeterince ilgilenmezler. İhmalin en önemli göstergesi ebeveynin fiziksel ya da psikolojik olarak ulaşılmaz olmasıdır (Rohner, Khaleque ve Cournoyer, 2011). Fiziksel olarak ulaşılmazlık; anne-babanın fiziksel olarak var olmaması iken; psikolojik olarak ulaşılmazlık, anne-babanın fiziksel olarak var olmasına rağmen çocuğun gereksinimi olduğunda onun taleplerine karşı ilgisiz olması ve çocuğa psikolojik olarak ulaşılabilme duygusu vermemesidir (Rohner, 1986).

EKAR Kuramı'nda diğer bir boyut olan kontrol boyutunda da, sıcaklık boyutunda olduğu gibi, önemli olan çocuğun anne-babasıyla olan ilişkisini nasıl algıladığıdır.

Kontrol Boyutu

"Ebeveyn kontrolü" çocukluk, ergenlik ve yetişkinlik dönemindeki gelişim üzerinde önemli etkileri olan, ebeveynliğin diğer bir boyutunu oluşturmaktadır. Ebeveyn Kabul/Red Kuramı'nda ebeveyn kontrolü, aşırı izin verici ve aşırı kısıtlayıcı ebeveyn davranışlarını içeren, bir ucunda kontrolün diğer ucunda özerkliğin olduğu iki uçlu bir çizgi üzerinde

kavramsallaştırılmıştır (Pettingill ve Rohner, 1985). Kontrol boyutu, çocuğun ebeveynin davranışlarını izin verici ya da kısıtlayıcı olarak nitelendirmesiyle oluşan algıdır. Çocuklarının davranışlarına özerklik tanıyan ebeveynler kuramda izin verici (düşük düzeyde kontrol edici) olarak, çocuklarının davranışlarını her an kontrol eden ebeveynler ise kısıtlayıcı (yüksek düzeyde kontrol edici) olarak tanımlanmaktadır (Rohner, 2004). Ebeveynler genellikle çocuklarını ev içerisindeki görevler, ahlaki değerler, düzenlilik, cinsellik, tuvalet eğitimi gibi konularda kontrol etmektedirler. Kısıtlayıcı ebeveynler, birçok durum ve ortamda çocuğa çok fazla kural ve kısıtlama getirmekte ve onu bu kurallara uymaya zorlamaktadırlar. Bu ebeveynler çocuğun davranışlarını her an takip etmekte ve çocuğun ebeveyni olmadan belli becerileri edinmesini, özerkliğini kazanmasını kısıtlamaktadırlar. Kontrol boyutunun diğer ucunu oluşturan izin verici ebeveynler ise, çocuğa hiç bir kural getirmemekte ya da sadece çocuğun güvenliği ve fiziksel sağlığı için gereken kontrolü sağlamaktadırlar. Bu ebeveynler, çocuğun yaptıklarına karşı yönlendirici olmayıp, çocuğun kendi yolunu bulmasına ve kendi kararlarına bütünüyle izin vermektedirler (Rohner ve Rohner, 1981). Ebeveyn kontrolünün EKAR Kuramı çerçevesinde fazla çalışılmadığı görülmektedir. Khaleque ve Rohner (2001) yaptıkları meta analizde, 1987-2000 yılları arasında ebeveyn kontrolü üzerinde duran sadece 11 çalışma olduğunu bildirmişlerdir.

Sıcaklık ve kontrol boyutlarında görüldüğü gibi EKAR Kuramı'nda, bireyin davranışlarında yaşadığı olaylardan çok bu olayları nasıl algıladığı, yorumladığı ve anlamlandırdığına yani fenomenolojik bir bakış açısına odaklanılmıştır.

Fenomenolojik Yaklaşım

Ebeveyn kabul veya reddi iki farklı bakış açısından ele alınıp, çalışılabilmektedir. Bunlardan birincisi, yukarıda aktarıldığı gibi, kişi tarafından algılanıp yaşanıldığı (fenomenolojik bakış açısı) şeklindedir. Diğeri ise ikinci bir kişi tarafından rapor edildiği (davranışsal bakış açısı) şeklindedir (Rohner, 2004). Bazı durumlarda çocuk sevilmediğini hisseder fakat gözlemler

sonucunda ebeveyn reddini gösteren herhangi bir bulguya rastlanmayabilir. Bazen de çocuk reddedildiğini düşünmemekte iken gözlemlerde saldırganlığa ya da ihmale ilişkin bulgular elde edilebilmektedir (Rohner, Khaleque ve Cournoyer, 2003).

Kagan (1978), ebeveyn reddinin, ebeveyn tarafından sergilenen bir dizi davranış değil, çocuğun bir inancı olduğunu ifade etmiştir. Rohner de, anne-baba tarafından rapor edilen anne-baba davranışı ile çocuğun psikolojik uyumu arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalarda anlamlı ilişki bulunmamasının, bu çalışmalarda sadece ebeveyn davranışları üzerine odaklanılmasından, çocukların algısının göz ardı edilmesinden kaynaklandığına işaret etmiştir (akt., Rohner, 2004). Rohner (1986), ancak fenomenolojik bir bakış açısıyla ebeveyn davranışları ve çocuğun psikolojik uyumu arasında bir ilişki kurulabileceğini, ebeveyn davranışlarının çocuklar üzerindeki etkisinin çocuğun algısal ve içsel süreçleriyle şekilleneceğini savunmaktadır. Rohner kuramında reddedilmenin yargı değeri taşımadığını, bunun çocuğun algısı, onun öznel yaşantısı olduğunu belirtmiştir. Çocukları tarafından tutarlı bir biçimde “reddedici” algılanan ebeveynlerin çocuklarının, EKAR Kuramı’nda öngörülen sorunları yaşadığı araştırmalarla ortaya konmuştur (Rohner, 2004).

Dünyanın her yerindeki anne-babalar, belirli bir dereceye kadar çocuklarını kabul edici (sıcaklık, şefkat, bakım ve ilgi gösterme) ve reddedici (soğukluk, şefkatsizlik, düşmanlık, saldırganlık, kayıtsızlık içerisinde olma gibi) davranışlar sergilemektedir. Ebeveynler bu davranışları kişisel, hatta kültürel anlamlarla yüklü farklı biçimlerde yapabilirler. Belirli bir sosyo-kültürel ortamda sergilenen bir davranışın, başka bir sosyo-kültürel ortamda hiçbir anlamı olmayabilir (ya da tamamen başka bir anlama gelebilir). Dolayısıyla, dünyanın çeşitli ülkelerinde yürütülen, anne-babanın çocuğunu kabul veya reddetmesiyle ilgili araştırmalarda temel amaçlardan biri, farklı kültürlerde yaşayan çocuk ve yetişkinlerin, çocukken maruz kaldıkları kabul veya reddedilmeye, kültürel, irksal, cinsel, sosyal sınıf farklılıkları gibi koşullardan

bağımsız olarak aynı şekilde tepki verip vermediklerini belirlemektir (Rohner, 2004). Böylelikle, kuram çocuğun duygularını temel aldığı için kültürel sınırlamalardan bağımsız bir biçimde kültürlerarası çalışmalara olanak tanımaktadır. EKAR Kuramı, dünyanın her yerindeki çocukların “kabul” veya “red” olarak algıladıkları tutumlara karşı tutarlı tepkiler verdiklerini öngörmektedir (Rohner, 1986).

EKAR Kuramı, çocuklukta algılanan ebeveyn kabul/reddini 3 alt alanda açıklamaya çalışmaktadır.

EKAR Kuramı'nın Alt Alanları

Ebeveyn Kabul/Red Kuramı, “kişilik”, “başa çıkma” (coping) ve “sosyo-kültürel” alanlar olmak üzere, üç farklı alanda beş temel soru sormaktadır. Bu sorular şunlardır:

I. Kişilik Alt Alanı:

1. Ebeveynleri tarafından reddedilen çocuklara ne olmaktadır? Diğer bir deyişle, ebeveynleri tarafından kabullenilen veya reddedilen çocuklar bu duruma nasıl bir tepki vermektedir?

2. Çocukluk dönemlerinde ebeveynleri tarafından kabul edilmiş ya da reddedilmiş kişiler, yetişkinlikte nasıl bir durum içindedirler? Başka bir ifadeyle, çocukluk döneminde yaşanan reddedilmenin etkileri kişinin yetişkinlik ve yaşlılık dönemine kadar sürmekte midir?

II. Başa Çıkma Alt Alanı:

1. Neden ebeveynleri tarafından reddedilen bazı çocuk ya da yetişkinler bu olumsuz durumla diğer kişilere göre daha etkin bir biçimde başa çıkabilmektedirler?

III. Sosyo-Kültürel Sistemler Alt Alanı:

1.Neden bazı anne-babalar çocuklarına karşı sıcak ve sevgi dolu bir biçimde yaklaşırken, diğer bazı anne-babalar çocuklarına karşı soğuk, ilgisiz, saldırgan olabilmektedirler? Anne ve babaların çocuklarına karşı olumlu ya da olumsuz davranışlarında hangi psikolojik ve toplumsal faktörler rol oynamaktadır?

2.Çocuklukta yaşanan kabullenilme veya reddedilme ile toplumun genel yapısı ve toplumda yer alan bireylerin davranış ve inançları arasında ne kadar ilişki vardır?

EKAR Kuramı, bu sorulara evrensel bir bakış açısı ile yaklaşmakta ve davranışın dünya üzerinde yaşayan tüm insanlar için geçerli olacak genel ilkelerinin bilimsel olarak belirlenmesini amaçlamaktadır. Kuramın tüm yaşam sürecini ele alan bakış açısı, özellikle kişilik alanındaki görüşlerinde ortaya çıkmaktadır (Rohner, 2004).

Kişilik Alt Alanı

Kişilik alt alanı EKAR Kuramı'nda yer alan 3 alt alandan biridir. Bu alt alan, ebeveynleri tarafından kabul edilmiş ya da reddedilmiş bireylerin çocukluklarında ve yetişkinliklerindeki kişilik yapıları ve genel psikolojik durumları üzerindeki etkilerini açıklamaya ve yordamaya çalışmaktadır (Rohner ve Britner, 2002). Çocukların duygusal ihtiyaçlarının karşılanması ebeveynleri ile ilişkilerinin kalitesine bağlıdır (Rohner ve Khaleque, 2005). Bu nedenle, EKAR'da çocuğun anne-babası tarafından kabullenilmesi veya reddedilmesi, çocuğun duygusal, davranışsal ve sosyal-bilişsel gelişimi üzerinde en etkili faktörlerden biri olarak görülmektedir (Rohner, 1986). EKAR'a göre kişilik, kişinin çeşitli ortamlarda, yaşam durumlarında, göreceli olarak durağan olan tepki verme eğilimleri (duygusal, bilişsel, algısal ve güdüsel) ve ortaya çıkan davranışları olarak tanımlanmaktadır (Rohner, 2005).

Rohner (1975) ebeveynlerin sevgi, sıcaklık ve ilgi göstermelerinin diğer bir deyişle çocuklarını kabul etmelerinin, çocuklarının olumlu sosyal ve duygusal gelişimleri için temel oluşturduğunu ancak ebeveynin sevgi göstermemesinin, sevgisini belirgin biçimde esirgemesinin, diğer bir deyişle çocuklarını reddetmesinin kabul etmesine kıyasla, çocukların psikolojik uyumları açısından daha belirleyici olduğunu belirtmiştir. Bunun nedeni, ebeveyn sevgisinin olmamasının ya da esirgenmesinin çocukların, yetişkinlerin üzerindeki etkilerinin ebeveyn kabulüne göre, daha doğrudan ve etkili biçimde ortaya çıkmasıdır.

Rohner, hiçbir kuramda, anne-baba tarafından kabul veya reddedilmenin tüm etkilerinin ele alınmasının beklenemeyeceğini belirtmektedir (Khaleque ve Rohner, 2002). EKAR'da da, dünyanın çeşitli ülkelerinde anne-babaları tarafından reddedilmiş çocuk ya da yetişkinleri tanımlayan yedi belirgin özellik ele alınmıştır. Diğer bir deyişle kuramda, anne-baba tarafından reddedilmenin kişilik üzerinde en belirleyici gözüken etkileri üzerinde durulmuştur. Ebeveyn Kabul/Red Kuramı'nda ele alınan yedi kişilik özelliğini, yedi kişilik boyutu olarak görmek gerekmektedir. Bu kişilik özellikleri, olumlu uçtan olumsuz uca uzanan bir çizgi üzerinde düşünülecek olursa, her birey, her kişilik boyutuna ilişkin çizgi üzerinde, belirli bir noktada olacaktır. Aynı zamanda bu kişilik özellikleri birbirleriyle ilişkilidir ve bir alanda yaşanan olumsuzluk diğer alanları da etkileyebilmektedir. Dolayısıyla bu özelliklerin hiçbiri diğerlerinden bağımsız olarak düşünülmemektedir (Rohner, 1986).

EKAR Kuramı, kişilerin reddedildiği durumlarda, aşağıda özetlenen yedi kişilik özelliğinin olumsuz uçlarında yer aldıklarını öne sürmektedir (Khaleque ve Rohner, 2002).

1. Bağımlılık veya savunucu bağımsızlık (dependence and defensive independence)
2. Duygusal tepkisizlik (duyarsızlık) (emotional unresponsiveness)

3. Düşmanlık ve saldırganlık (hostility and aggression)
4. Olumsuz öz-saygı (negative self-esteem)
5. Olumsuz öz-yeterlik (negative self-adequacy)
6. Duygusal tutarsızlık (emotional instability)
7. Olumsuz bakış açısı (negative worldview)

Bu bölümde, EKAR Kuramı'nın kişilik alt alanı çerçevesinde yürütülen çalışmalarda incelenen genel psikolojik uyum kavramının daha iyi anlaşılabilmesi için, yukarıda söz edilen yedi kişilik boyutu aktarılmıştır.

Bağımlılık veya Savunucu Bağımsızlık:

EKAR Kuramı'nın kişilik alt alanında, bağımlılık ve bağımsızlık aynı kişilik boyutunun zıt uçlarını oluşturmaktadır. Kurama göre, her insan az ya da çok bağımlı veya bağımsız olmasına göre bağımlılık-bağımsızlık boyutunda belirli bir noktaya yerleştirilebilir. Bireylerin bağımlılık konusunda birbirlerinden farklı olması, kendilerini çocukluklarında ne derece kabullenilmiş veya reddedilmiş olarak algıladıklarına bağlıdır (Rohner, 2004; Rohner, Khaleque ve Cournoyer, 2011).

Bağımlılık, bireylerin kendileri için önemli olan diğer bir kişiye huzur, onay, rehberlik, destek ya da karar alma için duyduğu duygusal güvenidir (Rohner, 2005). Bağımlı davranış ise, bireylerin kendileri için önemli olan insanlardan olumlu tepki alma girişimleridir (Rohner, 1986).

Olumlu tepki alma girişimi ya da bağımlı davranış, küçük çocuklarda anne-babalar uzaklaşırken onlara tutunmak, sızlanmak, ağlamak, onlar geri geldiğinde yeniden fiziksel yakınlık sağlamaya çalışmak gibi davranışlarla kendini göstermektedir. Daha büyük çocuklar ve yetişkinler olumlu tepki alma gereksinimlerini daha sembolik olarak ifade ederler. Örneğin gençler genellikle ailelerinden, yetişkinler de anne-babaları dışındaki diğer önemli

kişilerden cesaretlendirme, onay ve destek arama, rahatlatılma, yatıştırılma ve şefkat görme gibi davranışlara gereksinim duyarlar (Rohner, Khaleque ve Cournoyer, 2003, 2011).

Kuramda bağımsız kişiler, olumlu tepki alma gereksinimleri yeterince karşılanmış olan, yaşamlarındaki "diğer önemli kişiler"den ilgi, bakım, destek alma isteğini sık ya da yoğun bir biçimde yaşamayan, olumlu tepki almak için çabalamayan kişilerdir (Rohner, 2005). Duygusal açıdan sağlıklı kişilerin de elbette zaman zaman böyle ihtiyaçları olabilir ancak önemli olan, bireyin bu olumlu tepki alma gereksinimini ne kadar sık ve yoğun yaşadığıdır (Rohner ve Khaleque, 2005).

Bağımlılık ve reddedilme arasında doğrusal olmayan bir ilişki bulunmaktadır. Anne-babası tarafından kabul edilmiş çocuk, normal koşullar içerisinde, orta derecede bağımlı olacaktır. Anne-babanın daha fazla reddedici olduğu durumlarda, belirli bir noktaya kadar çocuğun da olumlu tepki alma girişimleri artacak, bir başka deyişle, giderek daha fazla bağımlı davranış sergileyecektir. Reddedilme çizgisi üzerinde belirlenmemiş bir noktadan sonra çocuk olumlu tepki almak için giderek daha az girişimde bulunacak ve sonrasında, dışarıdan bakıldığında bağımsızmış gibi görünse de, bu bağımsızlık "sağlıklı bir bağımsızlık"tan çok "savunucu bir bağımsızlık" olacaktır (Rohner ve Khaleque, 2005).

Sağlıklı ve savunucu bağımsızlık, bireyin olumlu tepki almak için göreceli olarak daha az çaba ve talep içerisinde olmasından dolayı birbirine benzemektedir. Ancak savunucu bağımsızlık, sağlıklı bağımsızlık ya da özerkliğe işaret etmemektedir. Çünkü bu kişiler farkında olmasalar da, duygusal açıdan halen yakınlık, sıcaklık, destek ve olumlu tepki aramaya ihtiyaç duyarken, reddedilmenin yol açtığı öfke, güvensizlik ve diğer olumsuz duygular nedeniyle sıklıkla olumlu tepki alma gereksinimlerini açıkça inkar ederler (Rohner ve Khaleque, 2005; Rohner, Khaleque ve Cournoyer, 2011). Kimseye ihtiyaçlarının olmadığını dile getirir ve kendilerini reddedenleri reddetmiş olurlar (Rohner ve Khaleque, 2005). Anne-babaları tarafından

reddedilmiş olan bu çocukların görünürdeki bağımsız davranışları, aslında onların kendilerini yeni incinmelerden korumak ve reddedilmenin acısıyla başa çıkmaya çalışmak için geliştirmiş oldukları yollardır (Eryavuz, 2006).

Özellikle reddedilmiş çocuklar, endişeli olmaya ve kendilerini güvensiz hissetmeye eğilimlidir. Reddedilmiş çocuklar, bu olumsuz duyguları hafifletmek ve olumlu tepki alma gereksinimlerini karşılayabilmek amacıyla, olumlu tepki alma çabalarını ve taleplerini bir noktaya kadar artırmakta ve daha bağımlı olmaya eğilim göstermektedirler (Rohner, 2005).

Duygusal Tepkisizlik (Duyarsızlık):

Duygusal duyarlılık, bireyin bir duygusunu, örneğin bir insana karşı hissettiği yakınlığı ya da sevgisini özgürce ve açıkça ifade edebilme yeteneğidir. Bireyin, duygusal tepkileri ne kadar kolay ve doğal verebildiği ya da bireyin başkalarıyla duygusal olarak ne kadar şüphe ve güvensizlikten uzak, yakın, sıcak, kalıcı ve savunucu olmayan ilişkiler kurabildiği, onun duygusal duyarlılığına bağlıdır (Rohner, 1986).

Rohner'e (1986) göre duygusal tepkisizlik, algılanan reddin bir sonucu olarak bireylerin reddin yarattığı acı hissinden ve daha fazla hırpalanmaktan korunmak için kendilerini duygusal açıdan kapatmalarıdır. Anne-babası tarafından reddedilen kişiler sevgi göstermeyi öğrenmekte sorunlar yaşarlar. Yakın, kalıcı, samimi, savunucu olmayan ilişkilere gereksinim duymalarına rağmen kendilerini, daha fazla zarar görmekten korumak amacıyla geri çekerler, olumlu tepki almak için daha az çabalarlar ve duygularını yok sayarlar (Rohner, Khaleque ve Cournoyer, 2011). Bu kişiler, olumlu duygularını göstermekte ya da bu duygular diğer insanlar tarafından onlara gösterildiğinde uygun tepkileri vermekte zorlanabilirler (Rohner, 2004). Diğer insanlarla sınırlı ve çoğunlukla sadece savunmaya yönelik duygusal ilişkiler kurarlar (Rohner, Khaleque ve Cournoyer, 2011). Duygusal tepkisizlikte de, diğer kişilik özelliklerinde olduğu gibi önemli olan duygusal tepkisizliğin derecesidir.

Düşmanlık ve Saldırganlık:

EKAR'a göre düşmanlık; içsel, öfkenin duygusal olarak dışavurumu, kin ya da bireyin bir duruma, başka bir kişiye ya da kendisine karşı doğrudan kızmasıdır. Düşmanlık, saldırganlığın başlıca güdülenme kaynağıdır (Rohner, 2005). Saldırganlık; bir bireye, bir şeye ya da kişinin kendisine kasıtlı olarak zarar vermesi ya da böyle algılanacak davranışlarda bulunması olarak tanımlanmaktadır (Rohner, 1986). Saldırganlık aktif ve pasif olarak iki farklı biçimde görülebilmektedir. Aktif saldırganlık da sözel ya da fiziksel olabilmektedir. Saldırganlık sözel olarak; tartışmak, kavga etmek, azarlamak, alay etmek, eleştirmek, küfür etmek, utandırmak, kırıcı şeyler söylemek biçiminde olabilir. Fiziksel olarak; dövmek, vurmak, tekmelemek, ısırarak, tırmalamak, çimdiklemek, bir şeyi fırlatmak biçiminde olabilir. Pasif saldırganlık ise, saldırganlığın daha dolaylı yoldan ifade edilmesidir. Örneğin, surat asma, yapılacak işleri sonraya erteleme, pasif engellemeler, inatçılık gibi biçimlerde ortaya çıkabilmektedir (Rohner, 1986).

EKAR'a göre anne-babanın çocuğu reddediş biçimi, düşmanlık ve saldırganlık şeklinde ortaya çıkıyorsa, reddedilmiş çocuklar da düşmanlık duyguları hissetmeye, saldırgan olmaya ya da pasif saldırgan bir tutum içerisine girmeye eğilimli olurlar. Böyle bir durumda çocuklar ayrıca saldırgan bir modelle de karşılaşmış olurlar. Bu şekilde saldırganlık eğilimleri daha da yoğunlaşabilir. Bu çocuklar öfkelerini doğrudan ortaya koyabilecekleri gibi içlerinde de biriktirebilirler. Ancak, bazen, anne-babalar çocuklarının öfkelerini açıkça ifade etmelerine izin vermezler. Bu durumda öfkeyi ifade edememe ya da tutmaya çalışma öfke kontrolünde sorunlara yol açabilmektedir (Rohner, 1975). Bastırılmış, aşırı kontrol edilmiş öfke, sıklıkla bireyin saldırganlıkla endişeli bir şekilde uğraşmasına, hayal ve rüyalarında ortaya çıkmasına sebep olabilmektedir. Sadece reddedilen bireylerde değil, kabul edilen çocuklar ve yetişkinlerde de saldırganlık görülebilmektedir. Dünyanın her yerinde çocuklar ve yetişkinler zaman zaman sinirlilik, öfke gibi saldırganlık içeren davranışlarda bulunabilirler (Rohner, 1975).

Kabul edilmiş bireylerden farklı olarak özellikle anne-babası tarafından reddedilmiş çocuk ve yetişkinler ortada böyle bir şey yokken düşmanlık algılamaya ya da kendilerini değersiz görmeye eğilimlidirler. Hatta reddedilmiş çocuklar kendi çarpıtılmış tasarımlarına uyan deneyim ve ilişkiler arar, içine girdikleri ilişki ya da yaşantılarını, yine kendi çarpıtılmış tasarımlarına göre yorumlarlar. Kendi zihinsel tasarımlarına uymayan durumlardan uzak durur ya da bu durumları kendilerine göre yeniden yorumlarlar. Reddedilmiş çocuk ve yetişkinlerin zihinlerinde kişilerarası ilişkiler güvenilmez hatta zedeleyicidir. Bu yüzden reddedilmiş çocuk ve yetişkinlerin duygusal olarak başkalarına güvenmeleri çok zordur. İlişki içerisinde duygusal güvensizliği çağrıştıracak en ufak işaretlere karşı bile aşırı duyarlı ve hassastırlar (Khaleque ve Rohner, 2001).

Olumsuz Öz-Saygı:

Öz-değerlendirme, olumludan olumsuzza uzanan bir çizgi üzerinde yer almakta ve kişinin kendisiyle ilgili, duygu, tutum ve algılarını içermektedir. EKAR'da "öz-saygı" ve "öz-yeterlik", bireyin kendisiyle ilgili değerlendirmelerinin iki farklı boyutunu oluşturmaktadır (Rohner ve Khaleque, 2005). Öz-saygı boyutu, kişinin kendi değeri; öz-yeterlik ise yeterliği ile ilgili algısıdır (Rohner, 1986).

Olumlu öz-saygı, kişinin kendisini beğendiği, onayladığı, kabul ettiği, kendisini değerli, başkalarının saygısını hak eden biri olarak gördüğü anlamına gelmektedir. Diğer yanda, olumsuz öz-saygı, kişinin kendisini beğenmediği ya da onaylamadığı, kendisini hiçbir değeri olmayan, suçlanmayı hak etmiş biri olarak algıladığı ve diğer kişilerden aşağı gördüğü anlamını taşımaktadır (Rohner, 1986).

Kişilerin kendilerine bakış açıları, ebeveynleri ya da onlar için önemli olan diğer kişilerin onlar hakkında ne düşündüğüyle yakından ilişkilidir. Çocuklar ya da yetişkinler bağlandıkları kişiler tarafından sevilmiyorsa, kendilerini seilmeyi hak etmeyen, seilmeye layık olmayan değersiz ve

yetersiz kişiler olarak algılama eğiliminde olmaktadır (Rohner, 2004). Reddedilmiş çocuklar şöyle söylerler: “Benim annem beni sevmiyor, dolayısıyla ben sevilmeye değer değilim” (Rohner, 1986).

Olumsuz Öz-Yeterlik:

Öz-yeterlik, kişinin kendi yeterliği hakkında yaptığı değerlendirmeleri içermektedir. Olumlu öz-yeterlik duyguları, kişinin kendisini sorunlarıyla yeterince başa çıkabilen, yapacağı işlerde başarılı olacağını düşünen, kendinden emin, kendine güvenen ve sosyal açıdan yeterli biri olarak gördüğü anlamına gelmektedir. Diğer yanda, olumsuz öz-yeterlik, yetersizlik duyguları, günlük yaşamın taleplerini karşılamada yetersiz kaldığını düşünmesi, kişinin istediği şeyler için yeterince mücadele edemediğini hissetmesi gibi duygu ve düşüncelerle ilgilidir (Rohner ve Khaleque, 2007).

Kendilerini değersiz ve eleştirileri hak eden biri olarak gören çocuklar, bu duyguları kolayca kişisel yetersizlik ve yeteneksizlikle ilgili inançlara genellerler. Bu çocuklar yaşamlarındaki önemli olaylar üzerindeki kontrollerinin az olduğunu hissedip olumsuz öz-yeterlik duygularını diğer alanlara da genellerler. Rohner (1986), kendi kişisel gereksinimlerini karşılama konusunda yeterli olmadığını düşünen kişilerin kendileri ile ilgili genel düşüncelerinin de iyi olmayacağını, bu kişilerin bir süre sonra gerçekten de beceremeyen ve yetersizmiş gibi davranmaya başlayacaklarını ifade etmiştir. Bu durumun, diğerlerinin onları daha olumsuz bir biçimde değerlendirmesine neden olacağını, bir başka deyişle bu kişilerin kendilerini, kendini gerçekleştiren bir kehanetin ortasında bulacaklarını belirtmiştir.

Kişinin kendini değerlendirmesiyle ilgili iki ayrı boyutu oluşturan “öz-saygı” ve “öz-yeterlik”, faktör analizinde bazen iki ayrı faktör bazen de tek bir faktör olarak belirmektedir. Bu iki kavramın kişilik kuramında ayrı ayrı ele alınmış olmasının nedeni, anne-baba tarafından kabul veya red edilme ile farklı şekilde ilişkili olmalarındandır (Rohner, 1986).

Duygusal Tutarsızlık:

Duygusal tutarlılık, kişinin küçük engeller, başarısızlıklar, zorluklar ve stres karşısında duygusal dengesini kaybetmemesi, bu zorluklarla canı sıkılmadan baş edebilmesi ile ilgilidir. Duygusal açıdan dengeli (stabil) olan kişiler, canları sıkılmadan, endişe, sinirlilik ya da gerginlik yaşamadan günlük yaşamın getirdiği küçük gerginlik ve stresle baş edebilmektedirler. Duygusal durumları gün içerisinde bir neden olmadıkça aynı kalmaktadır. Çok stresli ya da kışkırtıldıkları bir duruma maruz kaldıklarında duygusal durumları değişse bile, tekrar olay öncesindeki duygusal durumlarına kolaylıkla dönebilmektedirler (Rohner, 1986).

Duygusal açıdan tutarlı olmayan kişilerin duygu durumu, iki kutup arasında oldukça sık ve geniş bir biçimde dalgalanabilmektedir. Bu bireyler bir an neşeliyken, bir sonraki an karamsar ya da depresif; bir an gerginken, bir sonraki an sakin olabilmektedirler. Duygusal açıdan tutarlı olmayan kişilerin keyifleri küçük engel ya da sorunlar karşısında kolayca kaçabilmekte, bu kişiler baş edilebilir olan stresli bir durumda bile olayı için içinden çıkılmaz görebilmekte, yoğun üzüntü yaşayabilmekte ve stresli durumlarda soğukkanlılıklarını kolayca kaybedebilmektedirler (Rohner, 1986).

Reddedilmenin yarattığı psikolojik örselenme sonucunda reddedilmiş bireyler, anne-babaları tarafından kabul edilmiş bireylere göre strese karşı daha az dayanıklıdırlar. Bu bireyler duygusal açıdan daha az tutarlı olmakta, strese daha az dayanıklı olmakta ve stresli durumlarla karşılaştıklarında daha fazla etkilenmektedirler (Rohner, 1986; Rohner ve Khaleque, 2007).

Olumsuz Bakış Açısı:

EKAR'a göre olumsuz bakış açısı, bireyin yaşamı, evreni, varoluşun özünü temelde olumlu ya da olumsuz olarak değerlendirmesi ile ilgilidir. Bakış açısı olumlu olan biri, yaşamı temelde iyi, güvenli, dostça, güzel, tehdit edici olmayan ve olumlu biçimde görür. Olumsuz bakış açısına sahip olan bir birey

için ise yaşam kötü, güvensiz, tehdit edici, düşmanca, belirsiz ya da tehlikelerle doludur. Bakış açısı, insanların yaşam ile ilgili sahip olduğu yargılarını içerir (Rohner, 2005).

Rohner (1986)'e göre bir insanın, yaşam ve dünya ile ilgili düşüncesini nasıl oluşturacağı, çocukluk yaşantıları, özellikle anne babasıyla ilişkisinde yaşadığı kabul veya reddedilme deneyimleri tarafından biçimlenmektedir. Anne-babaları tarafından reddedilmiş çocukların gözünde dünya, özünde arkadaşça olmayan, düşmanca, güvenilmez, hoş olmayan bir yerdir. Yaşanan tüm olumsuz, yıpratıcı durumlar olumsuz bakış açısına zemin hazırlamakta, bu bakış açısı bir kez oluştuktan sonra onları yaşamları boyunca etkilemektedir (Rohner, 2004).

Ebeveyn Kabul/Red Kuramı'nın büyük bir bölümü kişinin kendisi, diğerleri ve geçmiş ile bugünkü deneyimlerinin oluşturduğu, dünya hakkındaki "genellemelerinden" oluşmaktadır. Bireylerin kendisi, başkaları ya da kişiler arası ilişkiler hakkında inanç ve beklentileri ile ilgili zihinsel tasarımları vardır. Zihinsel tasarımlar, kişinin yeni deneyimleri nasıl anlamlandıracağını, bunları yorumlayıp nasıl tepkiler vereceğini biçimlendirmektedir. Zihinsel tasarımlar ayrıca, hangi deneyimlerin belleğe depolanacağını ve nasıl hatırlanacağını da etkilemektedir. Kişinin kendisi, yaşamındaki "diğer önemli kişiler" ve etrafındaki dünya ile ilgili zihinsel tasarımları bir kez oluştuktan sonra, bu tasarımlar onları belirli durum veya insanlara yönelmeye ya da onlardan uzak durmaya yönlendirir. Diğer bir deyişle, kişinin kendisi ve içinde yaşadığı dünya hakkında ne düşündüğü onun nasıl bir hayat yaşayacağını biçimlendirmektedir (Rohner, Khaleque ve Cournoyer, 2011).

EKAR Kuramı, tüm farklı kültür, ırk ve dillerde, bireyin anne-babası tarafından reddedildiği durumda yukarıda özetlenen yedi kişilik özelliğinin olumsuz uçlarından oluşan bir kişilik örüntüsünün ortaya çıkacağını ileri sürmektedir. Bu nedenle, bu bölümde anne-baba tarafından kabul edilmenin olumlu etkileri üzerinde değil, reddedilmenin olumsuz sonuçları üzerinde durulmuştur. Anne-baba tarafından reddedilme çoğu zaman bu olumsuz

sonuçların ortaya çıkması için yeterlidir. Rohner (2004), insanların anne-babaları tarafından reddedildiklerini düşünmeseler bile bu yedi kişilik özelliğindeki gibi bireysel problemler yaşayabileceklerini, diğer bir deyişle kabul edilmiş çocukların da, bu kişilik özelliklerinde bazı boyutlarda olumsuz uçta yer alabileceklerini belirtmiştir. Ayrıca reddedilme dışında başka hiçbir kişilerarası deneyimin bireyin, EKAR Kuramı'nda tanımlanan kişilik boyutlarının tümünde birden olumsuz ucunda yer almasına sebep olmayacağını ileri sürmüştür. Dolayısıyla, eğer bir bireyde, burada ele alınan kişilik özelliklerinin tümü olumsuz uçta ortaya çıkmışsa, bu kişinin kendini kabul edilmiş hissetmediği düşünülebilir.

Anne-babası tarafından reddedilen her çocuk elbette bu kadar olumsuz bir kişilik gelişimi göstermeyebilir. Bazı çocuklar, reddedilmelerine rağmen, hem duygusal hem de davranışsal açıdan oldukça sağlıklı bir durumda olabilirler. Ebeveyn Kabul/Red Kuramı'nda bu çocuklar "baş edenler" (copers) olarak adlandırılmaktadır.

EKAR'ın Başa Çıkma Alt Alanı

EKAR'da başa çıkma alt alanı, reddedilme yaşantısıyla, diğer reddedilenlerle karşılaştırıldığında duygusal açıdan daha etkili biçimde başa çıkabilen yetişkin ve çocuklarla ilgilenmektedir (Rohner ve Khaleque, 2005). Kuramda, reddedilmeye dayanıklı kişiler, başa çıkmada yeterli olan bireyler olarak ifade edilmektedir. Reddedilmeyle başa çıkmada yeterli olanlar da kendi içinde iki gruba ayrılmaktadır. Bunlardan ilki, ciddi bir biçimde reddedici olan aileler tarafından yetiştirilmelerine rağmen yine de duygusal ve genel ruhsal sağlığı iyi olan "duygusal baş ediciler"dir. İkincisi ise, mesleklerinde ya da işlerinde ve iş yapmaya yönelik diğer etkinliklerde başarılı olan ama duygusal ve ruhsal sağlığı zedelenmiş olan "araçsal baş ediciler"dir. "Araçsal baş ediciler" ciddi bir reddedilme yaşamış olmalarına rağmen, mesleklerinde ya da yaptıkları işlerde çok yeterli ve başarılı olabilirler. Oysa "duygusal baş ediciler" reddedilmenin en yıkıcı etkilerinden bile bir şekilde sıyrılan kişilerdir. Tabii ki bu kişiler reddedilme sonucunda hiçbir zarar görmemiş kişiler değildir.

Ancak yine de, duygusal açıdan oldukça sağlıklı, işlerini oldukça iyi götüren kişilerdir (Rohner, Khaleque ve Cournoyer, 2011).

Başa çıkmada yeterli olan bireyleri, daha etkin kılan, belirgin biçimde ortaya çıkmış kendilik değeri, kendi kendine karar verebilme ve her şeyi kişisel algılamama gibi sosyal-bilişsel yeterlikler göstermeleridir. Kararlılık, bireylerin, karşılaştıkları durumları kontrol etme becerisini kazanmalarını ifade etmektedir. Olayları kişisel olarak algılayanlar, gerçekleşen küçük olayları, reddedilme ya da diğer yıkıcı durumlar gibi yorumlamaya eğilimlidirler. Olayları kişisel olarak algılamayanlar ise kişilerarası problemlerle daha olumlu bir bakış açısıyla mücadele etmek için psikolojik bir kaynağa sahiptirler. Bu üç sosyal bilişsel unsur (belirgin biçimde ortaya çıkmış kendilik değeri, kendi kendine karar verme ve her şeyi kişisel olarak algılamama), reddedilmenin olumsuz etkileriyle mücadele etmeyi sağlamaktadır (Rohner ve Khaleque, 2005).

EKAR'a göre, insanların ruh sağlıkları, yaşadıkları reddedilmenin sıklığına, şiddetine ve süresine bağlı olarak bozulmaktadır. Amerika Birleşik Devletleri ve diğer ülkelerde yapılan araştırmalarda, bireylerin yaklaşık %80'inin, "Ebeveyn Kabul/Red Kuramı"nın kişilikle ilgili görüşleri doğrultusunda tepki verdikleri belirlenmiştir. Kuramın beklentileri doğrultusunda tepki vermeyen kişilerin bir bölümü, "sorunlu" (troubled) bireyler olarak adlandırılmıştır. "Sorunlu" bireyler reddedilmiş olmamalarına rağmen yine de ruhsal sağlıkları zedelenmiş olan kişilerdir. Anne-baba tarafından reddedilmeyle hiçbir ilişkisi olmayan pek çok nedenden dolayı bireylerin psikolojileri olumsuz etkilenebileceği için, Ebeveyn Kabul/Red Kuramı araştırmacıları bu bireyleri yeterince çalışmamıştır (Rohner ve Britner, 2002).

Başa çıkma alt alanı, hem kuramsal hem de ampirik açıdan, Ebeveyn Kabul/Red Kuramı'nın en az gelişmiş kısmıdır. Ebeveyn Kabul/Red Kuramı'na göre, baş etme mekanizmasını anlayabilmek için, hem kişiyi hem de kişinin

içerisinde bulunduğu durumu kapsayan, çok yönlü bir bakış açısı benimsemek gerekmektedir (Rohner, Khaleque ve Cournoyer, 2003).

EKAR Kuramı, hem birey, hem de sosyo-kültürel sistemler düzeyinde açıklamalarda ve yordamalarda bulunmaktadır. EKAR'ın kişilik alt alanında, algılanan kabul/red ile kişilik özellikleri ve davranışlar arasındaki ilişki bireysel düzeyde ele alınırken, daha geniş olan sosyo-kültürel sistemler alt alanında ise kabul/red örüntüleri ile yaygın olan toplumsal örüntüler arasındaki ilişkiler açıklanmaya çalışılmaktadır.

Sosyo-Kültürel Sistemler Alt Alanı

EKAR'ın diğer bir alt alanı olan sosyo-kültürel sistemler modeli, bazı ebeveynlerin neden sıcak ve sevgi dolu, bazılarının ise soğuk, saldırgan ve reddedici olduklarını incelemekte (Rohner, 2005) ayrıca anne-baba tarafından reddedilmenin evrensel nedenleri üzerinde durmakta, reddetme ile ilgili sosyo-kültürel değişkenleri belirlemeye ve açıklamaya çalışmaktadır (Rohner, Khaleque ve Cournoyer, 2011).

Dünyadaki birçok toplumda anne-babalar çocuklarına karşı sıcaklık gösterip sevgiyle yaklaşırken, neden dünya üzerindeki toplumlardaki anne-babaların yaklaşık %25'i çocuklarına karşı orta düzeyden ileri boyuta uzanan bir reddetme sergilemektedir? Toplumlar arasındaki bu farklılaşma ile aynı toplum içerisinde çocuklara anne-babalık etme konusunda ortaya çıkan bireysel farklılıklar nereden kaynaklanmaktadır? Bu soruların kolay ve tek bir yanıtı yoktur. Ancak, bazı değişkenlerin anne-babanın reddediciliğinde ortaya çıkan toplumlar-arası veya toplum-içi farklılaşmalarla tutarlı şekilde ilişkili olduğu belirlenmiştir. Temel duygusal ilişkilerin ve sosyal desteğin sekteye uğraması durumunda ortaya çıkan şartlar, anne-babanın çocuğu reddetmesinde önemli bir rol oynamaktadır (Rohner ve Khaleque, 2005).

Kuramın ele aldığı, sosyo-kültürel sistemdeki öğeler; ebeveyn davranışı, koruma sistemleri, doğal çevre, çocuğun kişiliği ve davranışları,

kurumlaşmış ifade edici sistemler ve davranışlardır (Rohner ve Khaleque, 2005). Ebeveyn davranışları; kabul ya da red gibi herhangi bir davranışı temsil ederken, koruma sistemleri ise aile yapısı, ev düzeni, ekonomik düzen ve savunma sistemini ifade etmektedir. Sisteme göre ebeveyn davranışları, çocukların davranışlarını doğrudan etkilemektedir. Sistemdeki diğer önemli nokta, öğeler arasında karşılıklı ilişkinin bulunmasıdır. Kurumlaşmış ifade edici sistemler; gelenekleri, görenekleri, davranışları, kişilerin estetik anlayışları, tercihleri, dini inançları, yöresel anlayışları vb. gibi diğer sembolik inanç ve davranışlarını içermektedir (Rohner ve Khaleque, 2005).

Rohner'in ileri sürdüğü sosyo-kültürel sistemler modeline göre, baskın olan toplumsallaşma örüntüleri, var olan alt sistem örüntülerinin sürdürülmesinden geribildirim olarak biçimlenmektedir. Örneğin, yüksek düzeyde ebeveyn reddinin yaygın olduğu bir sistemde, gelecek kuşakların çocukları da reddeden ebeveyn olacak ve kendi çocuklarını reddedeceklerdir (Rohner, 1986).

İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Ebeveyn Kabul/Red Kuramı'nın oluşturulduğu tarihten bu yana Amerika'da her etnik grupta, dünya çapında da farklı kıtalarda pek çok araştırma yapıldığı ve kuramda en çok kişilik alt alanının geliştiği görülmektedir (Rohner ve Khaleque, 2005). Bu bölümde kabul/red ile ilgili yapılmış, araştırma konusuyla bağlantılı olan sayısız çalışmadan sadece bir kısmına yer verilmiştir.

Anne-Baba Kabul/Reddi İle İlgili Yurt Dışında Yapılan Çalışmalar

Alanyazın incelendiğinde, ırk, kültür, dil ve diğer değişkenlere bakılmadan, pek çok çalışmada, Rohner ve arkadaşlarının EKAR Kuramı'nı dünya çapında sınamak üzere geliştirdikleri ve farklı dillere çevrilmiş olan Ebeveyn Kabul/Red ölçeklerinin kullanıldığı görülmektedir.

9-11 yaşları arasındaki çocukların (n=271) algıladıkları ebeveyn kabul/reddi ve kontrol odağı arasındaki ilişkiyi incelemeyi amaçlayan araştırmada, çoklu regresyon analizi ve korelasyon analizi kullanılmıştır. Sonuçlar çocuğun yaşı ve algıladığı ebeveyn kabulü arttıkça kontrol odağının dışaldan içsele doğru farklılaştığını göstermiştir (Rohner, Chaille ve Rohner, 1980).

Rohner ve Rohner (1981), 186 değişik toplumdaki oluşan bir örneklem ile EKAR Kuramı'nın kültürlerarası kodları ile ilgili yaptığı çalışmalarında ebeveynliğin sıcaklık ve kontrol boyutunu incelemiştir. Çalışmada, cinsiyetin ebeveyn davranışlarında belirleyici bir etkisinin olmadığı saptanmıştır. Çalışmada ayrıca ebeveyn reddinin alt boyutları arasındaki ilişki korelasyon analizi ile incelenmiştir. Ebeveyn sıcaklığı ile ebeveyn ihmali arasında ($r=-.65$) ve ebeveyn sıcaklığı ile ebeveyn düşmanlığı arasında negatif yönlü ilişki ($r=-.54$); ebeveyn ihmali ile düşmanlığı arasında ise pozitif yönlü bir ilişki ($r=.37$) belirlenmiştir. Çalışmanın bulgularına göre, dünyadaki çocukların çoğu ebeveynlerini sıcak algılamakta, daha az oranda düşmansı ve ihmalkâr ve orta düzeyde kontrol edici algılamaktadır. Bu araştırma, sağlıklı psiko-sosyal gelişimin sevgi ve orta dereceli kontrolle sağlanabileceği tezini kültürlerarası bir çalışmada doğrulamıştır (Rohner ve Rohner, 1981).

Rohner ve Brothers (1999), Borderline kişilik bozukluğu tanılı (n=17) bireylerle, tanılı olmayan karşılaştırma grubundaki (n=18) bireylerin ebeveyn kabul/reddi algısını T-Testi ve Pearson korelasyon katsayısı ile karşılaştırmıştır. Borderline kişilik bozukluğu tanısı konmuş bireyler, karşılaştırma grubundaki bireylere göre çocukluklarında babaları tarafından daha fazla reddedildiklerini algılamışlardır. Karşılaştırma grubundaki bireylerin psikolojik uyumlarının daha iyi olduğu ve çocukluklarında ebeveynleri tarafından daha az reddedildiklerini algıladıkları bulunmuştur.

Yaşları 12-14 arasında değişen 451 Amerikalı çocuk ve ailesinin katıldığı boylamsal bir araştırmada yapısal eşitlik modeli kullanılmış ve ebeveyn-çocuk ilişkileri dört yıl incelenmiştir. Araştırma bulguları

ebeveynleriyle kabul edici, sıcak ilişkileri olan çocukların kardeşleriyle ve akranlarıyla olumlu ilişkiler geliştirdiklerini; dışlanan, reddedilen çocukların ise sosyal ilişkilerinde problemler yaşadıklarını, akranları tarafından sevilmediklerini göstermiştir (Paley, Conger ve Harold, 2000).

Berenson, Crawford, Cohen ve Brook (2005)'un ebeveyn kabul/reddi, ebeveynle özdeşleşme ve öz-saygı arasındaki ilişkiyi incelediği boylamsal araştırmaları, 1965-1974 yılları arasında New York Eyaleti'ndeki iki şehirde doğan bireyleri kapsamıştır. Bireyler ergenlikte ve genç yetişkinlikte değerlendirilmeye tabi tutulmuşlardır. Hiyerarşik regresyon analizi, korelasyon analizi ve T-Testi sonuçları, anne kabul/reddi ve cinsiyet arasında anlamlı bir farklılık olmadığını, erkek çocukların babalarıyla kız çocuklarına göre kendilerini daha çok özdeşleştirdiklerini, ebeveynleri tarafından reddedilen genç kızların öz-saygılarının daha düşük olduğunu göstermiştir.

Rohner ve arkadaşları (2005), Finlandiya (n=44) ve Pakistan'daki (n=100) annelerin kabul/red davranışları ile çocukların bu davranışları algılama biçimlerini karşılaştırdıkları araştırmalarında korelasyon analizi kullanmışlardır. Sonuçlar her iki ülkede de annelerin kabul edici olduklarını, anne ve çocukların verdiği beyanların ilişkili olduğunu göstermiştir.

Sentse ve arkadaşları (2010), akran kabul/reddi ile psikopatoloji ve ebeveyn kabul/reddi ile psikopatoloji arasında varolan ilişkilerin hem ebeveyn hem de akran kabul/reddi birlikte ele alındığında farklılaşıp farklılaşmadığını incelemişlerdir. Çalışmalarında (n=3145) T-Testi, Pearson korelasyon katsayısı ve çoklu regresyon analizi kullanmışlardır. Sonuçlar, ebeveyn kabulünün akran reddine karşı koruyucu olmadığını göstermiştir. Diğer bir deyişle, ebeveyn ve akran kabulü birlikte değerlendirildiğinde psikopatoloji üzerindeki etkinin farklılaşmadığı bulunmuştur.

Kazarian, Moghnie ve Martin (2010), genç yetişkinler tarafından algılanan ebeveyn kabul/reddi ile öznel iyi oluş ve mizah tarzı arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Araştırmada (n=283) T-Testi, korelasyon analizi ve aracı

değişken analizi kullanılmıştır. Sonuçlar, ebeveyn kabul/reddinin mizah tarzının gelişmesinde katkısının olabileceğini ve bunun da öznel iyi oluşa katkı sağlayabileceğini göstermiştir.

Rohner ve Britner (2002) yapmış oldukları derleme çalışmasında, kültürlerarası ve kültür içi yapılan ebeveyn kabul/reddi ile ilgili çalışmalarını incelemiştir. EKAR Kuramı'nın kişilik alt alanı ile ilgili yapılan çalışmalarda, ebeveyn reddinin psikopatolojinin değişik türleri, davranış problemleri, psikolojik uyum problemleri, alkol-madde kötüye kullanımı, bağlanma bozuklukları, akademik problemler, psikofizyolojik tepkiler ve arkadaş, akran ve evlilik problemleri gibi sorunlu (troubled) insan ilişkileri ile ilişkili olduğu ortaya konmuştur. Diğer yandan, ebeveyn kabulünün ise, çocuklukta yardımseverlik, empati gibi olumlu sosyal davranış gelişimi, ergenlikte olumlu arkadaş ilişkileri ile ayrıca, yetişkinlikte, mutluluk, yaşam doyumu ve düşük psikolojik stres gibi genel psikolojik iyi oluş ile ilişkili olduğu belirlenmiştir. Bu doğrultuda, dünyanın pek çok yerinde ebeveynleri tarafından reddedildiğini düşünen çocukların ya da yetişkinlerin, kabul edildiğini düşünen bireylere göre anlamlı olarak daha fazla klinik ya da klinik olmayan depresyon ya da depresif duygu-duygulanım yaşamaya yatkın oldukları; daha çok alkol-madde kötüye kullanımına karıştıkları; davranım bozukluğu, dışsallaştırma davranışları ve suç işlemeyi içeren davranış problemlerini daha fazla gösterdikleri saptanmıştır.

EKAR Kuramı'nın 1990'lı yılların sonlarına doğru, ebeveyn kabul/reddinden kişilerarası kabul/reddede doğru paradigma değiştirmesinin ardından, kuram çerçevesinde yürütülen araştırmalar sadece anne-baba kabul/reddi ile sınırlı kalmamış; arkadaş kabul/reddini, kardeş kabul/reddini, öğretmen kabul/reddini, yetişkinlerin yakın ilişkilerde eş ya da sevgili kabul/reddini ve yaşam boyunca diğer bağlanma ilişkilerindeki kabul/reddi de içeren çalışmalar yürütülmüştür (Rohner, Khaleque ve Cournoyer, 2011).

Görüldüğü gibi ebeveyn kabul/reddi ile ilgili çalışmalar tutarlı bir biçimde algılanan ebeveyn reddinin çocukların ve yetişkinlerin psikolojik

gelişimi, kişilik uyumları ve davranış problemleri üzerinde ciddi olarak olumsuz etkileri olduğunu göstermiştir. Alanyazın incelendiğinde, Türkiye’de Varan’ın kabul/red ölçeklerini kültürümüze uyarlaması ile birlikte özellikle 2000’li yıllardan sonra ebeveyn kabul/reddine olan ilginin arttığı görülmektedir.

Anne-Baba Kabul/Reddi İle İlgili Türkiye’de Yapılan Çalışmalar

Türkiye’de yürütülen çalışmalar incelendiğinde, aşağıda açıklandığı gibi, genellikle çocukların anne ve babalarını sıcak ve sevgisini gösteren bireyler olarak algılama eğiliminde oldukları ve yetişkinlerin büyük bir çoğunluğunun çocukluklarında, anne ve babası tarafından kabul edildiklerini algıladıkları ortaya konmaktadır (Erkman ve Rohner, 2006; Eryavuz, 2006; Salahur, 2010; Ünübol, 2011; Varan, 2005; Varan, Rohner ve Eryüksel, 2008).

Becerik-Özdiker (2002), dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğu (DEHB) olan, 9-12 yaş arası çocukların, anneleriyle ilişkilerini algılamaları ile annelerin çocuklarını kabullenme ve reddetme davranışlarına ait algıları arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasında Pearson korelasyon katsayısı, Kruskal Wallis ve Mann Whitney-U analizlerini kullanmıştır. Bulgulara göre, annenin çocuğu kabul ve reddetme davranışları, babanın yaşına, annenin öz olup olmamasına ve DEHB tanısı konulan yaşa göre anlamlı farklılık göstermektedir. Babanın yaşı arttıkça, annenin, saldırganlık-düşmanlık, sıcaklık-sevgi, ilgisizlik-ihmal ve ayrışmamış reddetme davranışları azalmaktadır. Annelerin sıcaklık-sevgi davranışları, çocuğun yaşı küçüldükçe artmaktadır. Annelerin çocuklarını reddetme davranışları arttıkça, çocukların da red algılarının arttığı belirtilmiştir.

Varan (2005), EKAR Kuramı ve ölçeklerini kullanarak yaptığı (n=245) çalışmasında, T-Testi, korelasyon ve regresyon analizi kullanmıştır. Çalışmada, çocuklukta algılanan ebeveyn kabul/red ile bugün yakın ilişkiden algılanan kabul/red arasında ilişki olduğunu bulmuştur. Erkek bireylerin, babalarından algıladıkları kabul ile bugün yakın ilişkilerinden algıladıkları kabul arasında, kadın bireylere göre daha yüksek bir ilişki olduğu görülmüştür.

Toran (2005), farklı sosyo-kültürel düzeylere sahip annelerin çocuklarını kabullenme ve reddetme davranışlarını Sperman's Rho korelasyon katsayısı, T-Testi, Kruskal Wallis ve Mann Whitney-U analizleri ile incelemiştir. Araştırmanın bulgularına göre annelerin çocuklarına karşı olan kabul ve reddetme davranışları ile alt ve üst sosyo-kültürel düzey arasında anlamlı bir farklılık vardır. Sonuçlarına göre, alt sosyo-kültürel düzeye sahip annelerin kız ve erkek çocuklarına karşı daha reddedici oldukları söylenebilir.

Candan (2006), parçalanmış ve tam ailede, ilköğretim çağı çocuklarının ebeveyn kabul/reddini algılayışlarını incelemiştir. Araştırma, anne-babası evli olan çocuklar (n=50) ile anne-babası boşanmış olan çocuklar (n=50) ve bu çocukların ebeveynleri (n=200) ile yapılmış ve T-Testi, korelasyon, varyans analizi, MANOVA ve aşamalı regresyon analizleri kullanılmıştır. Çatışmalı evliliklerdeki çocukların, anne-babası anlaşarak boşanmış çocuklara göre, daha fazla ebeveyn reddi algıladıkları ve psikolojik açıdan daha fazla yıprandıkları bulunmuştur. Araştırmadan elde edilen diğer bir sonuç, anne-baba arasındaki çatışmanın, hem annelerin hem de babaların çocuklarına karşı daha reddedici davranmalarına yol açtığıdır.

EKAR Kuramı üzerine temellendirilmiş diğer bir çalışmada (Eryavuz, 2006), çocuklukta yaşanan ebeveyn kabul-reddi ile yetişkinlikte yaşanan eş kabul-reddi arasındaki ilişki Ki-kare, T-Testi, korelasyon, varyans analizi, MANOVA ve regresyon analizi teknikleriyle incelenmiştir. Araştırmaya 153 bekar, 145 evli birey katılmıştır. Çalışmanın sonuçlarına göre, yakın ilişkisinden memnun olmayan bireyler, ilişkisinden memnun olanlara göre, hem çocuklukta ebeveynlerinden hem de bugünkü yaşamlarında eşleri ya da sevgililerinden daha fazla red algılamışlardır. Sonuçlar ayrıca, çocuklukta ebeveynlerinden kabul algılayan bireylerin, bugün eşlerinden daha çok kabul algıladıklarını göstermiştir.

Batum (2007), öğrenme bozukluğu olan çocuklarda ebeveyn reddi ve davranış sorunlarını incelemeyi amaçladığı çalışmasında, öğrenme bozukluğu tanısı almış çocuklar (n=53) ile öğrenme bozukluğu olmayan çocukları (n=57)

varyans analizi ve regresyon analizi kullanarak değerlendirmiştir. Sonuçlar, öğrenme bozukluğu grubundaki çocukların karşılaştırma grubundaki çocuklara göre ebeveynleri tarafından daha çok reddedildiğini, çocukların anneleri ile olan ilişkilerini reddedici algılamaları ile çocukların dışsallaştırma ve davranış sorunları arasında ilişki olduğunu göstermiştir. Çocukların algılarına bakıldığında, her iki gruptaki çocukların anne reddi algılarının benzer olduğu, öğrenme bozukluğu grubundaki çocukların daha fazla baba reddi algıladıkları, daha fazla içselleştirme sorunu gösterdikleri görülmüştür. Her iki grupta da içselleştirme ve davranış sorunlarının çocuğun annesi ile olan ilişkisini reddedici algılaması tarafından yordandığı, diğer bir deyişle çocuklarda görülen içselleştirme ve davranış sorunları arttıkça anneleri ile olan ilişkilerinde daha fazla red algıladıkları bulunmuştur.

Sarıtaş (2007), anne kabul/red algısının ergenlerin psikolojik sıkıntılarına etkisi ve erken dönem uyumsuz şemaların aracı rolünü incelediği çalışmasını lise 2. sınıf öğrencileri (n=356) ile yapmıştır. Çalışmada varyans analizi, MANOVA ve hiyerarşik regresyon analizi kullanılmıştır. Sonuçlar, ebeveynlerinden red algılayan ergenlerin, kabul algılayanlara kıyasla öfke, olumsuz duygu hali ve kaygı durumlarını daha çok yaşadıklarını, genel olarak anne tarafından reddedildiğini düşünmenin ve şemaların ergenlerin psikolojik sıkıntıları üzerinde temel etkileri olduğunu göstermiştir.

Ebeveyn kabul/reddi, sosyal destek, denetim odağı, psikolojik problemler ve demografik değişkenler arasındaki ilişkileri araştırmayı amaçlayan bir diğer çalışma da Çolak (2010) tarafından lise öğrencileri (n=375) ile yapılmıştır. Çalışmaya ayrıca 134 öğrencinin hem annesi hem babası, 18 öğrencinin annesi ve 5 öğrencinin de babası katılmıştır. Çalışmada T-Testi, varyans analizi, MANOVA ve regresyon analizi kullanılmıştır. Sonuçlar, demografik değişkenlerin etkisi kontrol edildikten sonra aileden algılanan sosyal desteğin pozitif duygu durumu ile pozitif yönde, dışsal problemlerle ve psikolojik uyumsuzluk ile negatif yönde ilişkili olduğunu ortaya koymuştur. Demografik değişkenler ile sosyal desteğin etkileri kontrol edildikten sonra içsel denetim odağı, pozitif duygu durumu ve hiperaktivite ile,

dışsal denetim odağı da psikolojik uyumsuzluk ile pozitif yönde ilişkili bulunmuştur. Demografik değişkenler, sosyal destek ve denetim odağının etkileri kontrol edildikten sonra, anneden algılanan düşmanlık/saldırganlık psikolojik uyum ile; ayrışmamış red negatif duygu durumu, davranım bozukluğu ve karşıt gelme bozukluğu ile pozitif yönde ilişkili bulunmuştur. Babadan algılanan sıcaklık pozitif duygu durumu ve öğrenme problemi ile; kayıtsızlık hiperaktivite ile; ayrışmamış red ise karşıt gelme bozukluğu ile pozitif yönde ilişkili bulunmuştur.

Erkan ve Toran'ın (2010) alt (n =123) ve üst (n =123) sosyo-ekonomik düzeye sahip annelerin çocuklarını kabul ve reddetme davranışlarını Mann Whitney- U, Kruskal Wallis ve Sperman's Rho korelasyon istatistiği kullanarak inceledikleri çalışmalarında, annelerin yaşı, eğitim durumu, sahip olduğu çocuk sayısı, gelir düzeyi gibi demografik değişkenler ile annelerin çocuklarını kabul etme ve reddetme davranışları arasında ilişki olduğu, diğer yandan çocukların cinsiyeti ile anne kabul ya da red davranışları arasında ilişki olmadığı bulunmuştur. Araştırmada alt sosyo-ekonomik düzeydeki annelerin yaşları arttıkça ve sahip oldukları çocuk sayısı arttıkça, çocuklarını reddetme düzeylerinin arttığı belirlenmiştir.

Üniversite öğrencilerinin çocukluklarında algıladıkları ebeveyn kabul veya red düzeyi, yetişkinlikteki bağlanma özellikleri ve depresif belirti düzeyleri arasındaki ilişkiyi T-Testi, regresyon analizi ve aracı değişken analizi kullanılarak inceleyen bir araştırmada (n=266), algılanan ebeveyn kabul veya red düzeyi, yetişkinlikteki bağlanma özellikleri ve depresif belirti düzeyi ile cinsiyetler arasında bir fark bulunmamıştır. Annenin saldırganlık düzeyi arttıkça ve babadan algılanan red arttıkça depresif belirtilerin arttığı görülmüştür. Çalışmada ayrıca, anneden algılanan toplam red düzeyi ile babadan algılanan ihmalin yetişkin bağlanma özelliklerinden kaygı ve kaçınma alt boyutlarını yordadığı bulunmuştur. Yetişkinlikteki bağlanma özellikleri ve depresyon arasındaki ilişkide ise, yetişkin bağlanma özelliklerinden kaygı ve kaçınma alt boyutunun depresyonu yordadığı görülmüştür. Çalışmada algılanan ebeveyn kabul veya red düzeyi ile depresif

belirti düzeyi arasındaki ilişkide yetişkin bağlanma özelliklerinden kaygı ve kaçınma alt boyutunun aracı rolü olduğu bulunmuştur (Salahur, 2010).

Ebeveyn kabul-reddi/kontrolü, kişilik yapıları ve psikopatolojik belirtiler arasındaki ilişkiyi inceleyen bir diğer araştırma üniversite öğrencileri (n=801) ile yapılmıştır. Çalışmada T-Testi, MANOVA ve regresyon analizi uygulanmıştır. Yapılan MANOVA sonucunda, sosyo-ekonomik düzey ve cinsiyet ebeveyn davranışları, kişilik yapıları ve durumluk kaygı düzeyi üzerinde etkili bulunmuştur. Hiyerarşik regresyon analizi sonucuna göre, olumsuz ebeveyn davranışları, uyumsuz kişilik yapılarını ve psikopatolojik belirtileri yordamıştır. Ebeveyn reddi/kontrolü ile psikopatolojik belirtiler arasındaki ilişkide mükemmeliyetçiliğin aracı rolünü araştırmak için yapılan çoklu regresyon analizi sonuçlarına göre ise hem anne hem de baba reddi ve psikopatolojik belirtiler arasında mükemmeliyetçiliğin aracı rol oynadığı belirlenmiştir (Yakın, 2011).

Bu çalışmalara ek olarak, Türkiye’de ebeveyn kabul/reddinin, suç işlemiş ve suç işlememiş ergenler (Çetin, 2005); sorunlu davranışlar sergileyen ve sergilemeyen çocuklar (Kayahan, 2002); gibi özel örneklerde de incelendiği görülmektedir. Bu araştırmalarda genel olarak, suç işlemiş ergenlerin hem anne hem de babalarıyla ilişkide diğer ergenlere göre daha yüksek düzeyde ayrışmamış red algıladıkları, suç işlemiş ergenlerin psikolojik uyumlarının diğer ergenlere göre daha olumsuz olduğu ve sorunlu davranışlar sergileyen çocukların diğer çocuklara göre daha fazla anne reddi algıladığı, psikolojik uyumlarının daha kötü olduğu belirlenmiştir.

EKAR Kuramı çerçevesindeki paradigma değişimiyle beraber, Türkiye’de de ebeveyn kabul/reddi ve yukarıda açıklandığı gibi eş/sevgili kabul/reddi (Eryavuz, 2006; Varan, 2005; Varan ve diğ., 2008) dışında; öğretmen kabul/reddinin (Şahan, 2008; Yıldırım, 2006); ağabey veya abla kabul/reddinin (Özyavru, 2008); incelendiği çalışmalar da yürütülmüştür. Belirtilen araştırmalarda genel olarak, öğretmen kabul/reddinin okul tutumu, benlik algısı ve akademik başarı ile ilişkili olduğu belirlenmiş, bunun dışında

anne-babanın çocuklarını kabul/reddi ile ağabey/ablanın küçük kardeşini kabul/reddinin ilişkili olduğu, küçük çocukların psikolojik uyumlarının ağabey/ablanın kardeşine karşı nasıl davrandığına bağlı olduğu gözlenmiştir.

Ebeveyn kabul/reddi ile ilgili yurt dışında ve Türkiye’de yapılan çalışmalar genel olarak değerlendirildiğinde, kuramda en çok kişilik alt alanının geliştiği, bu doğrultuda farklı kültür, farklı dil, farklı ırklarda hemen hemen her çalışmada kişilik alt alanının öne sürdüğü gibi ebeveyn reddinin kişilik gelişimi ile olumsuz yönde ilişkili olduğu görülmektedir.

Psikolojik Uyum İle İlgili Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar

Alanyazında yapılan çalışmalara bakıldığında, farklı kültürlerde, farklı alt gruplarda ve farklı yaş gruplarında ebeveyn kabul/reddi ve psikolojik uyum arasındaki ilişki ile ilgili EKAR Kuramı’nı test eden çok sayıda çalışma olduğu görülmektedir.

Kitahara (1987) 71 İsviçreli üniversite öğrencisi ile yaptığı çalışmasında, korelasyon analizini kullanarak, ebeveyn kabul/reddi algısı ile psikolojik uyum arasında ilişki bulmuştur. Ayrıca, kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre daha bağımlı ve duygusal olarak daha kararsız olduklarını bulmuştur.

Campo ve Rohner (1992), ebeveyn kabul/reddi, psikolojik uyum ve duygusal istismar arasındaki ilişkiyi T-Testi, Ki-Kare ve MANCOVA ile incelemiştir. Araştırma örneklemini 40 duygusal istismara uğramış, 40 duygusal istismara uğramamış genç yetişkin oluşturmuştur. Araştırmada duygusal istismara uğramış kişilerin çocukluklarında anne ve babalarını duygusal istismara uğramayanlardan daha reddedici algıladıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Veneziano ve Rohner (1998), 21 Afrika kökenli Amerikalı ve 37 Avrupa kökenli Amerikalı baba ile onların 63 (8 ile 18 yaş arası) çocuğu ile yapmış oldukları çalışmada, baba kabul/reddi, babanın ilgisi ve psikolojik uyum

arasındaki ilişkiyi çoklu regresyon analizi ile incelemiştir. Bu çalışmada, çocukların babalarını reddedici değil, daha fazla kabul edici algıladıkları ve çoğu babanın da çocuklarını büyütürken çocuklarına karşı ilgili hissettikleri saptanmıştır. Ayrıca, baba kabulünün anlamlı olarak bütün çocukların psikolojik uyumu ile ilişkili olduğu; çocukların babalarından algıladıkları kabulün sosyal sınıf, cinsiyet ve ırk ile anlamlı olarak ilişkili olmadığı belirlenmiştir.

Bir meta-analiz çalışmasında, 1976-2000 yılları arasındaki 43 araştırmanın bulguları incelenmiştir. Buna göre, sonuçlar algılanan ebeveyn kabul/reddi ile psikolojik uyum arasındaki ilişkinin tüm çalışmalarda görüldüğünü ortaya koymuştur. Hem çocukların ($r=.51$) hem de yetişkinlerin ($r=.46$) psikolojik uyumları ile çocukluk döneminde yaşanan ebeveyn kabulü arasında doğrusal ilişki olduğu görülmüştür (Khaleque ve Rohner 2002).

Rohner ve Britner (2002) dünyanın çeşitli yerlerinde yapılan ebeveyn kabul/reddi ile ilgili meta-analiz çalışmasında ebeveyn kabul/reddi ile genel psikolojik uyum arasında .42 ile .74'lük korelasyon katsayılarının bulunduğunu rapor etmiştir. Kültürlerarası çalışmalarda yetişkin bireylerin duygusal tepkisizliği, olumsuz dünya algıları ve duygusal tutarsızlıkları gibi değişkenlerin anlamlı derecede algılanan ebeveyn düşmanlığıyla ilgili olduğu bulunmuştur. Ayrıca, kültürlerarası çalışmalarda öz-saygı ve öz-yeterliğin daha genel bir ölçüm olan öz-değerlendirme etrafında birleştiği görülmektedir.

Çocuklukta algılanan ebeveyn kabul/reddi ile yetişkinlikteki eş kabul/reddi ve psikolojik uyum arasındaki ilişkiyi inceleyen bir diğer çalışmada ($n=79$) aracı değişken analizi ve çoklu regresyon analizi kullanılmıştır. Sonuçlar erkek bireylerde psikolojik uyumun en güçlü yordayıcısının eş kabul/reddi algısı olduğunu, eş kabulü algısının baba kabul algısında kısmi aracılık etkisine sahip olduğunu göstermiştir. Kadın bireylerde ise psikolojik uyumun yordayıcısı olarak hem baba kabul/reddi algısı hem de eş kabul/reddi algısı eşit düzeyde yordayıcı olarak bulunmuştur (Parmar ve Rohner, 2005).

Kore kökenli Amerikalıların Avrupa kökenli Amerikalılara göre ebeveyn kabul/reddi ve buna bağlı olarak psikolojik uyumlarının farklılaşp farklılaşmadığının incelendiği araştırmada (n=106), hiyerarşik regresyon analizi kullanılmıştır. Araştırma sonuçları, Kore kökenli annelerin Amerikan kültürüne uyumunun kabul/red davranışları ve çocukların psikolojik uyumlarında aracı rolü olduğunu göstermiştir (Kim ve ark., 2006).

Lila, Garcia ve Garcia (2007), ebeveynleri kabul edici ya da reddedici algılama ve çocukların psikolojik uyumları arasındaki ilişkiyi 234 çocuk ve bunlara temel bakımı veren 234 kişi (EKAR'a göre ebeveynleri) ile incelemiştir. Aşamalı regresyon analizi ile elde edilen sonuçlar, ebeveyn kabul algısının çocukların davranış problemleri ile doğrudan ilişkili olmadığını, anne kabulünün, baba kabulü üzerinde aracı etkisinin olduğunu göstermiştir.

Yoo ve Miller (2011), Kanadalı-Çinli ergenlerin (n=192) kültürel kimlik, ebeveynlik algısı, ebeveynlik rolü ve psikolojik uyum arasındaki ilişkiyi araştırdığı çalışmasında, korelasyon analizi ve çoklu regresyon analizi kullanmıştır. Araştırmada, demografik yapının ve kültürel değişkenlerin psikolojik uyum ile ilişkili olmadığı bulunmuş, anne-babadan sıcaklık hissetmenin, ebeveyn kontrol algısı ve psikolojik uyum arasındaki ilişkide kısmi aracılık etme rolünün olduğu görülmüştür.

Hussain ve Munaf (2012) Pakistanlı üniversite öğrencileri (n=206) ile yaptıkları çalışmalarında, T-Testi kullanmışlardır. Babaları ile olan ilişkilerinde kabul edildiğini düşünen çocuklar ile reddedildiğini düşünen çocukların, yetişkinlikteki psikolojik uyumları arasında bir fark olduğu görülmüş, çocukluğunda reddedildiğini düşünen çocukların yetişkinlikteki psikolojik uyumlarının, kabul edildiğini düşünen çocuklara göre daha kötü olduğu bulunmuştur.

Psikolojik Uyum İle İlgili Türkiye’de Yapılan Araştırmalar

Psikolojik uyum ile ilgili Türkiye’de farklı çalışma gruplarıyla yapılan araştırmalara bakıldığında genel olarak yetişkinlerin, gençlerin ve çocukların psikolojik uyumunun anne-baba kabul/reddi ile ilişkili olduğu bulunmuş, çalışmaların 2000’li yıllarda yoğunlaştığı görülmüştür.

Yener (2005), çocukların algıladıkları ebeveyn kabul/reddinin okul başarısı ve okul uyumu ile ilişkisini incelediği araştırmasında psikolojik uyumu da ele almıştır. Analizler, Pearson korelasyon katsayısı ve MANOVA ile yapılmıştır. Kız ve erkek çocukların, annelerinden ve babalarından algıladıkları kabul düzeylerinin ve psikolojik uyum düzeylerinin yüksek olduğu ve bu iki değişken arasında anlamlı bir ilişki bulunduğu saptanmıştır. Okul başarısı ile hem algılanan anne-baba kabulü arasında hem de çocukların psikolojik uyumları arasında anlamlı ilişkiler bulunmuş; bu ilişkilerde cinsiyet ve yaş farkının bulunmadığı görülmüştür.

Öngider (2006), evli veya boşanmış olma, eşler arası çatışma ve ebeveyn kabul-reddinin, ülkemizdeki ilköğretim çağı çocuklarının psikolojik uyumu üzerindeki etkilerini incelediği çalışmada (n=524) Ki-Kare, T-Testi, korelasyon, varyans analizi, MANOVA ve aşamalı regresyon analizi kullanmıştır. Araştırmada, çocukların kişilik uyumu açısından, anne-baba kabul-reddi ile anne-baba arasındaki çatışmanın, anne-babanın evli ya da boşanmış olmasından daha önemli olduğu bulunmuştur. Anne-babası arasında çatışma olan çocukların, anne-babası anlaşarak boşanmış olan çocuklara göre anne-babalarını daha fazla reddedici algıladıkları ve psikolojik uyumlarının daha kötü olduğu görülmüştür. Evli ailelerde babaların çocuğun psikolojik uyumu üzerinde en az anneler kadar etkili olduğu; ancak, boşanma sonrasında babaların çocukların üzerindeki bu etkisinin azaldığı ve annenin daha etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Erkman ve Rohner (2006), fiziksel ceza, ebeveyn kabulü ve psikolojik uyum arasındaki ilişkiyi inceledikleri çalışmalarında (n=427) korelasyon ve

hiyerarşik regresyon analizi yapmışlardır. Çalışmada, çocukların, hem annelerini hem de babalarını sıcak ve kabul edici algıladıkları ancak bireylerin %10'unun anne kabulüne göre anlamlı olarak daha çok anne reddi; %13'ünün ise, baba kabulüne göre anlamlı olarak daha çok baba reddi algıladıkları görülmüştür. Bireylerin cinsiyet ve yaşlarına göre psikolojik uyum düzeylerinin farklılaşmadığı, ayrıca, anne kabulü ve cezalandırmasının psikolojik uyumu yordadığı bulunmuştur.

Çocuklukta yaşanan ebeveyn kabul-reddi ile yetişkinlikte yaşanan eş kabul-reddi arasındaki ilişkinin incelendiği bir diğer araştırmada (n=298) ebeveyn kabul/reddi, eş kabul/reddi ve kişilik uyumu arasındaki ilişkiye de bakılmıştır. Çalışmada, Ki-Kare, T-Testi, Pearson korelasyon katsayısı, varyans analizi, MANOVA ve regresyon analizi kullanılmıştır. Kişilerin psikolojik uyumlarının “yüksek” ve “düşük” olmak üzere iki gruba ayrılarak incelendiği araştırmada, genel psikolojik uyumu göreceli olarak sağlıklı olan kişilerin, psikolojik uyumu göreceli olarak sağlıksız olan kişilere göre çocuklukta anne ve babaları tarafından daha fazla kabul algıladıkları görülmüştür. Diğer bir deyişle, çocuklukta ebeveynleri tarafından red algılayan bireylerin psikolojik uyumsuzluğunun daha yüksek düzeyde olduğu bulunmuştur. Araştırma, psikolojik uyumu etkileyen en önemli faktörlerin erkeklerde eş kabulü, kadınlarda ise ebeveyn kabulü olduğunu ortaya çıkarmıştır. Bunlara ek olarak, ebeveyn kabul/reddinin alt boyutları açısından bakıldığında, kadınların genel psikolojik uyumlarının yordanmasında, en güçlü yordayıcının babadan algılanan ayrışmamış red olduğu ve kadınların psikolojik uyumlarının varyansının %17'sini açıkladığı belirlenmiştir (Eryavuz, 2006).

Bu bulgular ile benzer şekilde, Varan ve arkadaşlarının (2008) yetişkinlerin devam etmekte olan ilişkilerindeki eş kabulü, çocukluklarında algıladıkları anne-baba kabulü ve psikolojik uyumları arasındaki ilişkiyi inceledikleri çalışmalarında (n=681) korelasyon ve çoklu regresyon analizi uygulamışlardır. Çalışmada, bireylerin büyük çoğunluğunun, çocukluklarında

anne ve babalarından sevgi ve kabul algıladıkları belirlenmiştir. Araştırmada, erkeklerin %5'i, kadınların ise %9'unun çocukluklarında anlamlı olarak anne kabulüne göre daha çok anne reddi algıladıkları; kadın ve erkeklerin %11'inin ise, çocukluklarında baba kabulüne göre daha fazla baba reddi algıladıkları bulunmuştur. Çalışmada ayrıca erkeklerin genel psikolojik uyumlarının %22'sinin, kadınların genel psikolojik uyumlarının ise %18'inin eş kabulü, hatırlanan anne ve baba kabulü ile açıklanabileceği saptanmıştır.

Ekmekci'nin, (2008) çocukların psikolojik uyumları üzerinde, kendilerinin ve ebeveynlerin algıları arasındaki benzerliği araştırdığı çalışmasında (n=185) T-Testi ve Pearson korelasyon katsayısı kullanmıştır. Sonuçlarda çocukların, annelerini daha az kabul ve daha az kontrol eden olarak algıladıkları, babalarını ise daha fazla kabul ve daha fazla kontrol eden olarak algıladıkları ve bu durumun ebeveynlerin bildirdiklerinden farklı olduğu görülmüştür. Genel olarak çocukların psikolojik uyumlarını iyi olarak algıladıklarını bildirmelerine rağmen, çocukların ailelerine oranla daha düşük psikolojik uyum algıladıkları görülmüştür. Araştırmadan elde edilen diğer bir bulgu ise, çocukların anne ve babalarından algıladıkları red ve kontrol arttıkça psikolojik uyumlarının olumsuz etkilendiğidir.

Ünübol (2011), son üç kuşağı yansıttığı düşünülen yaş gruplarının (n=604), anne-baba kabul/reddi ve genel psikolojik uyum açısından farklılaşp farklılaşmadığını incelemiştir. Araştırmada, anne-baba kabul/reddi ile psikolojik uyum arasındaki ilişki T-Testi, korelasyon analizi, varyans analizi, MANOVA ve regresyon analizi ile incelemiştir. Çalışmada, anne-baba kabul/reddi açısından, çocuk grubunda yer alan bireylerin, yetişkin ve yaşlı bireylere göre daha fazla anne-baba kabulü algıladıkları belirlenmiş, çocukların psikolojik uyumlarının yetişkin ve yaşlı bireylere göre daha olumsuz bir düzeyde olduğu görülmüştür. Çocuk, yetişkin ve yaşlı bireylerin anne-baba kabul/reddi ile psikolojik uyumları arasında anlamlı ilişki olduğu belirlenmiştir. Bu ilişkilerin üç gruptaki farklılaşmasına bakıldığında, anne-baba kabul/reddi ile psikolojik uyum arasındaki ilişkinin yetişkin bireylerde çocuk ve yaşlı

bireylere göre daha az görüldüğü saptanmıştır. Çalışmada ayrıca, çocukların psikolojik uyumlarının algılanan anne ve baba düşmanlığı ve baba kayıtsızlığı tarafından yordandığı; yetişkinlerin psikolojik uyumlarının algılanan anne-baba ayrışmamış reddi, ve anne düşmanlığı/saldırganlığı tarafından yordandığı; yaşlıların psikolojik uyumlarının, algılanan anne-baba ayrışmamış reddi ve anne sıcaklığı tarafından yordandığı görülmüştür.

Psikolojik uyum ile ilgili yurt dışında ve Türkiye’de yapılan çalışmalar genel olarak incelendiğinde sonuçların EKAR Kuramı’nı destekler biçimde olduğu diğer bir deyişle, farklı kültür, ırk, dillerde sonuçların değişmediği ve ebeveyn kabul/reddi ile psikolojik uyumun ilişkili olduğu görülmektedir.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Bu araştırmada, üniversite öğrencilerinin geriye dönük olarak çocukluklarında algıladıkları anne-baba kabul veya reddi ile yetişkin psikolojik uyumları arasında ilişki olup olmadığı incelenmiştir. Dolayısıyla var olan bir durum betimleneceği için genel tarama modeli kullanılmıştır. Karasar'a (2009, s.77) göre "tarama modelleri, geçmişte ya da halen var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımlarıdır. Bu modelde araştırmaya konu olan olay, birey ya da nesne, kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır. Onları herhangi bir biçimde değiştirme, etkileme çabası gösterilmez".

Çalışmada araştırmanın konusu ve amaçları değişkenler arasındaki karmaşık ilişkileri ortaya koymayı, kuram test etmeyi gerektirdiği için araştırma sorularına yanıt aranırken yapısal eşitlik modellemesi tekniğine başvurulmuştur. Yapısal eşitlik çalışmalarının temel amacı var olan veri ile kavramsal dünyanın önermelerini eşleştirmek ve bunların birbiriyle ne kadar uyduğunu belirlemektir. Bu teknikle, her bir değişkenin ölçme modelinin veri tarafından doğrulanıp doğrulanmadığı test edildikten sonra, bu değişkenler arasındaki ilişkilerin teorik olarak tahmin edildiği gibi olup olmadığı sorusuna yanıt aranmaktadır (Şimşek, 2007).

Araştırma Grubu

Çalışmanın araştırma grubunu 2010-2011 eğitim-öğretim yılında Ankara Üniversitesi'nin Dil ve Tarih Coğrafya Fakóltesi, Eğitim Bilimleri Fakóltesi, Fen Fakóltesi ve Sağlık Bilimleri Fakóltesi'nde okumakta olan 467 gönüllü öğrenci oluşturmuştur. En az bir ölçeği eksik ya da hatalı doldurduğu tespit edilen 61 kişinin formları değerlendirme dışı tutulmuştur. Analizler 406 katılımcıya ait veriler üzerinden yapılmıştır. Katılımcılara ilişkin demografik bilgiler Tablo 1'de verilmektedir.

Tablo 1. Katılımcılara Ait Demografik Özellikler

Cinsiyet	Kadın								Erkek								Toplam	
	Fakülte	E.B.F.		D.T.C.F.		F.F.		S.B.F.		E.B.F.		D.T.C.F.		F.F.		S.B.F.		n
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Anne Eğitim Düzeyi																		
İlkokul mezunu/terk	109	75.2	5	3.4	10	6.9	23	15.9	39	43.8	1	1.1	19	21.3	30	33.7	236	58.1
Ortaokul mezunu	16	61.5	3	11.5	4	15.4	3	11.5	4	40	0	0	3	30	3	30	36	8.9
Lise mezunu	41	65.1	7	11.1	9	14.3	6	9.5	6	30	0	0	13	65	1	5	83	20.4
Üniversite mezunu	19	55.9	6	17.6	4	11.8	5	14.7	3	30	0	0	7	70	0	0	44	10.8
Yüksek Lisans /Doktora	0	0	0	0	0	0	1	100	1	50	0	0	1	50	0	0	3	0.7
Belirtmeyen																	4	0.1
Toplam	183	68	21	7.8	27	10	38	14.1	53	40.5	1	.8	43	32.8	34	26	402	
Baba Eğitim Düzeyi																		
İlkokul mezunu/terk	57	83.8	2	2.9	4	5.9	6	8.8	22	44	0	0	10	20	18	36	119	29.3
Ortaokul mezunu	20	50	5	12.5	5	12.5	10	25	8	36.4	0	0	7	31.8	7	31.8	62	15.3
Lise mezunu	51	68.9	5	6.8	7	9.5	12	16.2	12	38.7	1	3.2	11	35.5	7	22.6	106	26.1
Üniversite mezunu	55	64.7	9	10.6	12	14.1	9	10.6	10	40	0	0	13	52	2	8	110	27.1
Yüksek Lisans /Doktora																		
Belirtmeyen																	9	2.2
Toplam	181	67.8	21	7.9	28	10.5	37	13.9	52	40.6	1	.8	41	32	34	26.6	397	
Gelir Düzeyi																		
1.000 TL altı	42	70	2	3.3	3	5	13	21.7	16	44.4	0	0	4	11.1	16	44.4	96	23.6
1.000-3.000 TL arası	113	67.7	13	7.8	20	12	21	12.6	34	40	1	1.2	33	38.8	17	20	252	62.1
3.000-5.000 TL arası	28	66.7	6	14.3	4	9.5	4	9.5	5	41.7	0	0	5	41.7	2	16.7	54	13.3
5.000 TL üstü																		
Belirtmeyen																	4	1.0
Toplam	183	68	21	7.8	27	10	38	14.1	55	41.4	1	.8	42	31.6	35	26.3	402	

Katılımcıların anne-babalarının eğitim düzeylerine bakıldığında, annelerin % 58.1'i ilkokul mezunu ya da terk, % 8.9'u ortaokul mezunu, % 20.4'ü lise mezunu, % 10.8'i üniversite mezunu, % 0,7'si ise yüksek lisans/doktora mezunudur. Babaların ise % 29.3'ü ilkokul mezunu veya terk, % 15.3'ü ortaokul mezunu, % 26.1'i lise mezunu, % 27.1'i üniversite

mezunudur. Gelir düzeylerine bakıldığında katılımcıların %23.6'sı 1000tl ve altı, % 62.1'i 1000-3000tl arası, %13.3'ü 3000-5000tl arası gelire sahiptir. Katılımcıların yaş ortalaması 21.55 (SS=1.95) yaş ranjı 19-36'dır.

Verilerin Toplanması

Araştırmaya katılan tüm bireylere ilişkin demografik bilgileri belirlemek amacıyla "Kişisel Bilgi Formu" (Bkz. Ek-1), anne babalarından algıladıkları kabul/red düzeylerini değerlendirmek amacıyla "Ebeveyn Kabul/Red Ölçeği (EKRÖ)" anne ve baba formu (Bkz. Ek-2 ve Ek-3), genel psikolojik uyumlarını değerlendirmek amacıyla da "Kişilik Değerlendirme Ölçeği (KİDÖ)" (Bkz. Ek-4) uygulanmıştır. Veri toplama araçlarına ilişkin ayrıntılı bilgi aşağıda verilmiştir.

Kişisel bilgi formu: Araştırmaya katılan bireylerin cinsiyet, yaş, anne-baba eğitim durumu, gelir düzeyi gibi temel demografik bilgileri ile ilgili sorulardan oluşan bir formdur.

Ebeveyn kabul/red ölçeği yetişkin formu (Yetişkin EKRÖ): Ebeveyn Kabul/Red Ölçeği (EKRÖ) algılanan ebeveyn kabul/reddinin değerlendirilmesi amacıyla Rohner ve arkadaşları tarafından 1978 yılında geliştirilmiştir (Rohner ve Khaleque, 2005). Altmış maddelik EKRÖ dört alt ölçekten oluşmaktadır:

1. Sıcaklık/Şefkat alt ölçeği (20 madde)

Örnek: "Bana istenilen ve ihtiyaç duyulan biri olduğumu hissettirirdi".

Madde Numaraları: 1, 5, 8, 12, 15, 19, 22, 26, 29, 33, 36, 40, 43, 47, 50, 54, 55, 57, 58, 60. Bu alt ölçekteki bütün maddeler ters olarak puanlanır.

2. Düşmanlık/Saldırganlık alt ölçeği (15 madde)

Örnek: "Beni kırmak için elinden geleni yapardı".

Madde Numaraları: 2, 6, 9, 13, 16, 20, 23, 27, 30, 34, 37, 41, 44, 48, 51.

3. İhmal/Kayıtsızlık alt ölçeği (15 madde)

Örnek: "Ondan yardım istediğimde benimle ilgilenmezdi".

Madde Numaraları: 3, 7*, 10, 14*, 17, 21*, 24, 28*, 31, 35*,38, 42*, 45, 49*, 52.

Sadece (*) işaretli maddeler ters olarak puanlanır.

4. Ayrışmamış Red alt ölçeği (10 madde)

Örnek: "Beni gerçekten sevmezdi".

Madde Numaraları: 4, 11, 18, 25, 32, 39, 46, 53, 56, 59.

Bu dört alt ölçeğe ilişkin puanların toplanması ile elde edilen "EKRÖ toplam puanı", bireyin anne veya babası ile ilişkisinde ne kadar kabul/red algıladığının genel bir ölçümünü vermektedir. EKRÖ'de yer alan maddeler "hemen hemen her zaman doğru" (4 puan), "bazen doğru" (3 puan), "nadiren doğru" (2 puan), "hiç bir zaman doğru değil" (1 puan) biçiminde dördümlü Likert tipi bir ölçek üzerinde yanıtlanmaktadır. EKRÖ'den elde edilecek toplam puan 60 ile 240 arasında değişmektedir. 60 puan en yüksek düzeyde kabul algısını göstermekte, 240 puan ise en yüksek düzeyde red algısını göstermektedir.

EKRÖ'nün Çocuk EKRÖ ve Yetişkin EKRÖ olmak üzere iki ayrı formu vardır. Çocuk EKRÖ, 9-17 yaşlar arasındaki çocukların anne-babalarıyla ilişkilerinde algıladıkları kabul/reddi, Yetişkin EKRÖ ise 17 yaş üstündeki bireylerin çocukluklarında algılamış oldukları ebeveyn kabul/reddini değerlendirmektedir. Her iki formda aynı maddeler bulunmakla birlikte maddeler zaman kipi açısından farklılaşmaktadır. Çocuk EKRÖ'nün maddeleri şimdiki zaman kipi ile yazılmışken (örneğin, "Beni başkalarına över") Yetişkin EKRÖ'de aynı maddeler di'li geçmiş zaman kipi ile yazılmıştır (örneğin, "Beni başkalarına överdi"). EKRÖ, anne ve baba için ayrı ayrı doldurulmaktadır. Baba ile ilişkide algılanmış olan kabul/reddin değerlendirildiği "EKRÖ: Baba", anne ile ilişkide algılanmış olan kabul/reddin değerlendirildiği EKRÖ ise, "EKRÖ: Anne" olarak adlandırılmaktadır.

Rohner, 1987 yılında ölçeğe algılanan kabul/reddin yanı sıra algılanan "ebeveyn kontrolü"nü de ikinci bir boyut olarak eklemiştir. On üç maddeden oluşan kontrol alt ölçeğinin eklenmesiyle birlikte Ebeveyn Kabul/Red Ölçeği

(EKRÖ), “Ebeveyn Kabul-Red/Kontrol Ölçeği” (EKRÖ/K) olarak adlandırılmıştır. Kontrol alt ölçeği EKRÖ’den ayrı olarak değerlendirilmektedir (Rohner ve Khaleque, 2005).

ABD’de 161 üniversite öğrencisi ile yapılan orijinal geçerlik ve güvenilirlik çalışmasında cinsiyet ve yaşa bağlı bir fark bulunmamıştır. Geçerlik çalışmasında Cronbach Alpha iç-tutarlılık katsayılarının .86 ile .95 arasında değiştiği görülmüştür (Rohner ve Khaleque, 2005). EKRÖ alt ölçeklerine ilişkin Cronbach Alpha iç-tutarlılık katsayıları Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2. EKRÖ Alt Ölçeklerine İlişkin Cronbach Alpha İç-Tutarlılık Katsayıları (Orijinal Çalışma)

	Sıcaklık Alt Ölçeği	Düşmanlık Alt Ölçeği	Kayıtsızlık Alt Ölçeği	Ayrılmamış Red Alt Ölçeği
Cronbach Alpha Değeri	.95	.93	.88	.86

Schaefer’in Ebeveyn Davranışı Ölçeği (CRPBI)’nden 3 alt ölçek ve Bronfenbrenner’in Ebeveyn Davranışı Anketi (BPB)’den 1 alt ölçek EKRÖ’nün 4 alt ölçeği için ölçüt geçerliğini oluşturmuştur. Ölçüt ve birleşici geçerlik çalışmalarının sonucu, EKRÖ’nün her bir alt ölçeğinin geçerlik alt ölçekleriyle anlamlı derecede ilişkili olduğunu ortaya koymuştur. Örneğin, EKRÖ’de algılanan ebeveyn “kayıtsızlık/ihmal”i, CRPBI’de algılanan “düşmanlık kopukluk” ile .86 düzeyinde bir korelasyon göstermektedir (Rohner ve Khaleque, 2005).

Faktör analizi sonucunda EKRÖ’de kabul ve red olmak üzere iki temel faktör belirlenmiştir. Bu iki faktörün arasında .55 düzeyinde bir korelasyon olduğu görülmüştür. Bu bulgudan yola çıkarak, ebeveyn kabul ve reddinin birbirinden bağımsız faktörler olmadığı, tek bir boyutun iki ayrı ucu olduğu sonucuna varılmıştır (Rohner ve Khaleque, 2005).

Yetişkin EKRÖ'nün Türkiye'de güvenilirlik ve geçerlik çalışmaları Varan (2003) tarafından hem "normal" hem de "klinik" örneklemeler üzerinde yapılmıştır. Yaşları 17 ile 78 arasında değişen yaklaşık 2000 kişiyle yapılan çalışmada Yetişkin EKRÖ'nün hem Anne hem de Baba formlarına ait alt-ölçeklerin Cronbach Alpha iç-tutarlılık katsayılarının .86 ile .96 arasında değiştiği, EKRÖ Anne ve Baba ölçeklerinden elde edilen toplam puanlara ilişkin iç-tutarlılık katsayısının .97 olduğu görülmüştür. Ölçeğin yapı geçerliği ile ilgili faktör analizi sonuçları da, Yetişkin EKRÖ'nün Anne ve Baba formlarının ülkemizdeki geçerliğini desteklemiştir.

Bu çalışmada Yetişkin EKRÖ'nün hem Anne hem de Baba formlarına ait alt-ölçeklerin Cronbach Alpha iç-tutarlılık katsayılarının .81 ile .97 arasında değiştiği, EKRÖ Anne ölçeğinden elde edilen toplam puanlara ilişkin iç-tutarlılık katsayısının .96; EKRÖ Baba ölçeğinden elde edilen toplam puanlara ilişkin iç-tutarlılık katsayısının ise .97 olduğu görülmüştür. EKRÖ alt ölçeklerine ilişkin Cronbach Alpha iç-tutarlılık katsayıları Tablo 3'de verilmiştir.

Tablo 3. EKRÖ Anne ve Baba Formu Alt Ölçeklerine İlişkin Cronbach Alpha İç Tutarlılık Katsayıları

	Sıcaklık Alt Ölçeği	Düşmanlık Alt Ölçeği	Kayıtsızlık Alt Ölçeği	Ayrışmamış Red Alt Ölçeği
EKRÖ Anne Formu	.93	.88	.85	.81
Cronbach Alpha Değeri				
EKRÖ Baba Formu	.95	.92	.84	.88
Cronbach Alpha Değeri				

Tablo 3'de görüldüğü gibi EKRÖ anne formunda Cronbach Alpha değerleri; sıcaklık alt ölçeği için .93; düşmanlık alt ölçeği için .88; kayıtsızlık alt ölçeği için .85; ayrışmamış red alt ölçeği için .81; EKRÖ baba formunda da, sıcaklık alt ölçeği için .95; düşmanlık alt ölçeği için .92; kayıtsızlık alt ölçeği için .84; ayrışmamış red alt ölçeği için .88 olarak bulunmuştur.

Yetişkin kişilik değerlendirme ölçeği (Yetişkin KİDÖ): Kişilik Değerlendirme Ölçeği (KİDÖ) ebeveyn kabul/reddi algılarının birey üzerindeki etkilerinin değerlendirilmesi amacıyla EKRÖ'ye tamamlayıcı bir ölçek olarak Rohner ve arkadaşları tarafından 1978'de geliştirilmiştir. KİDÖ ayrıca bağımsız bir ölçek olarak da kullanılabilir (Rohner ve Khaleque, 2005).

EKAR Kuramı'nda, algılanan ebeveyn kabul/reddinin KİDÖ'nün ölçtüğü kişilik ve davranışsal yapılarla ilişkili olduğu ve kişilerin genel psikolojik uyumunu yansıttığı düşünülmektedir. EKAR Kuramı'na göre ebeveyn kabul/reddinin en fazla etkilediği yedi kişilik özelliği, KİDÖ'nün alt ölçeklerini oluşturmaktadır:

1. Düşmanlık/saldırganlık alt ölçeği (9 madde)

Örnek: "İnsanlara karşı kızgınlığım"

Madde Numaraları: 1, 8, 15, 22, 29, 36, 43, 50, 57.

2. Bağımlılık alt ölçeği (9 madde)

Örnek: "Bir şeyde zorlandığımda, birinin bana moral vermesini isterim"

Madde Numaraları: 2, 9, 16*, 23, 30, 37, 44*, 51, 58.

3. Olumsuz öz-saygı alt ölçeği (9 madde)

Örnek: "Kendimden bıktım"

Madde Numaraları: 3, 10*, 17, 24*, 31, 38*, 45, 52, 59.

4. Olumsuz öz-yeterlik alt ölçeği (9 madde)

Örnek: "Başarısız biri olduğumu düşünüyorum"

Madde Numaraları: 4, 11*, 18, 25*, 32, 39*, 46, 53*, 60.

5. Duygusal tepkisizlik alt ölçeği (9 madde)

Örnek: "Yakın dostluklar kurmak ve bu dostlukları sürdürmekte zorlandığımı hissediyorum"

Madde Numaraları: 5, 12, 19*, 26, 33*, 40, 47, 54*, 61.

6. Duygusal tutarsızlık alt ölçeği (9 madde)

Örnek: “Zor sorunlarla karşılaştığımda, hemen canım sıkılır”

Madde Numaraları: 6, 13, 20*, 27, 34, 41*, 48, 55, 62*.

7. Olumsuz bakış açısı alt ölçeği (9 madde)

Örnek: “Evreni ürkütücü, tehlikeli bir yer olarak görürüm”

Madde Numaraları: 7, 14*, 21, 28*, 35, 42*, 49, 56*, 63*.

Sadece (*) işaretli maddeler ters olarak puanlanır.

KİDÖ’de yer alan maddelere “hemen hemen her zaman doğru” (4 puan), “bazen doğru” (3 puan), “nadiren doğru” (2 puan), “hiç bir zaman doğru değil” (1 puan) biçiminde Likert tipi dördümlü bir ölçek üzerinde yanıt verilmektedir. KİDÖ’nün “Çocuk KİDÖ” ve “Yetişkin KİDÖ” olmak üzere iki ayrı formu bulunmaktadır. Yetişkin KİDÖ’de sözü edilen yedi kişilik özelliğinin her biri 9 madde ile irdelenmekte; dolayısıyla Yetişkin KİDÖ’de 63 madde yer almaktadır. Genel psikolojik uyumu yansıttığı düşünülen KİDÖ toplam puanı, yedi alt ölçek puanının toplanması ile belirlenmekte ve bu puan Yetişkin KİDÖ için 63 (en düşük) - 252 (en yüksek) puan arasında değişmektedir. Düşük puanlar kişinin genel psikolojik uyumunun “sağlıklı”, yüksek puanlar ise “sağlıksız” olduğunu göstermektedir.

Birçok geçerli kuramsal faktör dikkate alınarak geliştirilen KİDÖ’de kişiliğe ilişkin özelliklerin dünyanın her yerindeki insanlarda değişen düzeylerde bulunduğu kültürler arası çalışmalarla gösterilmiştir. Böylelikle KİDÖ alt ölçeklerinin evrensel olarak uygulanabilir olduğu görülmüştür. 18-43 yaşları arasında 147 üniversite öğrencisi ile yapılan geçerlik çalışmasında yetişkin KİDÖ’nün Cronbach Alpha iç-tutarlılık katsayılarının .73 ile .85 arasında değiştiği görülmüştür (Rohner ve Khaleque, 2005). KİDÖ alt ölçeklerine ilişkin Cronbach Alpha iç-tutarlılık katsayıları Tablo 4’te verilmiştir.

Tablo 4. KİDÖ Alt Ölçeklerine İlişkin Cronbach Alpha İç-Tutarlılık Katsayıları (Orijinal Çalışma)

	Düşmanlık/ Saldırganlık Alt Ölçeği	Bağımlılık Alt Ölçeği	Olumsuz Öz-Saygı Alt Ölçeği	Olumsuz Öz-Yeterlik Alt Ölçeği	Duygusal Tepkisizlik Alt Ölçeği	Duygusal Tutarsızlık Alt Ölçeği	Olumsuz Bakış Açısı Alt Ölçeği
KİDÖ Cronbach Alpha Değeri	.73	.79	.81	.83	.78	.83	.85

KİDÖ'nün ölçüt geçerliği için farklı altı ölçekten alt ölçekler seçilmiştir. Lorr ve Youniss'in Kişilerarası Stil Envanteri'nin (ISI) üç alt ölçeği kullanılmış, diğer KİDÖ alt ölçeklerinin ölçüt geçerliği için de Shostrom'un Kişisel Oryantasyon Envanteri (POI), Buss ve Durkee'nin Düşmansılık Envanteri ve Rosenberg'in Benlik Saygısı Ölçeği'nin birer alt ölçeği kullanılmıştır. Ayrıca yanıtlardaki olası yanlılıkları değerlendirmek amacıyla Crowne ve Marlow'un Sosyal Beğenirlik Ölçeği ile Couch ve Keniston'un ölçeklerinden yararlanılmıştır. Geçerlikle ilgili yapılan analizler sonucunda duygusal tepkisizlik alt ölçeği dışında tüm KİDÖ alt ölçeklerinin ölçüt geçerliği için seçilen ölçeklerle anlamlı derecede yüksek korelasyonlar gösterdiği bulunmuştur (Rohner ve Khaleque, 2005).

KİDÖ bir çok dile uyarlanmış ve çeşitli kültürlerde kullanılmıştır. Khaleque ve Rohner (2001), bir meta analiz çalışması sonucunda ortalama etki büyüklüğü katsayılarını .86-.90 olarak bildirmişlerdir. Ayrıca 12-18 aylık aralarla yapılan test-tekrar test güvenirlik katsayısı .76 olarak bulunmuştur (Rohner ve Khaleque, 2005).

Yetişkin KİDÖ'nün Türkiye'deki güvenirlik ve geçerlik çalışması Varan (2003) tarafından yaşları 17 ile 78 arasında değişen yaklaşık 1700 kişi ile yapılmıştır. Yapılan çalışmada Yetişkin KİDÖ'nün alt ölçeklerine ait Cronbach Alpha iç-tutarlılık katsayılarının .68 ile .82 arasında değiştiği, ölçekten elde

edilen toplam puanlara ilişkin iç-tutarlılık katsayısının da .91 olduğu görülmüştür.

Yetişkin KİDÖ'nün yapı geçerliğini irdeleyen faktör analizinde altı faktörlü bir yapı araştırılmış ve analiz sonucunda altı faktörlü yapının net bir şekilde oluştuğu görülmüştür. Faktör analizinde, Olumsuz Öz-Saygı ve Olumsuz Öz-Yeterlik alt ölçekleri tek bir faktöre yüklenmiş ve bu faktör Olumsuz Öz-Değerlendirme faktörü olarak isimlendirilmiştir. Geriye kalan beş faktöre ait faktör yükleri incelendiğinde, diğer beş alt ölçeğin (Bağımlılık, Düşmanlık/Saldırganlık, Duygusal Tepkisizlik, Duygusal Tutarsızlık ve Olumsuz Bakış Açısı) her birine ait küme puanlarının .78 ile .91 arasında değişen faktör yüklerine sahip oldukları ve net bir şekilde beş faktörden birine yüklendikleri belirlenmiştir. Belirlenen bu altı faktörün açıkladığı toplam varyansın %71.52 olduğu görülmüştür. Elde edilen bulgular Yetişkin KİDÖ'nün ülkemizdeki yetişkinlerin genel psikolojik uyumunu güvenilir ve geçerli bir biçimde değerlendirdiğini göstermiştir (Varan, 2003).

Bu çalışmada Yetişkin KİDÖ'ye ait alt-ölçeklerin Cronbach Alpha iç-tutarlılık katsayılarının .77 ile .90 arasında değiştiği, ölçekten elde edilen toplam puanlara ilişkin iç-tutarlılık katsayısının ise .94 olduğu görülmüştür. KİDÖ alt ölçeklerine ilişkin Cronbach Alpha iç-tutarlılık katsayıları Tablo 5'te verilmiştir.

Tablo 5. KİDÖ Alt Ölçeklerine İlişkin Cronbach Alpha İç-Tutarlılık Katsayıları

	Düşmanlık/ Saldırganlık Alt Ölçeği	Bağımlılık Alt Ölçeği	Olumsuz Öz-Saygı Alt Ölçeği	Olumsuz Öz-Yeterlik Alt Ölçeği	Duygusal Tepkisizlik Alt Ölçeği	Duygusal Tutarsızlık Alt Ölçeği	Olumsuz Bakış Açısı Alt Ölçeği
KİDÖ Cronbach Alpha Değeri	.77	.78	.79	.85	.80	.78	.90

Tabloda görüldüğü gibi Cronbach Alpha değerleri; düşmanlık alt ölçeği için .77; bağımlılık alt ölçeği için .78; olumsuz öz-saygı alt ölçeği için, .79; olumsuz öz-yeterlik alt ölçeği için .85; duygusal tepkisizlik alt ölçeği için .80;

duygusal tutarsızlık alt ölçeği için .78; olumsuz bakış açısı alt ölçeği için .90 bulunmuştur.

Verilerin Analizi

Çalışmada, araştırma grubunun demografik özelliklerine ilişkin tanımlayıcı istatistiklere yer verilmiştir. Değişkenler arasındaki ilişkilerin analiz edilmesi sürecinde cinsiyetlere göre farklar bağımsız gruplar için t-testi kullanılarak analiz edilmiştir. İlişkisiz örneklem için t-testi; ilgilenilen değişkene ait ölçümler ya da puanlar en az aralık ya da oran ölçeğinden elde edildiğinde ve karşılaştırılacak örneklem ilişkisiz olduğunda, iki örneklem grubu arasında ortalamalar açısından fark olup olmadığını araştırmak amacıyla kullanılır (Büyüköztürk ve ark., 2009). Varyans analizi sonucunun anlamlı çıktığı durumlarda, farkın kaynağını belirlemek için post hoc testlerinden Fisher LSD testi kullanılmıştır.

Anne ve babanın eğitim düzeyleri arasındaki farklar tek yönlü varyans analiziyle değerlendirilmiştir. Tek yönlü varyans analizi; bir çalışmada bağımlı değişken üzerinde etkisi araştırılan tek bir bağımsız değişken olduğunda ve iki veya daha çok sayıda bağımsız gruplar arasındaki farklılıkların sınanması istenildiği durumlarda uygulanan parametrik bir tekniktir (Büyüköztürk ve ark., 2009).

Anne-baba kabul veya reddi ile psikolojik uyum arasındaki ilişkiler yapısal eşitlik modeliyle test edilmiştir. Yapısal eşitlik modellemesinde bir modelin özelleştirilmesi sürecinde üç yöntem izlenebilir. Birincisi, teorik bir yaklaşımda öne sürülen modelin geçerliğinin test edilmesi, ikincisi olası birden fazla modelin (alternatif modellerin) geçerliğinin test edilmesi, son olarak değişkenler arasındaki ilişkileri en iyi açıkladığı varsayılan bir modelin test edilmesi ve sonuçlara dayanarak modelin geliştirilmesi yönünde iyileştirmeler yapılmasıdır (Şimşek, 2007). Bu çalışmada ele alınan değişkenler arasındaki ilişkilerin test edilmesinde kuramsal zeminden yararlanılarak kurulan ilişkiler örüntüsünü temsil eden hipotetik modelin veri tarafından

doğrulanıp doğrulanmadığına bakılmıştır. Söz konusu hipotetik modelin geçerliği yapısal eşitlik analiziyle test edildikten sonra, örtük değişkenler arasındaki ilişkilerin manidarlığı değerlendirilmiştir.

Araştırmada SPSS 18 ve AMOS 16 paket programları kullanılmıştır. Analizlerde istatistik anlamlılık düzeyi $p<.05$ olarak alınmıştır.

BÖLÜM IV

BULGULAR

Çalışmanın bu bölümünde, araştırmada yanıt aranan sorular doğrultusunda uygulanan istatistiksel analizler yer almaktadır. Analiz aşamasına geçmeden önce veri girişi kontrol edilmiş ve yanlış girilen değerler saptanarak düzeltilmiştir. Daha sonra, her bir değişken için kayıp değer analizi yapılmıştır. Araştırmaya dâhil edilen katılımcıların maddelere ilişkin kayıp değerlerinin %5'in altında olduğu saptanmıştır. Söz konusu madde ile ilgili kayıp değerler ortalama puan atanması yoluyla tamamlanmıştır.

Yapılan istatistiksel analizler sonucunda elde edilen bulgular, üç alt bölümde sunulmuştur. İlk bölümde, katılımcıların cinsiyete göre araştırmada yer alan değişkenler için elde edilen puanlar yönünden farklılık gösterip göstermediğini değerlendirmek amacıyla yapılan bağımsız gruplar için t-testi sonuçları aktarılmıştır. İkinci bölümde, araştırmada yer alan değişkenlerin anne-baba eğitim durumuna göre farklılık gösterip göstermediğine ilişkin yapılan tek yönlü ANOVA sonuçlarına yer verilmiştir. Üçüncü bölümde ise, araştırma kapsamında geliştirilen hipotetik yapısal model değerlendirilmiştir.

Cinsiyete Göre Algılanan Anne-Baba Kabul/Red Puanlarına ve Psikolojik Uyum Puanlarına İlişkin T-Testi Bulguları

Araştırmada yer alan değişkenler için üniversite öğrencilerinin cinsiyete göre elde edilen puanlar yönünden farklılık gösterip göstermediğine bağımsız

gruplar için t-testi analizi ile bakılmıştır. Anne kabul/red puanlarına ilişkin t-testi sonucunda elde edilen değerler aşağıda sunulmuştur.

Tablo 6. EKRÖ Anne Formunun Alt Testlerinden Elde Edilen Puanların ve Toplam Puanların Cinsiyete Göre Karşılaştırılmasına İlişkin T-testi Sonuçları (N=406)

	Cinsiyet				t(404)	P
	Kadın (n=271)	Erkek (n=135)	Ort	SS		
Sıcaklık puanı	30.19	9.88	32.34	10.03	2.06	0.04*
Düşmanlık puanı	21.71	5.55	23.01	7.46	1.98	0.049*
Kayıtsızlık puanı	20.87	5.67	22.49	6.40	2.61	0.009*
Ayrışmamış red puanı	13.95	3.52	14.59	4.74	1.54	0.125
Anne toplam puanı	86.72	21.88	92.44	25.30	2.35	0.019*

Tablo 6'da görüldüğü gibi anneden algılanan kabul/red alt boyutları açısından bakıldığında; sıcaklık, düşmanlık, kayıtsızlık alt boyutları ve anne kabul/red toplam puanlarının cinsiyet açısından farklılaştığı görülmektedir.

Sıcaklık alt boyutunda, erkek katılımcıların ortalama puanlarının (\bar{X} =32.34) kadın katılımcıların ortalama puanlarından (\bar{X} =30.19) yüksek olduğu görülmüştür ($t(404)$ = 2,06, p =.04) ve bu fark istatistiksel olarak anlamlıdır. Düşmanlık alt boyutunda, erkek katılımcıların ortalama puanlarının (\bar{X} =23.01) kadın katılımcıların ortalama puanlarından (\bar{X} =21.71) yüksek olduğu görülmüştür ($t(404)$ = 1.98, p =.049) ve bu fark istatistiksel olarak anlamlıdır. Kayıtsızlık alt boyutunda, erkek katılımcıların ortalama puanlarının (\bar{X} =22.49) kadın katılımcıların ortalama puanlarından (\bar{X} =20.87) yüksek olduğu görülmüştür ($t(404)$ = 2,61, p =.009) ve bu fark istatistiksel olarak anlamlıdır. Ayrışmamış red alt boyutunda, erkek katılımcılarla kadın katılımcıların ortalama puanları arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı

olmadığı görülmüştür. Anne kabul/red toplam puanları açısından bakıldığında ise, erkek katılımcıların ortalama puanlarının ($\bar{X} = 92.44$) kadın katılımcıların ortalama puanlarından ($\bar{X} = 86.72$) yüksek olduğu görülmüştür ($t(404) = 2.35$, $p = .019$) ve bu fark istatistiksel olarak anlamlıdır. Bu bulgular değerlendirildiğinde, kadın katılımcıların erkeklere göre annelerini daha sıcak, daha az düşmansı ve kayıtsız algıladıkları, genel olarak erkek bireylere göre anneleri tarafından daha fazla kabul algıladıkları görülmüştür.

Cinsiyete göre baba kabul/red puanlarına ilişkin t-testi sonucunda elde edilen değerler aşağıda verilmiştir.

Tablo 7. EKRÖ Baba Formunun Alt Testlerinden Elde Edilen Puanların ve Toplam Puanların Cinsiyete Göre Karşılaştırılmasına İlişkin T-testi Sonuçları (N=406)

	Cinsiyet				t(404)	P
	Kadın (n=271)	Erkek (n=135)	Ort	SS		
Sıcaklık puanı	33.25	12.35	38.87	14.05	4.12	0.00*
Düşmanlık puanı	20.82	7.40	23.92	9.03	3.70	0.00*
Kayıtsızlık puanı	25.02	6.48	27.45	4.81	3.32	0.001*
Ayrışmamış red puanı	13.58	4.76	15.40	5.62	3.41	0.001*
Baba toplam puanı	92.68	27.11	105.64	31.76	4.28	0.00*

Tablo 7’de görüldüğü gibi babadan algılanan kabul/red alt boyutları açısından bakıldığında; tüm alt boyutların (sıcaklık, düşmanlık, kayıtsızlık ve ayrışmamış red) ve toplam puanların cinsiyet açısından farklılaştığı görülmektedir.

Sıcaklık alt boyutunda, erkek katılımcıların ortalama puanlarının ($\bar{X} = 38.87$) kadın katılımcıların ortalama puanlarından ($\bar{X} = 33.25$) yüksek olduğu görülmüştür ($t(404) = 4.12$, $p = .00$) ve bu fark istatistiksel olarak

anlamlıdır. Düşmanlık alt boyutunda, erkek katılımcıların ortalama puanlarının ($\bar{X}=23.92$) kadın katılımcıların ortalama puanlarından ($\bar{X}=20.82$) yüksek olduğu görülmüştür ($t(404)=3.70$, $p=.00$) ve bu fark istatistiksel olarak anlamlıdır. Kayıtsızlık alt boyutunda, erkek katılımcıların ortalama puanlarının ($\bar{X}=27.45$) kadın katılımcıların ortalama puanlarından ($\bar{X}=25.02$) yüksek olduğu görülmüştür ($t(404)=3.32$, $p=.001$) ve bu fark istatistiksel olarak anlamlıdır. Ayrışmamış red alt boyutunda, erkek katılımcıların ortalama puanlarının ($\bar{X}=15.40$) kadın katılımcıların ortalama puanlarından ($\bar{X}=13.58$) yüksek olduğu görülmüştür ($t(404)=3.41$, $p=.001$) ve bu fark istatistiksel olarak anlamlıdır. Baba kabul/red toplam puanları açısından bakıldığında ise, erkek katılımcıların ortalama puanlarının ($\bar{X}=105.64$) kadın katılımcıların ortalama puanlarından ($\bar{X}=92.68$) yüksek olduğu görülmüştür ($t(404)=4.28$, $p=.00$) ve bu fark istatistiksel olarak anlamlıdır. Bu bulgulardan yola çıkarak kadın katılımcıların erkeklere göre babalarını daha sıcak, daha az düşmansı ve kayıtsız algıladıkları, babaları tarafından daha fazla kabul edildiklerini düşündükleri söylenebilir.

Öğrencilerin anne ve baba kabul/reddi puanlarının farklılaşp farklılaşmadığına tek örneklem t-testi ile bakılmıştır. Sonuçlar aşağıda verilmiştir.

Tablo 8. Öğrencilerin EKRÖ Anne ve Baba Formlarından Elde Edilen Toplam Puanların Karşılaştırılmasına İlişkin T-testi Sonuçları (N=406)

	Ort	SS	t(404)	P
EKRÖ Anne toplam puanı	88.62	23.20	76.97	0.000*
EKRÖ Baba toplam puanı	96.99	29.34	66.60	

Tablo 8'e bakıldığında, babadan algılanan kabul/red ortalama puanının ($\bar{X}=96.99$), anneden algılanan kabul/red ortalama puanından ($\bar{X}=88.62$) yüksek olduğu ve bu farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmüştür.

Cinsiyete göre psikolojik uyum puanlarına ilişkin t-testi sonucunda elde edilen değerler aşağıda verilmiştir.

Tablo 9. Öğrencilerin KİDÖ Alt Testlerinden Elde Edilen Puanlarının ve Toplam Puanlarının Cinsiyete Göre Karşılaştırılmasına İlişkin T-testi Sonuçları (N=406)

	Cinsiyet				t(404)	P
	Kadın (n=271)	Erkek (n=135)	Ort	SS		
Düşmanlık puanı	17.34	4.56	18.49	5.19	2.301	0.02*
Bağımlılık puanı	26.72	4.78	23.50	4.78	-6.39	0.00*
Olumsuz Öz-saygı puanı	15.89	4.72	16.91	4.66	2.06	0.04*
Olumsuz Öz-yeterlik puanı	15.29	4.76	16.57	5.32	2.44	0.02*
Duygusal Tepkisizlik puanı	16.01	4.83	17.91	5.08	3.66	0.00*
Duygusal Tutarsızlık puanı	21.74	5.12	20.83	4.84	-1.71	0.09
Olumsuz Bakış Açısı puanı	17.06	5.88	17.32	6.00	0.42	0.68
Toplam KİDÖ puanı	130.05	24.23	131.53	26.36	0.56	0.57

Tablo 9'da görüldüğü gibi psikolojik uyum alt boyutları açısından bakıldığında; düşmanlık, bağımlılık, olumsuz öz-saygı, olumsuz öz-yeterlik ve duygusal tepkisizlik alt boyutlarının cinsiyet açısından farklılaştığı görülmektedir.

Düşmanlık alt boyutunda, erkek katılımcıların ortalama puanlarının (\bar{X} =18.49) kadın katılımcıların ortalama puanlarından (\bar{X} =17.34) yüksek olduğu görülmüştür ($t(404)$ = 2,30, p =.02) ve bu fark istatistiksel olarak anlamlıdır. Bağımlılık alt boyutunda, kadın katılımcıların ortalama puanlarının (\bar{X} =26.72) erkek katılımcıların ortalama puanlarından (\bar{X} =23.50) yüksek olduğu görülmüştür ($t(404)$ = -6,39, p =.00) ve bu fark istatistiksel olarak anlamlıdır. Olumsuz öz-saygı alt boyutunda, erkek katılımcıların ortalama

puanlarının ($\bar{X} = 16.91$) kadın katılımcıların ortalama puanlarından ($\bar{X} = 15.89$) yüksek olduğu görülmüştür ($t(404) = 2.06, p = .04$) ve bu fark istatistiksel olarak anlamlıdır. Olumsuz öz-yeterlik alt boyutunda, erkek katılımcıların ortalama puanlarının ($\bar{X} = 16.57$) kadın katılımcıların ortalama puanlarından ($\bar{X} = 15.29$) yüksek olduğu görülmüştür ($t(404) = 2.44, p = .02$) ve bu fark istatistiksel olarak anlamlıdır. Duygusal tepkisizlik alt boyutunda, erkek katılımcıların ortalama puanlarının ($\bar{X} = 17.91$) kadın katılımcıların ortalama puanlarından ($\bar{X} = 16.01$) yüksek olduğu görülmüştür ($t(404) = 3.66, p = .00$) ve bu fark istatistiksel olarak anlamlıdır. Diğer bir deyişle, erkeklerin kadınlara göre daha düşmansı oldukları, daha fazla olumsuz öz-saygı ve olumsuz öz-yeterlik hissettikleri, duygusal olarak daha tepkisiz oldukları; kadınların ise, erkeklere göre daha bağımlı oldukları bulunmuştur. Duygusal tutarsızlık, olumsuz dünya görüşü alt boyutlarında ve psikolojik uyum toplam puanlarında, erkek katılımcılarla kadın katılımcıların ortalama puanları arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olmadığı görülmüştür.

Annelerin Eğitim Durumuna Göre Öğrencilerin Annelerine İlişkin Kabul/Red Algılarının ve Psikolojik Uyumlarının Karşılaştırılmasına İlişkin Anova Sonuçları

Öğrencilerin annelerinin eğitim durumuna göre algıladıkları anne kabul/reddinin farklılaşıp farklılaşmadığı tek yönlü varyans analiziyle değerlendirilmiştir. Bu bölümde, annelerinin eğitim düzeyini yüksek lisans/doktora olarak belirten 3 kişi üniversite grubuna dâhil edilerek analizler yapılmıştır. Aşağıda ortalama ve standart sapma değerleri verilmiştir.

Tablo 10. Annelerin Eğitim Durumuna Göre Öğrencilerin EKRÖ'nün Anne Formundan Aldıkları Toplam Puanlara İlişkin Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

	N	Ortalama	Standart Sapma
İlkokul terk/mezunu	236	91,5424	24,15393
Ortaokul	36	81,0405	19,80746
Lise	83	85,9377	21,52507
Üniversite	47	85,7277	22,33997
Toplam	402	88,7649	23,25450

Tablo 10 incelendiğinde, annesi ilkokul terk/mezunu olan bireylerin EKRÖ anne formundan aldıkları puanların ortalamalarının 91.54 olduğu, annesi ortaokul mezunu olan bireylerin ortalama puanlarının 81.04 olduğu, annesi lise mezunu olan bireylerin ortalama puanlarının 85.94 olduğu, annesi üniversite mezunu olan bireylerin ortalama puanlarının 85.73 olduğu görülmektedir.

Annelerin eğitim durumuna göre, öğrencilerin anne kabul/reddi puanlarının farklılaşp farklılaşmadığı tek yönlü varyans analizi ile incelenmiştir. Tek yönlü varyans analizi sonuçları aşağıda verilmiştir.

Tablo 11. Annelerin Eğitim Durumuna Göre Öğrencilerin EKRÖ'nün Anne Formundan Aldıkları Toplam Puanlara İlişkin Tek Yönlü ANOVA Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplararası	5065.52	3	1688.51	3.17	.024*
Gruplar içi	211783.99	398	532.12		
Toplam	216849.51	401			

Tablo 11'e bakıldığında, yapılan varyans analizi sonuçlarına göre, annelerin eğitim durumları ile öğrencilerin annelerinden algıladıkları kabul/red düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde bir fark olduğu

görülmektedir ($p<.05$). ANOVA sonrasında yapılan post hoc test sonuçları aşağıda verilmiştir.

Tablo 12. Öğrencilerin EKRÖ Anne Formundan Aldıkları Puanların Anne Eğitim Durumu Değişkenine Göre Hangi Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Yapılan Fisher LSD Post Hoc Test Sonuçları

(I) Anne Eğitim	(J) Anne Eğitim	Ortalama Farkları (I-J)	Standart Hata	p
İlkokul terk/mezunu	ortaokul	10,50187	4,12745	,011*
	lise	5,60463	2,94378	,058
	üniversite	5,81463	3,68463	,115
Ortaokul	ilkokul terk/mezunu	-10,50187	4,12745	,011*
	lise	-4,89724	4,60350	,288
	üniversite	-4,68723	5,10909	,359
Lise	ilkokul terk/mezunu	-5,60463	2,94378	,058
	ortaokul	4,89724	4,60350	,288
	üniversite	,21001	4,21103	,960
Üniversite	ilkokul terk/mezunu	-5,81463	3,68463	,115
	ortaokul	4,68723	5,10909	,359
	lise	-,21001	4,21103	,960

Tablo 12'ye bakıldığında, yapılan analiz sonuçlarına göre, anneleri ilkokul terk/mezunu olan öğrenciler ile anneleri ortaokul mezunu olan öğrenciler arasında algılanan anne kabul/reddi açısından istatistiksel düzeyde anlamlı bir fark olduğu görülmektedir ($p<.05$). Ortalamalara bakıldığında annelerinin eğitim düzeyini ilkokul terk/mezunu olarak belirtenlerin EKRÖ Anne formu ortalamalarının ($\bar{X}=91,54$), annelerinin eğitim düzeyini ortaokul mezunu olarak belirtenlerin ortalamalarından ($\bar{X}=81,04$) daha yüksek olduğu görülmektedir. Diğer bir deyişle, anneleri ortaokul mezunu olan bireyler, anneleri ilkokul terk/mezunu olan bireylere göre annelerini daha kabul edici algılamaktadırlar.

Annenin eğitim durumuna göre, öğrencilerin psikolojik uyum düzeylerinin farklılaşıp farklılaşmadığı da tek yönlü varyans analiziyle değerlendirilmiştir. Aşağıda ortalama ve standart sapma değerleri verilmiştir.

Tablo 13. Annelerin Eğitim Durumuna Göre Öğrencilerin KİDÖ'den Aldıkları Toplam Puanlara İlişkin Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

	N	Ortalama	Standart Sapma
İlkokul terk/mezunu	236	131,1716	24,54019
Ortaokul	36	123,7293	26,41110
Lise	83	132,1958	25,05404
Üniversite	47	130,2911	25,81385
Toplam	402	130,6136	24,97143

Tablo 13'e bakıldığında, annesi ilkokul terk/mezunu olan bireylerin KİDÖ'den aldıkları puanların ortalamalarının 131.17 olduğu, annesi ortaokul mezunu olan bireylerin aldıkları puan ortalamalarının 123.73 olduğu, annesi lise mezunu olan bireylerin aldıkları puan ortalamalarının 132.19 olduğu, annesi üniversite mezunu olan bireylerin aldıkları puan ortalamalarının 130.29 olduğu görülmüştür.

Annelerin eğitim durumuna göre, öğrencilerin psikolojik uyum düzeylerinin farklılaşıp farklılaşmadığı da varyans analizi ile incelenmiştir. Tek Yönlü varyans analizi sonuçları aşağıda verilmiştir.

Tablo 14. Annelerin Eğitim Durumuna Göre Öğrencilerin KİDÖ'den Aldıkları Toplam Puanlara İlişkin Tek Yönlü ANOVA Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	P
Gruplararası	1992,343	3	664,114	1,066	,364
Gruplar içi	248060,136	398	623,267		
Toplam	250052,479	401			

Tablo 14'e bakıldığında, yapılan varyans analizi sonuçlarına göre, annelerin eğitim durumuna göre, öğrencilerin psikolojik uyum düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde bir fark bulunmadığı görülmektedir ($p>.05$). Bu sonuçlara göre, annelerinin eğitim durumuna göre bireylerin psikolojik uyum düzeyleri farklılaşmamaktadır.

Babaların Eğitim Durumuna Göre Öğrencilerin Babalarına İlişkin Kabul/Red Algılarının ve Psikolojik Uyumlarının Karşılaştırılmasına İlişkin Anova Sonuçları

Öğrencilerin babalarının eğitim durumuna göre algıladıkları baba kabul/reddinin farklılaşıp farklılaşmadığı tek yönlü varyans analiziyle değerlendirilmiştir. Aşağıda ortalama ve standart sapma değerleri verilmiştir.

Tablo 15. Babaların Eğitim Durumuna Göre Öğrencilerin EKRÖ'nün Baba Formundan Aldıkları Toplam Puanlara İlişkin Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

	N	Ortalama	Standart Sapma
İlkokul terk/mezunu	119	98,8913	28,16771
Ortaokul	62	99,7911	29,98060
Lise	106	94,7759	27,95813
Üniversite	110	92,7328	28,06741
Toplam	397	96,2266	28,40868

Tablo 15'e bakıldığında, babası ilkökul terk/mezunu olan bireylerin EKRÖ'nün baba formundan aldıkları puanların ortalamalarının 98.89 olduğu, babası ortaokul mezunu olan bireylerin aldıkları puan ortalamalarının 99.79 olduğu, babası lise mezunu olan bireylerin aldıkları puan ortalamalarının 94.77 olduğu, babası üniversite mezunu olan bireylerin aldıkları puan ortalamalarının 92.73 olduğu görülmüştür.

Babaların eğitim durumuna göre, öğrencilerin baba kabul/reddi puanlarının farklılaşıp farklılaşmadığı tek yönlü varyans analizi ile incelenmiştir. Tek yönlü varyans analizi sonuçları aşağıda verilmiştir.

Tablo 16. Babaların Eğitim Durumuna Göre Öğrencilerin EKRÖ'nün Baba Formundan Aldıkları Toplam Puanlara İlişkin Tek Yönlü ANOVA Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplararası	3198,585	3	1066,195	1,324	,266
Gruplar içi	316394,531	393	805,075		
Toplam	319593,116	396			

Tablo 16'ya bakıldığında, yapılan varyans analizi sonuçlarına göre, babaların eğitim durumuna göre, öğrencilerin babalarından algıladıkları kabul/red düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde bir fark bulunmadığı görülmektedir ($p>.05$). Bu bulgu, bireylerin babaları ile ilişkilerini algılayış biçimlerinin, babaların eğitim düzeyinden bağımsız olduğunu göstermektedir.

Öğrencilerin psikolojik uyum düzeylerinin babanın eğitim düzeyine göre farklılaşıp farklılaşmadığı da yine tek yönlü varyans analiziyle değerlendirilmiştir. Aşağıda ortalama ve standart sapma değerleri verilmiştir.

Tablo 17. Babaların Eğitim Durumuna Göre Öğrencilerin KİDÖ'den Aldıkları Toplam Puanlara İlişkin Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

	N	Ortalama	Standart Sapma
İlkokul terk/mezunu	119	129,8136	23,40332
Ortaokul	62	133,4342	24,99491
Lise	106	127,9606	25,88734
Üniversite	110	130,8556	25,22722
Toplam	397	130,1730	24,80835

Tablo 17 incelendiğinde, babası ilkokul terk/mezunu olan bireylerin KİDÖ'den aldıkları puanların ortalamalarının 129.81 olduğu, babası ortaokul mezunu olan bireylerin aldıkları puan ortalamalarının 133.43 olduğu, babası lise mezunu olan bireylerin aldıkları puan ortalamalarının 127.96 olduğu, babası üniversite mezunu olan bireylerin aldıkları puan ortalamalarının ise 130.85 olduğu görülmüştür.

Babaların eğitim durumuna göre, öğrencilerin psikolojik uyum düzeylerinin farklılaşıp farklılaşmadığı da varyans analizi ile incelenmiştir. Tek yönlü varyans analizi sonuçları aşağıda verilmiştir.

Tablo 18. Babaların Eğitim Durumuna Göre Öğrencilerin KİDÖ'den Aldıkları Toplam Puanlara İlişkin Tek Yönlü ANOVA Sonuçları

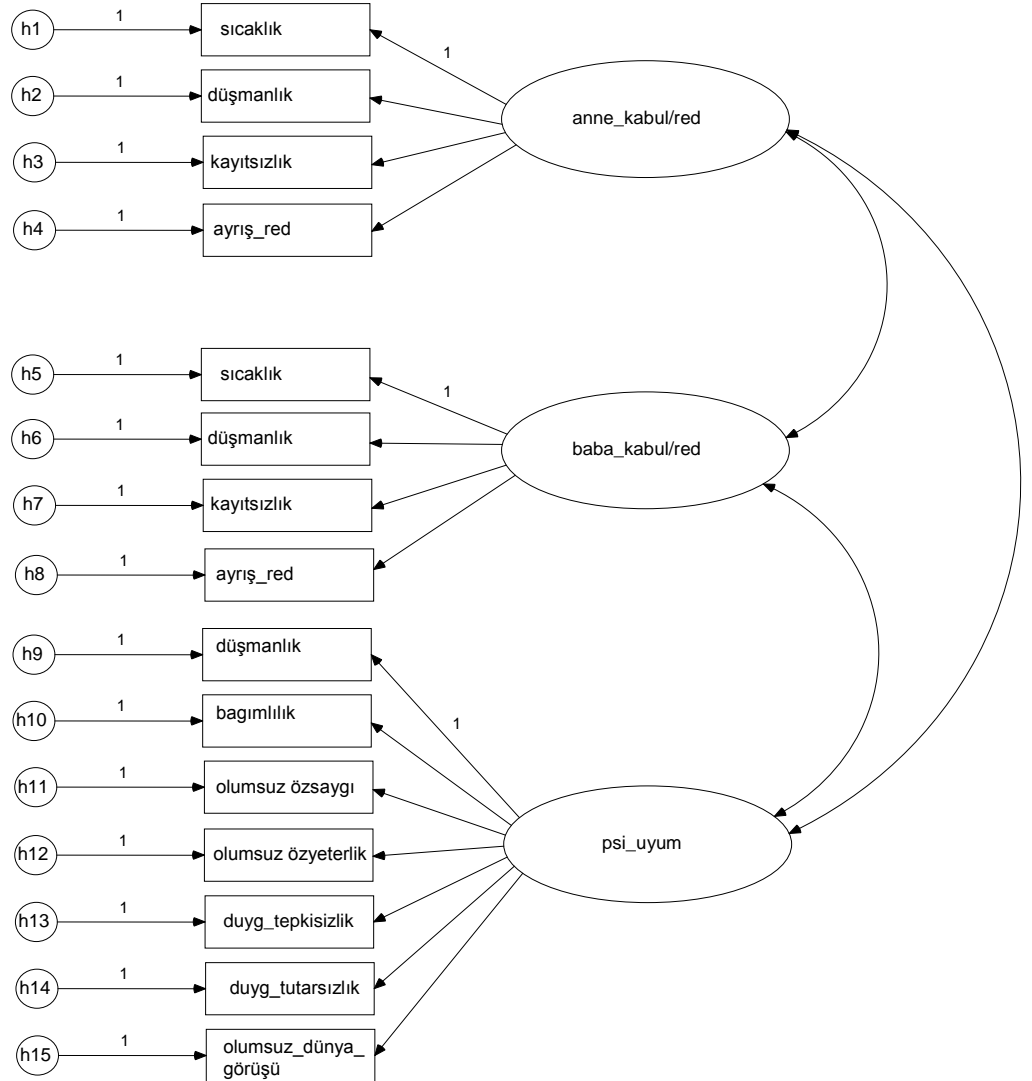
Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplararası	1244,876	3	414,959	,673	,569
Gruplar içi	242475,093	393	616,985		
Toplam	243719,970	396			

Tablo 18'e bakıldığında, yapılan varyans analizi sonuçlarına göre, öğrencilerin babalarının eğitim durumuna göre, psikolojik uyum düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde bir fark bulunmadığı görülmektedir ($p>.05$). Diğer bir deyişle, öğrencilerin psikolojik uyum düzeyleri babalarının eğitim durumlarına göre farklılaşmamaktadır.

Araştırma Kapsamında Ele Alınan Hipotetik Yapısal Modelin Değerlendirilmesi

Ebeveyn kabul/red kuramına göre, anne-babaya yönelik kabul/red, psikolojik uyumu yordamaktadır. Anne kabul/red örtük değişkenini; anne sıcaklık, anne düşmanlık, anne kayıtsızlık ve anne ayrışmamış red boyutları oluşturmaktadır. Baba kabul/red örtük değişkenini de baba sıcaklık, baba düşmanlık, baba kayıtsızlık ve baba ayrışmamış red boyutları oluşturmaktadır. Psikolojik uyum örtük değişkenini ise düşmanlık, bağımlılık, olumsuz öz-saygı,

olumsuz öz-yeterlik, duygusal tepkisizlik, duygusal tutarsızlık ve olumsuz dünya görüşü boyutları oluşturmaktadır. Şekil 4'te anne kabul/reddi, baba kabul/reddi ve psikolojik uyum örtük değişkenleri arasında kurulan ölçme modeli gösterilmektedir.

Şekil 4. Anne Kabul/Reddi, Baba Kabul/Reddi ve Psikolojik Uyum Örtük Değişkenleri Arasında Kurulan Ölçme Modeli

Alanyazında yapısal modellerin test edilmesinde iki aşamalı bir süreç önerilmektedir. Buna göre, ilk aşamada yapısal modelde yer alan bütün

değişkenler, bir ölçme modeli testine tabi tutulurlar. Böylece ölçme modelinin veri tarafından doğrulanıp doğrulanmadığı incelenmektedir. Bu aşamada istenilen uyum indeksleri sağlandığı zaman bir sonraki aşamaya geçilmektedir. İkinci aşamada da yapısal model test edilmektedir (Kline, 2005). Dolayısıyla, bu çalışmada ele alınan değişkenler arasındaki ilişkileri görmek amacıyla öncelikle ölçme modeli test edilmiştir. Ardından hipotetik yapısal model test edilmiştir. Bu çalışmada yapılan analizler için Ki-kare uyum testi (Chi-Square goodness), iyilik uyum indeksi (Goodness of Fit Index, GFI), düzeltilmiş iyilik uyum indeksi (Adjusted Goodness of Fit Index, AGFI), karşılaştırmalı uyum indeksi (Comparative Fit Index, CFI), artan uyum indeksi (Incremental Fit Index, IFI), normleştirilmiş uyum indeksi (Normed Fit Index, NFI), Tucker-Lewis indeksi (Tucker-Lewis Index, TLI), görel uyum indeksi (Relative Fit Index, RFI) ve yaklaşık hataların ortalama karekökü (Root Mean Square Error of Approximation, RMSEA) uyum indeksleri kullanılmıştır.

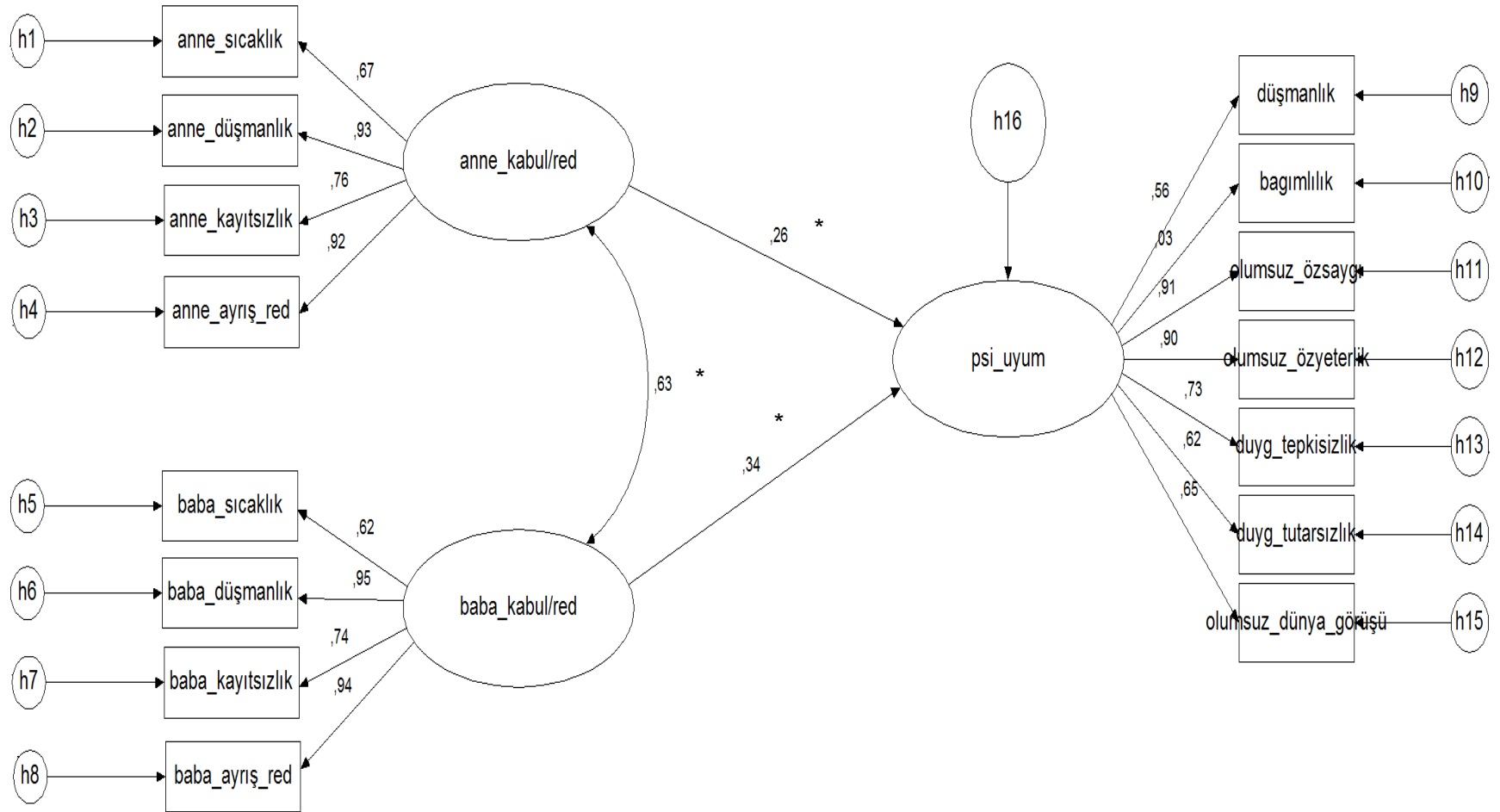
Şekil 4'te verilen ölçme modelinin test edilmesi sonrasında, analiz sonuçları modele eklenmesi gereken sekiz parametre önermiştir. Bu doğrultuda ölçme modeline; “anne sıcaklık” ve “anne kayıtsızlık”, “anne sıcaklık” ve “baba sıcaklık”, “anne sıcaklık” ve “baba düşmanlık”, “anne ayrışmamış red” ve “baba ayrışmamış red”, “baba sıcaklık” ve “baba kayıtsızlık”, “düşmanlık” ve “duygusal tutarsızlık”, “bağımlılık” ve “duygusal tutarsızlık”, “bağımlılık” ve “duygusal tepkisizlik” arasında hata kovaryansları eklenmiştir. Bunun ardından ölçme modeli yeniden test edilmiştir. Elde edilen sonuçlara göre, 79 serbestlik derecesinde χ^2 değeri 291.17'dir ($p < .01$). Model uyum istatistiklerine bakıldığında, iyilik uyum indeksi GFI (.92), NFI (.94), RFI (.92), IFI (.96), TLI (.94) ve CFI (.95) değerlerinin .90 üzerinde olduğu, AGFI (.87) değerinin .90'a yakın olduğu ve RMSEA değerinin de .08 olduğu görülmüştür. Elde edilen değerler, anne-baba kabul/reddi ve psikolojik uyum değişkenleri arasındaki ölçme modelinin geçerli olduğunu göstermektedir (Byrne, 2010; Kline 2005).

Bir sonraki aşamada, araştırmada ele alınan örtük değişkenler arasındaki ilişkilere yönelik hipotetik modelin test edilmesine geçilmiştir. Söz konusu model, en yüksek olabilirlik kestirim (Maximum Likelihood Estimation) yöntemiyle test edilmiştir. Yapısal modelin test edilmesi sonucunda ortaya çıkan uyum indeksleri Tablo 19'da verilmiştir.

Tablo 19. Modele İlişkin Uyum İndeksleri

Uyum indeksi	Değeri
χ^2	291.17
χ^2/sd	3,68
GFI	.92
AGFI	.87
CFI	.95
NFI	.94
IFI	.96
RFI	.92
TLI	.94
RMSEA	.08

Görüldüğü gibi χ^2/sd oranı (3.68) 5'in altındadır ve bu kabul edilebilir bir uyum değeridir. AGFI hariç bütün uyum indeksleri .90 üzerindedir ve bu iyi uyumu göstermektedir. RMSEA değerinin de kabul edilebilir sınırlar içerisinde olduğu görülmektedir. Model testine ilişkin standardize katsayılar Şekil 5'te sunulmuştur.

Şekil 5. Anne Kabul/Reddi, Baba Kabul/Reddi ve Psikolojik Uyum Gizil Değişkenleri Arasındaki Yapısal Modele İlişkin Standardize Katsayılar, *p<.01.

Modele ilişkin uyum indeksleri değerlendirildiğinde, genel olarak modelin iyi değerlere sahip olduğu söylenebilir. Modelde yer alan gizil değişkenler arasındaki parametreler incelendiğinde, anne kabul/reddi ($\beta = .26$) ve baba kabul/reddinin ($\beta = .34$) psikolojik uyumu istatistiksel olarak anlamlı düzeyde ($p < .01$) yordadığı görülmüştür.

BÖLÜM V

TARTIŞMA VE YORUM

Bu araştırmada, üniversite öğrencilerinin geriye dönük olarak çocukluklarında algıladıkları anne-baba kabul veya reddi ile yetişkin psikolojik uyumları arasında ilişki olup olmadığı, cinsiyet, anne-baba eğitim durumu gibi değişkenler açısından incelenmiş, ayrıca anne-baba kabul veya reddi ile psikolojik uyum arasındaki ilişki ile ilgili bir model test edilmiştir.

Bu bölümde, bir önceki bölümde sunulmuş olan araştırma bulguları ele alınarak, alanyazında yer alan araştırma bulguları ışığında tartışılmıştır.

Cinsiyete Göre Algılanan Anne-Baba Kabul/Red Puanlarına ve Psikolojik Uyum Puanlarına İlişkin Bulguların Tartışılması

Araştırmanın ilk sorusu, bireylerin anne-babalarından algıladıkları kabul veya red düzeyi ve psikolojik uyum düzeylerinde cinsiyet değişkeni açısından fark olup olmadığıdır. Bu sorunun yanıtlanabilmesi için bağımsız gruplar için t-testi kullanılarak analizler yapılmış ve elde edilen bulgular alanyazında yapılan çalışmalar ışığında tartışılmıştır.

Algılanan Anne-Baba Kabul veya Red Düzeyinin Cinsiyete Göre Karşılaştırılmasına İlişkin Bulguların Değerlendirilmesi

Bireylerin anne-babalarına ilişkin kabul/red algıları genel olarak incelendiğinde, hem kadın hem de erkek bireylerin anne kabul/reddi ve baba

kabul/reddi ortalamalarının sıcaklık boyutunun “kabul” ucuna yakın olduğu, diğer bir deyişle bireylerin hem annelerini hem de babalarını sıcaklık gösteren ve sevgi veren ebeveynler olarak algıladıkları görülmektedir. Bu bulgu, anne-baba kabul/reddi ile ilgili Türkiye’de yapılan çalışmalarla (Batum, 2007; Candan, 2006; Çetin, 2005;, Ekmekçi, 2008; Erkman ve Rohner, 2006; Eryavuz, 2006; Öngider, 2006; Salahur, 2010; Ünübol, 2011; Varan, 2005; Varan ve diğ., 2008) ve yurt dışında yapılan çalışmalarla (Cournoyer, Sethi ve Cordero, 2005; Dwairy, 2010; Rohner ve Rohner, 1981) tutarlılık göstermektedir.

Genel olarak anne ve babadan algılanan kabulün yüksek olması, Kağıtçıbaşı’nın (2010) Türk ailesini, ilgi ve bağlılığın ön plana çıktığı bir kültürün içindeki yapı olarak tanımlaması ile paralellik göstermektedir. 1960-1970li yıllardan bu yana, Türk kültürü ve Türk ailelerinin hızlı bir değişim geçirdiği, bu doğrultuda, geleneksel, kırsal ve ataerkil Türk kültürünün giderek artan bir şekilde şehirleşmiş, modern ve eşitlikçi topluma dönüştüğü görülmektedir (Fişek, 1982). Fişek (2009)’e göre Türk kültüründe, güce dayanan mesafe azalırken, saygı ve ilginin yarattığı mesafe korunmakta ve yakınlığın yüksek olduğu bir aile modeli giderek belirginleşmektedir.

Kağıtçıbaşı’nın (2010) yapmış olduğu çalışmada, Türkiye’de son 30 yılda meydana gelen sosyo-ekonomik değişimle birlikte çocuğa atfedilen değerlerde sistematik değişikliklerin görüldüğü, çocukların ekonomik/faydacı değerinde bir azalma olurken, psikolojik değerinde keskin yükseliş olduğu belirlenmiştir. Kağıtçıbaşı (2010) ve Fişek (2009)’in Türk aile sistemleriyle ilgili yaptıkları bu çalışmalarla tutarlı olarak bu araştırmada da, bireyler anne ve babaları tarafından sevildiklerini ve değer verildiklerini düşünmüş ve anne-babalarını “kabul” edici algılamışlardır.

Anneden algılanan kabul veya red düzeyi ile cinsiyet arasındaki ilişkiye bakıldığında, sıcaklık, düşmanlık, kayıtsızlık alt boyutlarında ve anne kabul/reddi toplam puanlarında cinsiyetler açısından farklılık olduğu ve kadınların erkeklere göre annelerini daha çok sıcaklık gösteren, daha az

düşmansı, kayıtsız algılamışlar ve genel olarak da annelerinden erkeklere göre daha fazla “kabul” algılamışlardır.

Babadan algılanan kabul veya red düzeylerine bakıldığında ise, tüm alt boyutlarda yani sıcaklık, düşmanlık, kayıtsızlık ve ayrışmamış red alt boyutları ve baba kabul/reddi toplam puanlarında cinsiyetler açısından farklılık olduğu ve kadınların erkeklere göre, babalarından daha çok sıcaklık, daha az düşmanlık, kayıtsızlık ve ayrışmamış red algıladıkları ve genel olarak da babalarını erkeklere göre daha fazla “kabul” edici algıladıkları bulunmuştur.

Alanyazında anne-baba kabul/reddi ve çocuğun cinsiyeti arasındaki ilişkide çelişkili bulgular olduğu dikkati çekmektedir. Araştırma sonuçlarıyla benzer bir biçimde Örün (2010), Ünübol (2011) ve Kobaoğlu (2011) ise çalışmalarında genel olarak erkeklerin kadınlara göre babalarını daha çok reddedici algıladıklarını bulmuşlardır. Becerik-Özdiker (2002), Yaşar (2009), Salahur (2010) ve Eryavuz’un (2006) çalışmalarında ise genel olarak anne-baba kabul/reddi ile cinsiyet arasında fark bulmadıkları görülmektedir.

Kadınların hem annelerini hem de babalarını erkek bireylere göre daha kabul edici algılamaları, kız çocukların cinsiyet rolleri gereği ev içerisindeki sorumlulukları nedeniyle özellikle anneleriyle daha çabuk özdeşim ya da yakınlık kurabilmeleri, ancak erkek çocukların anneleri ile olan paylaşımlarının daha az olabileceği ile açıklanabilir.

Baba kabul/red algıları ile ilgili tüm boyutlarda erkek ve kadın bireyler arasında farklılık çıkmasına rağmen, anne kabul/reddi algısının ayrışmamış red alt boyutunda cinsiyet farkı çıkmamıştır. “Ayrışmamış red etme”, anne-babanın çocuklarını ihmal ettikleri ya da onlara karşı şefkatsiz veya saldırgan olduklarına dair açık bir davranışsal gösterge olmamasına rağmen, çocukların anne-babalarının umurunda olmadıklarına veya onlar tarafından sevilmediklerine inanmalarıdır (Rohner, 1986). Ayrışmamış redde kritik olan anne-babanın nasıl davrandığından çok, çocuğun bu davranışları nasıl algıladığı ve anlamlandırdığıdır. Yaşamın ilk yıllarında bakım verme işlevi

dolayısıyla hem erkek hem de kız çocukların anneleri ile olan yakınlığı kaçınılmaz görünmektedir. Bu bakım verme işlevi ve yakınlık çocukların anne-babaları tarafından sevildiği, değer verildiği şeklinde yorumlanabilir. Bireylerin anneleri ile olan ilişkilerinde değil de, babaları ile olan ilişkilerinde ayrışmamış red açısından cinsiyet farkı göstermeleri, çocukların babaları ile geçirdikleri zamanın annelerine göre daha kısıtlı olması, anne ile geçirilen zamanda da annelerin onların bakımını ve tüm ihtiyaçlarını karşılama rolünde olmaları ile açıklanabilir.

Bir diğer araştırma bulgusu da, bireylerin annelerini babalarına göre daha kabul edici algılamalarıdır. Alanyazında bireylerin annelerini babalarına göre daha kabul edici algıladıklarıyla ilgili, bu araştırma sonuçlarını da destekleyen pek çok çalışma bulunmaktadır (Cournoyer, Sethi ve Cordero 2005; Dwairy 2010; Eryavuz, 2006; Erkman ve Rohner, 2006; Varan, 2005).

Fişek (2009)'e göre, Türkiye'de geleneksel aile yapısındaki değişime rağmen hala birçok ailede babalar, annelerle karşılaştırılacak olursa, çocuklarına karşı daha otoriter ve daha mesafeli görünmektedir. Bu değişim süreci içerisinde modern topluma geçişin etkisini hisseden çocukların babalarına yönelik beklentilerinin farklılaşmış olabileceği, bu nedenle babalarını otoriter ve uzak olarak düşünmüş olabilecekleri ve sonuçta babalarını annelerine göre daha az kabul edici algılamış olabilecekleri düşünülmektedir.

Fişek (2009) Türk ailelerindeki ebeveyn-çocuk ilişkisini kuşaklar arası hiyerarşi, cinsiyetler arası hiyerarşi ve kişiler arası yakınlık ile tanımlamıştır. Kuşaklar arası hiyerarşi ebeveynlerin bakım, disiplin ve çocuğu davranışsal olarak kontrol etmeleri için; cinsiyetler arası hiyerarşi ise annelerin babalara göre çocuklarına karşı daha ilgili olma eğilimleri için ifade edilmekte, bu da ataerkil düzeni temsil etmektedir. Bu durumda bireylerin annelerini babalarına göre daha çok sevgi veren, sıcaklık gösteren ebeveyn olarak algılaması, günümüzde hala geleneksel olarak ataerkil yapıdan uzaklaşmamış

olmasının bir sonucu olarak Türk ailelerinde babaların annelere göre daha otoriter ve çocuklarına karşı mesafeli olan davranışlarıyla ilişkili olabilir.

Özetlenecek olursa, bireylerin cinsiyeti ne olursa olsun, anne ve babalarını sıcak ve sevgisini gösteren, kabul edici anne-babalar olarak algıladıkları, ortalamalar açısından, kadın bireylerin, hem annelerini hem de babalarını erkek bireylere göre daha fazla kabul edici algıladıkları bulunmuştur. Bu konuda alanyazında farklı bulgular (Eryavuz 2006; Salahur, 2010; Yaşar, 2005) olmasına rağmen, bulguların kısmen alanyazını destekler nitelikte olduğu görülmüştür.

Anne-baba tarafından reddedilmenin kişiliğin yedi boyutunda etkili olduğunu ileri süren EKAR Kuramı, bu kişilik özelliklerini bireyin genel psikolojik uyumu ile değerlendirmektedir (Rohner, 1986). Bu doğrultuda araştırmamızın bir diğer sorusunu, bireylerin genel psikolojik uyum düzeylerinde cinsiyet değişkeni açısından fark olup olmadığı oluşturmaktadır. Bu sorunun yanıtlanabilmesi için de bağımsız gruplar için t-testi kullanılarak analizler yapılmış ve elde edilen bulgular literatür ışığında tartışılmıştır.

Genel Psikolojik Uyum Düzeyinin Cinsiyete Göre Karşılaştırılmasına İlişkin Bulguların Değerlendirilmesi

Bireylerin ortalama puanları açısından genel psikolojik uyumları incelendiğinde, hem annelerini hem de babalarını kabul edici algılamalarına bağlı olarak, beklendik bir biçimde hem kadın hem de erkek bireylerin genel psikolojik uyumlarının “sağlıklı” olduğu görülmektedir. Türkiye’de yürütülen çalışmalar bu bulguyu destekler niteliktedir (Çetin, 2005; Ekmekci, 2008; Erkman ve Rohner, 2006; Eryavuz, 2006; Karpat, 2010; Kayahan, 2002; Öngider 2006; Varan ve diğ., 2008).

Psikolojik uyumun alt boyutları açısından bakıldığında kadın ve erkeklerin bağımlılık, düşmanlık, olumsuz öz-saygı, olumsuz öz-yeterlik ve duygusal tepkisizlik alt boyutlarında farklılaştığı görülmektedir. Kadın

katılımcıların erkeklere göre daha bağımlı oldukları, erkeklerin ise kadınlara göre daha fazla düşmanlık, olumsuz öz-saygı, olumsuz öz-yeterlik ve duygusal tepkisizliğe sahip oldukları bulunmuştur.

Alanyazın incelendiğinde cinsiyet ve psikolojik uyum değişkenleri arasındaki ilişki ile ilgili çelişkili bulgular olduğu görülmektedir. Erkman ve Rohner'in (2006) Türk ergenlerle yaptığı çalışmalarında ve Yoo ve Miller'ın (2011) da Kanadalı Çinli ergenlerle yaptıkları çalışmada psikolojik uyum açısından cinsiyetler arasında fark bulunmamıştır.

Araştırma bulgusu ile tutarlı olarak Kitahara (1987) da, çalışmasında psikolojik uyumun bağımlılık alt boyutu açısından cinsiyetler arasında bir fark bulmuş, kadınların daha bağımlı olduğu sonucuna ulaşmıştır. Kurama göre bağımlılık, bireylerin kendileri için önemli olan diğer bir kişiye huzur, onay, rehberlik, destek, temin edilme veya karar alma için duygusal güvenidir (Rohner, 2005). Kadınların, diğer insanların olumlu tepkisine daha çok gereksinim duymaları, kendileri için önemli olan kişilerden olumlu tepki alma girişiminde olmaları Türkiye'deki kültürel yapı ile ilişkili olabilir.

Ayrıca Türk toplumunda genel olarak kadınlarla ilgili var olan, "okumasa da, çalışmasa da olur" düşüncesi, bunun dışında toplumsal cinsiyet rollerinin kadınlara yüklediği, çocuk bakımı, eşi ve evin düzeni ile ilgili sorumluluklar (Yılmaz ve diğ., 2009), kadınların kendilerini kendi ayakları üzerinde durabilen bir birey olarak görmekten çok, anne-babasına ya da yetişkinlikte eşine bağımlı olduğunu düşündürebilir. Kadınlara yönelik cinsiyet ayrımcılığının, gerek Dünya'da gerekse Türkiye'de tam anlamıyla ortadan kaldırılamadığı bilinmektedir. Kadınlar, çalışma yaşamına girmeden önce ve girdikten sonra pek çok konuda ayrımcılık yaşamaktadırlar. Çalışma yaşamına girmeden önce toplumsal yaşamda; cinsiyete bağlı rol dağılımları, eğitim olanaklarına erişimdeki eşitsizlik, kadınlara yönelik mevcut önyargı ve tutumlar ayrımcı uygulamalara yol açmaktadır (Durmuş, 2001). Çalışma yaşamında ise, kadınlar erkek meslektaşlarına kıyasla daha belirgin engellerle karşılaşmaktadırlar (Cooke, 2003).

Anne-baba tarafından reddedilmenin etkilediği kişilik boyutlarından biri olan düşmanlık, EKAR Kuramı'nda bir başka kişiye, bir şeye veya kişinin kendisine kasıtlı olarak zarar vermesi veya böyle algılanması olarak tanımlanmaktadır (Rohner, 1986). Araştırmada erkek bireylerin kadınlara göre daha düşmansı olduğu bulunmuştur. Bu bulgu ile benzer biçimde Ünübol da (2011), düşmanlık alt boyutunda cinsiyet açısından bir farklılık bulmuş, erkek bireylerin kadınlara göre daha düşmansı olduğu sonucuna varmıştır.

Kurama göre, ebeveynleri tarafından reddedilmiş çocuklar anne-babalarına öfkelenme veya kızgınlık duyma eğilimindedirler. Anne-babanın çocuğu reddediş biçimi, düşmanlık ve saldırganlık şeklinde ortaya çıkıyorsa, reddedilmiş çocuklar düşmanlık duyguları hissetmeye, saldırgan olmaya veya pasif saldırgan bir tutum içerisine girmeye eğilimli olmaktadır (Rohner, 1986).

Şiddetin bir davranış olarak sadece genetik sebeplerle açıklanamayacağı uzun yıllardan bu yana fark edilmiş ve bu durum çevresel etkenlerin daha fazla sorgulanmasına neden olmuştur. Toplum içinde stres yaratan olaylar karşısında, şiddetin bir baş etme şekline dönüşebildiği de görülmektedir (Güleç ve diğ, 2012). Anne-babanın saldırgan davranışları arttıkça çocukların da saldırganlık düzeyleri artmaktadır (Karataş, 2005). Özellikle çocuklarda şiddet içerikli programları izleme ile şiddet davranışı sergileme arasında bir ilişki bulunmakta, bu ilişkinin özellikle erkek çocukların üzerinde daha fazla etkili olduğu bilinmektedir (Lewis, 2005 akt., Güleç ve diğ, 2012). Diğer taraftan erkek çocukların saldırganlık düzeylerinin kız çocuklara göre daha yüksek olduğu görülmektedir (Bacıoğlu ve Özdemir, 2012; Mutluoğlu ve Serin, 2010). Alanyazındaki bu bulgular ışığında, erkek çocukların anne-babalarından algıladıkları düşmanlık ve saldırganlığı kız çocuklarından daha fazla model aldıkları ve reddin yaratmış olduğu öfke ile saldırgan özelliklere sahip oldukları düşünülebilir.

Erkek bireylerin kadınlara göre daha fazla olumsuz öz-saygı ve olumsuz öz-yeterlik algısına sahip olmaları araştırmanın bir başka bulgusunu

oluşturmaktadır. EKAR'a göre olumsuz öz-saygı, kişinin kendisini beğenmediği veya onaylamadığı, kendi değerini düşük gördüğü, kendisini hiçbir değeri olmayan, suçlanmayı hak etmiş biri olarak algıladığı ve diğer kişilerden aşağı gördüğü anlamlarını taşımaktadır (Rohner, 1986).

Öz-yeterlik ise faktör analizinde bazen öz-saygı ile aynı faktör yapısında yer almakla birlikte, kişinin kendi yeterliği hakkında yaptığı değerlendirmeleri içermektedir. Olumsuz öz-yeterlik, yetersizlik duyguları, bireyin günlük yaşamın taleplerini karşılama yetersiz kaldığını düşünmesi, kişinin istediği şeyler için yeterince mücadele edemediğini hissetmesi gibi duygu ve düşüncelerle ilgilidir (Rohner ve Khaleque, 2007).

Kendilerini değersiz, iyi olmayan ve eleştirileri hak eden biri olarak gören çocuklar, bu duyguları kolayca kişisel yetersizlik ve yeteneksizlikle ilgili inançlara genelledebilirler. Toplumsal cinsiyet rollerinin bir sonucu olarak, küçük yaştan itibaren geleneksel olarak çocuklara atfedilen değerler ve erkek bireylerin çalışması, gelecekte evinin geçimini sağlaması gerektiği ile ilgili beklentiler bulunmaktadır (Yılmaz ve diğ., 2009). Bu beklentiler doğrultusunda erkek bireylerin kendilerini anne-babalarının ve toplumun beklentilerini karşılama konusunda yetersiz görebilecekleri, bu yetersizlik algısının da özsaygılarını zedeleyebileceği düşünülebilir.

EKAR'a göre duygusal tepkisizlik, bireyin bir duygusunu özgürce ve açıkça ifade edebilme yeteneğini temsil etmektedir. Kişinin başka kişilere verdiği duygusal tepkileri ne kadar kolay ve doğal verebildiği ya da ister çocuk ister yetişkin olsun kişinin başka kişilerle duygusal şüphe ve güvensizlikten uzak, ne kadar yakın, sıcak, kalıcı ve savunucu olmayan duygusal bağlar kurabildiği, onun duygusal duyarlılığı ile ilişkilidir (Rohner, 1986). Rohner'e (1986) göre duygusal tepkisizlik, algılanan reddin bir sonucu olarak kişilerin reddin yarattığı acı hissinden ve daha fazla hırpalanmaktan korunmak için kendilerini duygusal açıdan kapatmasıyla meydana gelmektedir.

Araştırmada erkek katılımcıların, kadın katılımcılara göre duygusal olarak daha tepkisiz olduğu bulunmuştur. Bu bulgu toplumumuzda erkek ve kadınlara verilen roller, onlardan beklenen davranış biçimleri ile ilişkili olabilir.

Toplumsal cinsiyet rolleri, toplumun tanımladığı ve bireylerin yerine getirmelerini beklediği cinsiyetle ilişkili beklentilerdir. Sosyalleşme sürecinde kızlar ve erkekler, oyunları, nesnelere, meslekleri ve kişilik özelliklerini “uygun” ve “uygun olmayan” biçiminde ayırt etmeyi öğrenirler (Dökmen, 2004). Diğer bir deyişle, toplumsal cinsiyet rolleri kadına ve erkeğe uygun bulunan kişilik özelliklerini belirlemektedir. Toplumsal cinsiyet rolleri temelde kadınlar için sınırlayıcı olmakla birlikte, erkekler için de olumsuz sonuçlar doğurmaktadır.

Burn (1996), erkeklerin cinsiyet rolleri ile ilgili üç alanda sınırlılık yaşadıklarını ifade etmektedir. Bunlar, başarı/statü normu, kadınsı olmama normu ve güçlü olma normudur (akt. Dökmen, 2004). Toplum tarafından erkeklerin fiziksel ve zihinsel açıdan güçlü olmaları beklenirken bir yandan da duygusal açıdan güçlü olmaları, diğer bir deyişle duygularını olduğu gibi yaşamamaları (öfke hariç) ve ifade etmemeleri beklenmektedir. Kabul gören erkek tipi, yakın ilişkilerinde, arkadaşlık ilişkilerinde kadınların aksine sarılarak, yaklaşarak, sevgi sözcükleri kullanarak duygularını belli etmeyen, duygusal tepki vermeyen biçimde ilişki kuranlardır (Dökmen, 2004). Bu araştırma sonucunda erkeklerin kadınlardan duygusal olarak daha tepkisiz olması, duygusunu özgürce ifade edememesi alanyazındaki bu bilgilerle tutarlılık göstermektedir.

Öğrencilerin Anne-Babalarının Eğitim Durumuna Göre Algıladıkları Anne-Baba Kabul/Red Puanlarının ve Psikolojik Uyum Puanlarının Karşılaştırılmasına İlişkin Bulguların Tartışılması

Araştırmada yer alan diğer bir soru, bireylerin anne-babalarının eğitim durumuna göre algıladıkları kabul veya red düzeyleri ve psikolojik uyum düzeyleri açısından fark olup olmadığıdır.

Öğrencilerin annelerinin eğitim durumuna göre, anneden algıladıkları kabul/red düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde bir fark olduğu görülmektedir. Anneleri ortaokul mezunu olan öğrenciler, anneleri ilkokul terk/mezunu olan öğrencilere göre annelerini daha fazla kabul edici, sıcak bireyler olarak algılamışlardır.

Ailede çocuğa birincil derecede bakım veren kişinin büyük oranda anne olduğu düşünüldüğünde bu, beklendiği bir bulguyu oluşturmaktadır. Annenin yeterli düzeyde hassas, duyarlı, bilinçli davranışları eğitim düzeyinden etkilenebilmekte bu da anne-çocuk ilişkisinin niteliğini etkileyebilmektedir.

Araştırma sonuçlarıyla benzer olarak Toran (2005), annenin yaşı, eğitim durumu, gelir düzeyi, çocuk sayısı gibi değişkenlerle annenin kabul/red davranışının ilişkili olduğunu bulmuştur. Dwairy de (2010) düşük eğitim düzeyi ve sosyo-ekonomik düzeye sahip ailelerde ebeveyn reddinin daha çok olduğunu bulmuştur.

Öğrencilerin babalarının eğitim durumuna göre, babalarından algıladıkları kabul/red düzeyleri arasında beklenilenin aksine istatistiksel olarak anlamlı düzeyde bir fark bulunmadığı görülmektedir. Baba kabul/reddi algısının babanın eğitim durumuna göre değişmemesi babanın çalışıp çalışmamasından, çocuğuyla geçirdiği zamandan, çocuğuyla ilgili sosyal etkinliklere katılıp katılmamasından ve maddi durumunun iyi olmasından kaynaklanıyor olabilir.

Araştırma bulgularından bir diğeri de, öğrencilerin anne ve babalarının eğitim durumuna göre psikolojik uyum düzeylerinin farklılaşmadığıdır. Kağıtçıbaşı'na (2010) göre, düşük eğitim, düşük gelir düzeyi ya da işsizlik gibi sosyal açıdan dezavantajlı olmak, sosyal uyum becerilerinin ve anne-baba becerilerinin gelişimini etkilemektedir. Alanyazında var olan çalışmaların aksine, araştırmada eğitim düzeyi değişkeni ile baba kabul/reddi ve psikolojik uyum değişkenleri arasında ilişki çıkmamış olması, araştırma grubunun yapısından kaynaklanan bir sınırlılık olabileceğini düşündürmektedir.

Araştırma Kapsamında Ele Alınan Hipotetik Yapısal Model İle İlgili Bulguların Değerlendirilmesi

Anne-baba tarafından reddedilmenin kişiliğin yedi boyutunda etkili olduğunu ileri süren EKAR Kuramı, bu kişilik özelliklerini bireyin genel psikolojik uyumu ile değerlendirmektedir (Rohner, 1986). Bu doğrultuda çalışmada, anne-baba kabul/reddi ve genel psikolojik uyum arasındaki ilişki ile ilgili bir model sınaması yapılmıştır.

Anne-baba kabul/reddi ve genel psikolojik uyum arasında oluşturulan modelle ilgili sonuçlara bakıldığında, hem anne hem de baba kabul/reddi ile psikolojik uyum arasında anlamlı ilişki olduğu görülmektedir.

Dünyanın çeşitli ülkelerinde yetişkin bireylerle yapılmış olan çalışmalarda yetişkinlik dönemi psikolojik uyumu ile ebeveyn kabul/reddi arasındaki ilişkinin .41 ile .64 arasında değiştiği (Rohner ve Britner, 2002) bulunmuştur. Konuyla ilgili Türkiye’de yapılan çalışmalar incelendiğinde de yetişkinlik dönemi psikolojik uyumu ile anne-baba kabul/reddi arasındaki ilişkinin .23 ile .46 arasında değiştiği görülmektedir (Erkman ve Rohner, 2006; Gültekin, 2011; Ünübol, 2011; Varan ve Eryüksel, 2006, akt., Ünübol, 2011).

Bir diğer bulgu, anne ve baba kabul/reddi algısı arasında oldukça güçlü bir biçimde ilişki olduğudur. Literatürdeki çalışmalar da bu bulguyu destekler niteliktedir (Erkman ve Rohner, 2006; Ünübol, 2011).

Bowlby (1988), çocuklukta anne ile kurulan ilişkinin niteliğinin (birincil bağlanma objesi) kişinin bugünkü yaşamının kalitesi üzerinde etkili olduğunu söylerken, Veneziano ve Rohner de (1998), baba sevgisinin çocuk gelişiminde annenin etkisi kadar ve bazen de annenin etkisinden bağımsız olarak oldukça önemli olduğunu ve baba sevgisinin çocuğun kişiliği üzerinde özgün sonuçları yordayabileceğini belirtmektedir. Benzer biçimde Lamb (2000) de kültürler arasında farklılaşan rolüne rağmen babaların çocuk gelişimi üzerinde önemli bir yere sahip olduğunu savunmaktadır.

Bu çalışmada, baba kabul/reddinin psikolojik uyumu yordama düzeyinin, anne kabul/reddinin psikolojik uyumu yordama düzeyinden daha yüksek olduğu bulunmuştur. Amato'nun (1994) yaptığı çalışmaya göre, baba sevgisi, psikolojik iyi oluş, davranışsal ve psikolojik problemlerle ilişkiliyken ayrıca, bireylerin kendilerini babalarına yakın hissetmeleri, erkek ve kız çocuklarda mutluluk, yaşam doyumunu ve psikolojik stresin düşük olmasına etki etmektedir.

Bu sonuç, babanın duygusal destek eksikliğinin ve çocukluktaki kabulünün, duygusal, davranışsal problemler ve yetişkin yaşamındaki uyumsuzluklar ile ilişkili olduğunu vurgulamakta, özellikle son yıllarda yapılan çalışmalardan elde edilen bulgular da, babanın, çocuğun gelişimi üzerindeki etkisinin göz ardı edilmemesi gerektiğini göstermektedir.

BÖLÜM VI

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde, araştırmadan elde edilen bulgulara dayalı olarak ulaşılan sonuç ve önerilere yer verilmiştir.

Sonuç

Elde edilen bulgulara bakıldığında bu çalışma bağlamında önerilen hipotetik modelin geçerli olduğu görülmektedir. Diğer bir deyişle çalışmada, dünyanın pek çok farklı ülkesinde ve alt kültüründe yürütülen çalışmalara paralel olarak, ebeveyn kabul/reddi ile psikolojik uyum arasında var olan ilişki, bir model ile test edilmiş ve geçerliği kanıtlanmıştır.

Çalışmada ayrıca ele alınan değişkenlerin cinsiyet ve anne-baba eğitim durumuna göre değişiklik gösterip göstermediği de incelenmiştir. Cinsiyet açısından anneden algılanan kabul/redde bakıldığında; erkeklerin sıcaklık, düşmanlık, kayıtsızlık alt boyutları ve toplam anne kabul/reddi açısından annelerini kadınlardan daha reddedici algıladıkları görülmüştür. Babadan algılanan kabul/red alt boyutları açısından bakıldığında; tüm alt boyutlarda (sıcaklık, düşmanlık, kayıtsızlık ve ayrışmamış red) ve toplam puanlarda erkeklerin babalarını kadınlara göre daha reddedici algıladıkları bulunmuştur. Psikolojik uyum alt boyutları açısından bakıldığında; düşmanlık, olumsuz öz-saygı, olumsuz öz-yeterlik ve duygusal tepkisizlik alt boyutlarında erkeklerin;

bağımlılık alt boyutunda ise kadınların daha yüksek puan aldıkları görülmüştür.

Sonuçlar anne eğitim durumuna göre değerlendirildiğinde, anneleri ilkokul mezunu/terk olan bireylerin, anneleri ortaokul mezunu olan bireylere göre annelerini daha reddedici algıladıkları bulunmuştur. Baba eğitim durumuna göre babadan algılanan kabul/red düzeyi; anne ve baba eğitim durumuna göre de, psikolojik uyum düzeyi arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Çalışmada bulunan diğer bir bulgu, Türkiye’de ebeveyn kabul/reddi ile ilgili yürütülen diğer çalışmalara paralel olarak, bireylerin anne-babalarını sıcak ve sevgisini gösteren kişiler olarak algıladıkları; ayrıca bireylerin genel psikolojik uyumlarının da “sağlıklı” yönde olduğudur.

Bunlara ek olarak, babanın çocuğun psikolojik uyumu üzerinde anneden daha belirleyici olduğunun bulunması, son yıllarda yapılan çalışmalarla tutarlı bir biçimde, babanın çocuğun psikolojik uyumu üzerindeki önemli rolünün giderek arttığını desteklemekte, çocukların kişilik özellikleri ve psikolojik uyumlarının gelişiminde babanın rolünün göz ardı edilmemesi gerektiğini düşündürmektedir. Son olarak, çalışmada ebeveyn kabul/reddi ile psikolojik uyum arasında anlamlı ilişkilerin belirlenmesinin EKAR Kuramı’nın geçerliğinin sınanması açısından da önemli olduğu düşünülmektedir.

Öneriler

Bu çalışmadan elde edilen bulgular, anne-baba ile ilişkinin kişinin hayatında ne kadar büyük bir öneme sahip olduğunu bir kez daha gözler önüne sermektedir. Çalışmadan elde edilen bulgular ışığında alanda çalışan uygulayıcıların önleyici rehberlik çalışmaları ve müdahale programlarında yararlanabilecekleri önerilere aşağıda yer verilmiştir:

1. Önleyici rehberlik çalışmalarında davranış sorunlarının altında yatan risk faktörleri kadar hatta daha ağırlıklı olarak bireyleri davranış problemlerinden uzak tutabilecek koruyucu ve geliştirici kişisel ve çevresel özelliklere de odaklanılmaktadır. Bu nedenle önleyici rehberlik uygulamaları kapsamında anne-baba adaylarına çocuk bakımının duygusal boyutuyla ilgili eğitimlerin planlanması ve uygulanmasının ileride karşılaşılabilecek olumsuz sonuçların önüne geçilmesinde önemli bir adım olacağı düşünülmektedir.

2. Ebeveyn davranışları ve tutumlarının değişebileceği göz önünde bulundurularak, anne-babalara yönelik eğitim programlarının düzenlenmesinin çocuğun psiko-sosyal gelişimi açısından önemli olduğu düşünülmektedir. Bu doğrultuda, anne-babalara “kabul/red” süreçleri konusunda bilgilendirme ve ebeveyn kabul/reddinin doğurgularının neler olabileceği konusunda psiko-eğitim verilebilir, anne-baba okulu programları hazırlanabilir. Ayrıca ebeveyn davranışlarının psiko-eğitim ve anne-baba okulu programları dışında nasıl iyileştirilebileceği ve iyileştirici faktörlerin neler olabileceği de araştırılması gereken bir diğer unsurdur.

3. Çalışmanın diğer önemli bir sonucu ise, çocuğun uyumu üzerinde göz ardı edilen babanın rolünün giderek arttığının belirlenmesidir. Bu doğrultuda, çalışmanın sonuçları, özellikle çocuk ya da ergenler ile çalışan psikolojik danışmanların, psikolojik danışmanlık sürecine babaları da dahil etmeleri açısından önemli görülmektedir.

Bu çalışmada ele alınan psikolojik değişkenlerle ilgili yapılacak bundan sonraki araştırmalar için aşağıdaki öneriler sunulmuştur:

1. EKAR Kuramı ile ilgili çok sayıda çalışma bulunmasına rağmen yapısal eşitlik modeli ile yapılan çalışmalar az sayıdadır. Bundan sonra yapılacak araştırmalarda konu ile ilişkili olabilecek, yakın ilişkiden alınan doyum, yalnızlık, psikolojik iyi oluş gibi farklı değişkenlerin de modele dahil edilmesi, kabul/red süreçlerini ve psikolojik uyumu etkileyebilecek diğer faktörleri açıklamada yarar sağlayacaktır.

2. EKAR Kuramı'nda en az gelişen alt alan başa çıkma alt alanıdır. Başa çıkma süreçleriyle ilişkili olabilecek yılmazlık, stresle başa çıkma, problem çözme gibi kavramların çalışılmasının da önemli olduğu düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Amato, P. R. (1994). Father-Child Relations, Mother-Child Relations, and Offspring Psychological Well-Being in Early Adulthood. *Journal of Marriage and the Family*, 1031-1042.
- Bacıoğlu, D. S. ve Özdemir, Y. (2012). İlköğretim Öğrencilerinin Saldırgan Davranışları ile Yaş, Cinsiyet, Başarı Durumu ve Öfke Arasındaki İlişkiler. *Eğitim Bilimleri Araştırmaları Dergisi Uluslar Arası E-Dergi*, 2 (2), 169-187.
- Batum, P. (2007). *Öğrenme Bozukluklarında Ebeveyn Kabulü/Reddi ile İçselleştirme ve Dışsallaştırma Sorunlarının İncelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Baumrind, D. (1980). New Directions in Socialization Research. *American Psychologist*, 35 (7), 639- 652.
- Becerik-Özdiker, J. (2002). *Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Bozukluğu Olan Çocukların Anneleri ile İlişkilerini Algılamaları ile Annenin Çocuğunu Kabullenme ve Reddetme Davranışlarına Ait Algılamaları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Berenson, K. R., Crawford, T. N., Cohen, P. ve Brook, J. (2005). Implications of Identification with Parents and Parents' Acceptance for Adolescent and Young Adult Self-esteem. *Self and Identity*, 4, 289–301.
- Bowlby, J. (1988). *A Secure Base: Clinical Applications of Attachment Theory*. Londra: Routledge.

- Burger, J. M. (2006). *Kişilik*. 1. Basım. İstanbul: Kaknüs Yayınları
- Büyüköztürk, S., Bökeoğlu, Ö. Ç. ve Köklü, N. (2009). *Sosyal Bilimler için İstatistik*. (4. Baskı). Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Byrne, B. B. (2010). *Structural Equation Modeling with Amos: Basic Concepts, Applications, and Programming*. New York: Rutledge.
- Campo, A. T. ve Rohner, R. P. (1992). Relationships Between Perceived Parental Acceptance-Rejection, Psychological Adjustment and Substance Abuse Among Young Adults. *Child Abuse and Neglect*, 16, 429-440.
- Candan, G. (2006). *8-11 Yaşındaki Parçalanmış ve Tam Aile Çocuklarının Anne-Babalarının Kabul ve Reddetme Davranışlarını Algılayışı*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Corey, G. (2007). *Psikolojik Danışma, Psikoterapi Kuram ve Uygulamaları*. (Çev. T. Ergene) Ankara: Mentis Yayıncılık.
- Cooke, F. L. (2003). Equal Opportunity? Women's Managerial Careers in Governmental Organizations in China. *International Journal of Human Resource Management*, 14, 317-333.
- Cournoyer, D. E. (2000). *Universalist research: Examples Drawing from the Methods and Findings of Parental Acceptance-Rejection Theory*. In A.L. Comunian & U. Gielen (Eds.). *International Perspective on Human Development*. Lengerich: Pabst Science Publishers.
- Cournoyer, D. E., Sethi, R. ve Cordero A. (2005). Perceptions of Parental Acceptance-Rejection and Self-Concepts among Ukrainian University Students. *Ethos*, 33 (3), 335–346.

- Çetin, Ö. (2005). *Suçlu ve Normal Ergenlerde Algılanan Anne-Baba Kabul ve Reddi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Çolak, C. B. (2010). *Associations of Psychological Problems with Parental Acceptance-Rejection, Social Support, and Locus of Control: A Study Conducted with Adolescents*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, ODTÜ, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Dökmen, Y. Z. (2004). *Toplumsal Cinsiyet Sosyal Psikolojik Açıklamalar*. (1. Baskı). İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Durmuş, A. E. (2001). *Kadın ve Erkek Yöneticilerin Liderlik Davranışları Arasındaki Farklar*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.
- Dwairy, M. (2010). Parental Acceptance–Rejection: A Fourth Cross-Cultural Research on Parenting and Psychological Adjustment of Children. *Journal of Child and Family Studies*, 19 (1), 30-35.
- Ekmekci, A. Y. (2008). *Çocukların ve Ebeveynlerin Algıladıkları Ebeveyn Kabul veya Reddi Arasındaki Uyum*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Boğaziçi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Erkan, S. ve Toran, M. (2010). Child Acceptance-Rejection Behaviors of Lower and Upper Socioeconomic Status Mothers. *Social Behavior and Personality*, 38 (3), 427-432.
- Erkman, F. ve Rohner, R. P. (2006). Youths' Perceptions of Corporal Punishment, Parental Acceptance, and Psychological Adjustment in a Turkish Metropolis. *Cross-Cultural Research*, 40, 250-267.
- Erwin, P. (2000). *Çocuklukta ve Ergenlikte Arkadaşlık* (Çev: O. Akınhay). İstanbul: Alfa Basım Dağıtım.

- Eryavuz, A. (2006). *Çocuklukta Algılanan Ebeveyn Kabul veya Reddinin Yetişkinlik Dönemi Yakın İlişkiler Üzerindeki Etkileri*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Fişek, G. O. (2009). *Gelenekten Değişime: Türkiye’de Aile ve Çocuklar*. Seminer notu, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Fişek, G. (1982). *Psychopathology and the Turkish Family: A Family Systems Theory Analysis*. Ç. Kağıtçıbaşı, (Ed.), *Sex Roles, Family, and Community in Turkey*. Bloomington: Indiana University Press Turkish Studies Series.
- Güleç, H., Topaloğlu M., Ünsal, D. ve Altıntaş, M. (2012). Bir Kısır Döngü Olarak Şiddet. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 4 (1), 112-137.
- Gültekin, Z. (2011). *Üniversite Öğrencilerinin Algılanan Anne-Baba Reddiyle Baş Etmeleri ile Denetim Odağı, Öğrenilmiş Güçlülük ve Eş Kabul-Reddiyle İlişkisi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Hussain, S. ve Munaf, S. (2012). Perceived Father Acceptance-Rejection in Childhood and Psychological Adjustment in Adulthood. *International Journal of Business and Social Science*, 3 (1), 149-156.
- Kabaoğlu, F. (2011). *Anne-Babası Evli ve Boşanmakta Olan Çocuk ve Ergenlerin Anne ve Babalarından Algıladıkları Kabul veya Red Düzeyleri ile Kişilik Özellikleri Arasındaki İlişki*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2010). *Benlik, Aile ve İnsan Gelişimi-Kültürel Psikoloji*. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Karasar, N. (2009). *Bilimsel Arastırma Yöntemi*. (20. Baskı) Ankara: Nobel Yayıncılık.

- Karataş, Z. B. (2005). Anne Baba Saldırganlığı ile Lise Öğrencilerinin Saldırganlığı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Çağdaş Eğitim Dergisi*, 317, 30-39.
- Karpat, V. (2010). *Eşi Alkol Bağımlısı Olan ve Olmayan Kadınların Anne-Baba Kabul-Reddi, Psikolojik Uyum, Eş Kabul-Reddi ve Eşler Arası Çatışma Açısından İncelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ege Üniversitesi, Sağlık Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Kayahan, A. (2002). *Annelerin Bağlanma Stilleri ve Çocukların Algıladıkları Kabul ve Reddin Çocuk Ruh Sağlığı İle İlişkileri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Kazarian, S. S., Moghnie, L. ve Martin, R. A. (2010). Perceived Parental Warmth and Rejection in Childhood as Predictors of Humor Styles and Subjective Happiness. *Europe's Journal of Psychology*, 3, 71-93.
- Khaleque, A. ve Rohner, R. P. (2001). *Reliability of the Perceived Parental Control Scale: A Meta-Analysis Across Ethnic Groups*. Center of Parental Acceptance and Rejection. School of Family Studies. University of Connecticut.
- Khaleque, A. ve Rohner, R. P. (2002). Perceived Parental Acceptance-Rejection and Psychological Adjustment: A Meta-Analysis of Cross-Cultural and Intracultural Studies. *Journal of Marriage and the Family*, 64 (1), 54-64.
- Kim, E., Cain, K. ve McCubbin, M. (2006). Maternal and Paternal Parenting, Acculturation, and Young Adolescents' Psychological Adjustment in Korean American Families. *Journal of Child and Adolescent Psychiatric Nursing*, 19 (3), 112-129.
- Kitahara, M. (1987). Perception of Parental Acceptance and Rejection Among Swedish University Students. *Child Abuse and Neglect*, 11, 223-227.

- Kline, R. B. (2005). *Principles and Practice of Structural Equation Modeling*. New York: Guilford Press.
- Lamb, M. E. (2000). The History of Research on Father Involvement: An Overview. *Marriage and Family Review*, 29, 23-42.
- Lila, M., García, F. ve Gracia, E. (2007). Perceived Paternal and Maternal Acceptance and Children's Outcomes in Colombia. *Social Behavior and Personality*, 35 (1), 115-124.
- Mutluoğlu, S. ve Serin, B. N. (2010). İlkokul 5. Sınıf Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeylerinin Bazı Sosyo-Demografik Özellikler Açısından incelenmesi (Kuzey Kıbrıs Örnekleme). *International Conference on New Trends in Education and Their Implications*, 858-864.
- Öngider, N. (2006). *Evli ve Boşanmış Ailelerde Algılanan Ebeveyn Kabul veya Reddinin Çocuğun Psikolojik Uyumunu Üzerindeki Etkileri*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Örün, I. A. (2010). *Alkol Bağımlısı Olan ve Olmayan Kişilerin Çocuklarının Anne-Baba Kabul-Reddi, Psikolojik Uyum ve Çocukluk Dönemi Kararları Açısından İncelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ege Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Özyavru, C. N. (2008). *İlköğretim ve Lise Öğrencilerinin Ağabey veya Ablalarıyla İlişkide Algıladıkları Kabul-Reddin Anne-Baba Kabul-Reddi, Psikolojik Uyum, Aileiçi Çatışma ve Eş Kabul-Reddi İle İlişkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Paley, B., Conger, R. D. ve Harold, G. T. (2000). Parent's Affect Adolescent Cognitive Representations and Adolescent Social Development. *Journal of Marriage and Family*, 62, 761-776.

- Parmar, P. ve Rohner, R. P. (2005). Relations among Perceived Intimate Partner Acceptance, Remembered Parental Acceptance, and Psychological Adjustment among Young Adults in India. *Ethos*, 33 (3), 402-413.
- Pettingill, S.M. ve Rohner, R. P. (1985). Korean-American Adolescents' Perceptions of Control, Parental Acceptance-Rejection, and Parent-Adolescent Conflict. In I. R. Lagunes, ve Y. H. Poortinga (Eds.), *From A Different Perspective: Studies of Behavior Across Cultures*, 240-249. Lisse: Swets ve Zeitlinger.
- Rohner, R. P. (1975). *They Love Me, They Love Me Not: A Worldwide Study of the Effects of Parental Acceptance and Rejection*. New Haven, CT: HRAF Press.
- Rohner, E. C., Rohner, R. P. ve Roll, S. (1980). Perceived Parental Acceptance-Rejection and Children's Reported Behavioral Dispositions: A Comparative and Intracultural Study of American and Mexican Children. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 11 (2), 213-231.
- Rohner, E. C., Chaille, C. ve Rohner, R. P. (1980). Perceived Parental Acceptance-Rejection and the Development of Children's Locus of Control. *The Journal of Psychology*, 104, 83-86.
- Rohner, R. P. ve Rohner E. C. (1981). Parental Acceptance-Rejection and Parental Control: Cross-Cultural Codes. *Ethnology*, 20 (3), 245-260.
- Rohner, R. P. (1986). *The Warmth Dimension: Foundations of Parental Acceptance Rejection Theory*. Newbury Park, CA: Sage Publications, Inc.

- Rohner, R. P. ve Brothers, S. A. (1999). Perceived Parental Rejection, Psychological Maladjustment, and Borderline Personality Disorder. *Journal of Emotional Abuse*, 1, 4.
- Rohner, R. P. ve Britner, P. A. (2002). Worldwide Mental Health Correlates of Parental Acceptance-Rejection: Review of Cross-Cultural and Intracultural Evidence. *Cross-Cultural Research*, 36 (1), 16-47.
- Rohner, R. P., Khaleque, A. ve Cournoyer, D. E. (2003). Cross-National Perspectives on Parental Acceptance-Rejection Theory. *Marriage & Family Review*, 85-105.
- Rohner R. P. (2004). The Parental "Acceptance–Rejection Syndrome": Universal Correlates of Perceived Rejection, *American Psychologist*, 59 (8), 830-840.
- Rohner R. P. (2005). *Glossary of Significant Concepts in Parental Acceptance-Rejection Theory*. www.babylon.com adresinden 16 Mart 2012 tarihinde alınmıştır.
- Rohner, R. P. ve Khaleque A. (2005). *Handbook for the Study of Parental Acceptance and Rejection*, USA: Rohner Research Publications.
- Rohner, R. P., Khaleque, A., Riaz, M. N., Khan, U., Sadeque, S. ve Laukkala, H. (2005). Agreement between Children's and Mothers' Perceptions of Maternal Acceptance and Rejection: A Comparative Study in Finland and Pakistan. *Ethos*, 33 (3), 367-377.
- Rohner, R. P. ve Khaleque, A. (2007). *Introduction to Parental Acceptance-Rejection Theory, Methods, Evidence, and Implications*. Center for the Study of Parental Acceptance and Rejection. (Online at www.cspar.uconn.edu) adresinden 5 Ocak 2012 tarihinde alınmıştır.

Rohner, R. P., Khaleque, A. ve Cournoyer, D. E. (2011). *Introduction to Parental Acceptance-Rejection Theory, Methods, Evidence, and Implications*. University of Connecticut. http://www.cspar.uconn.edu/-INTRODUCTION%20TO%20PARENTAL%20ACCETANCE_09.pdf adresinden 10 Mayıs 2012 tarihinde alınmıştır.

Salahur, E. (2010). *Üniversite Öğrencilerinin Geriye Dönük Olarak Çocukluklarında Algılamış Oldukları Ebeveyn Kabul veya Reddinin Yetişkin Bağlanma Biçimleri ve Depresif Belirtiler İle İlişkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Sarıtaş, D. (2007). *The Effects of Maternal Acceptance-Rejection on Psychological Distress of Adolescents: The Mediator Roles of Early Maladaptive Schemas*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Sentse, M., Lindenberg, S., Omvlee, A., Ormel J. ve Veenstra, R. (2010). Rejection and Acceptance Across Contexts: Parents and Peers as Risks and Buffers for Early Adolescent Psychopathology. The TRAILS Study. *J Abnorm Child Psychol*, 38, 119-130.

Şahan, K. (2008). *Algılanan Öğretmen Kabul-Reddinin, Benlik Algısı, Okul Tutumu ve Akademik Başarı Üzerindeki Rolü*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Boğaziçi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Şimşek, Ö. M. (2007). *Yapısal Eşitlik Modellemesine Giriş: Temel İlkeler ve LISREL Uygulamaları*. Ankara: Ekinoks Yayıncılık.

Toran, M. (2005). *Farklı Sosyo-Kültürel Düzeylere Sahip Annelerin Çocuklarını Kabullenme ve Reddetme Davranışlarının İncelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- Ünüböl, M. (2011). *Üç Farklı Yaş Grubunda Ebeveyn Kabul-Reddi ve Genel Psikolojik Uyumun İncelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Varan, A. (2003). *Ebeveyn Kabul-Red Kontrol Ölçeği ve Kişilik Değerlendirme Ölçeği Yetişkin Formları ile Eş Kabul-Red Kontrol Ölçeği Türkiye Güvenirlik ve Geçerlik Çalışması*. Yayınlanmamış çalışma. <http://www.azmivaran.com/arastirma/ekar-kurami-arastirmalari/> adresinden 25 Ocak 2013 tarihinde alınmıştır.
- Varan, A. (2005). Relation Between Perceived Parental Acceptance and Intimate Partner Acceptance in Turkey: Does History Repeat Itself? *Ethos*, 33 (3), 414-426.
- Varan, A., Rohner, R. P. ve Eryüksel, G. (2008). Intimate Partner Acceptance, Parental Acceptance in Childhood, and Psychological Adjustment Among Turkish Adults in Ongoing Attachment Relationships. *Cross-Cultural Research*, 42, 46-56.
- Veneziano, R. A. ve Rohner, R. P. (1998). Perceived Paternal Acceptance, Paternal Involvement, and Youths' Psychological Adjustment in a Rural, Biracial Southern Community. *Journal of Marriage and the Family*, 60, 335-343.
- Wolchik, S. A., Wilcox, K. L., Tein, J. Y. & Sandler, I. N. (2000). Maternal Acceptance and Consistency of Discipline as Buffers of Divorce on Children's Psychological Adjustment Problems. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 28, 87-102.
- Yakın, D. (2011). *Parental Acceptance-Rejection/Control and Symptoms of Psychopathology: Mediator Roles of Personality Characteristics*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, ODTÜ, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- Yaşar, F. (2009). *İlköğretime Devam Eden Öğrencilerin Anne-Çocuk İlişisini Kabul ve Reddedici Algılama Düzeyinin Annenin Evlilik Doyumu ve Evlilik Uyumu Düzeyiyle İlişkisi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Yener, N. (2005). *Çocukların Algıladıkları Ebeveyn Kabul veya Reddinin Okul Başarısı ve Okul Uyumu ile ilişkisi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Yıldırım, S. (2006). *Öğretmen Kabul-Red/Kontrol Ölçeği Çocuk Kısa Formun Geçerlik Güvenirlilik ve Komi Norm Çalışması*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Boğaziçi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Yılmaz, M. T. (2009). *Üniversite Öğrencilerinin Öz-Anlayışları ile Anne Baba Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Yılmaz, D. V., Zeyneloğlu, S., Kocaöz, S., Kısa, S., Taşkın, L. ve Eroğlu, K. (2009). Üniversite Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Görüşleri. *Uluslar Arası İnsan Bilimleri Dergisi*, 6, 1.
- Yoo, C. S. M. ve Miller, L. D. (2011). Culture and Parenting: Psychological Adjustment Among Chinese Canadian Adolescents. *Canadian Journal of Counselling and Psychotherapy*, 45 (1), 34-52.
- Yörükoğlu, A. (2000). *Değişen Toplumda Aile ve Çocuk*. (6. Baskı). İstanbul: Özgür Yayınları.

EKLER

Veri toplama araçlarına ilişkin örnek maddeler.

EK 1**Kişisel Bilgi Formu Örnek Maddeleri**

- 1. Cinsiyet:** K () E ()
- 2. Yaş:** ____
- 3. Doğum Yeri:** _____
- 4. Üniversite:** _____
- 5. Bölüm:** _____

EK 2

EKRÖ: ANNE Örnek Maddeleri

ANNEM	Hemen Hemen Her Zaman Doğru	Bazen Doğru	Nadiren Doğru	Hiçbir Zaman Doğru Değil
1. Benim hakkımda güzel şeyler söylerdi.	☐	☐	☐	☐
2. Kötü davrandığımda bana söylenir veya beni azarlardı.	☐	☐	☐	☐
3. Sanki ben hiç yokmuşum gibi davranırdı.	☐	☐	☐	☐
4. Beni gerçekten sevmezdi.	☐	☐	☐	☐
5. Planlarımız hakkında benimle konuşur ve benim söyleyeceklerimi de dinlerdi.	☐	☐	☐	☐
6. Onun sözünü dinlemediğim zaman beni başkalarına şikayet ederdi.	☐	☐	☐	☐
7. Benimle yakından ilgilenirdi.	☐	☐	☐	☐

EK 3

EKRO: BABA Örnek Maddeleri

BABAM	Hemen Hemen Her Zaman Doğru	Bazen Doğru	Nadiren Doğru	Hiçbir Zaman Doğru Değil
1. Benim hakkımda güzel şeyler söylerdi.	☐	☐	☐	☐
2. Kötü davrandığımda bana söylenir veya beni azarlardı.	☐	☐	☐	☐
3. Sanki ben hiç yokmuşum gibi davranırdı.	☐	☐	☐	☐
4. Beni gerçekten sevmezdi.	☐	☐	☐	☐
5. Planlarımız hakkında benimle konuşur ve benim söyleyeceklerimi de dinlerdi.	☐	☐	☐	☐
6. Onun sözünü dinlemediğim zaman beni başkalarına şikayet ederdi.	☐	☐	☐	☐
7. Benimle yakından ilgilenirdi.	☐	☐	☐	☐

EK 4

KİDÖ Örnek Maddeleri

	Hemen Her zaman Doğru	Hemen Bazen Doğru	Nadiren Doğru	Hiçbir Zaman Doğru Değil
01. İnsanlara karşı kırgınım.	☐	☐	☐	☐
02. Bir şeyde zorlandığımda, birinin bana moral vermesini isterim.	☐	☐	☐	☐
03. Kendimden bıktım.	☐	☐	☐	☐
04. Başarısız biri olduğumu düşünüyorum.	☐	☐	☐	☐
05. Yakın dostluklar kurmak ve bu dostlukları sürdürmekte zorlandığımı hissediyorum.	☐	☐	☐	☐
06. Zor sorunlarla karşılaştığımda, hemen canım sıkılır.	☐	☐	☐	☐
07. Evreni ürkütücü, tehlikeli bir yer olarak görürüm.	☐	☐	☐	☐